

Esipuhe

Tämän kronikan Paukkalan suvun vaiheista kirjoitti isäni Esko Paukkala jäätyään eläkkeelle Otavan opiston rehtorin virasta 1977. Virka saattoi hänet varmasti erittäin tuuliselle paikalle, kun suuret muutokset ravistelivat kansanopistolaitosta. Puolison vaikea sairaus samaan aikaan pahensi vielä tilannetta. Eläkkeelle jääminen olikin selvästi helpottava asia.

Isällä oli aina kausia, jolloin hän harrasti jotakin kiinnostavaa tekemistä. Suurin projekti kai oli kesämökin rakentaminen, muista voi mainita ainakin puusepän hommat, nahkatyöt, kotiviinin tekemisen, radioamatööritoiminnan.

Nämä muistelmat hän kirjoitti Lehmuskadun talossaan Mikkeliissä. Tamminen kirjoituspöytä oli peräisin hänen isältään, harvoja säilyneitä esineitä lapsuuden kodista. Kirjoitusvälineenä oli mekaaninen matkakirjoituskone, merkiltään ”Svissa”, sen hän osti 1950-luvulla.

Kirjoitin aikanaan isän kronikan uudelleen tietokoneella, koska alkuperäiset monistetut sivut jo alkoivat haurastua ja kellastua. Tarkoituksena oli myös, että veljeni Ilkan kanssa olisimme tehneet vanhempiemme muistelmista kirjan. Se ei kuitenkaan ole ainakaan vielä toteutunut.

Yritin saada mahdollisia kommentteja ja täsmennyksiä näitä asioita vielä muistavilta ihmisiltä, kovin monia korjauksia ei kukaan ehdottanut. Laitoin noita selvennyksiä alaviitteiksi kronikkaan.

Isän tapa kirjoittaa on varsin seikkaperäinen ja kaikki henkilöt tässä kronikassa tulevat käsitellyiksi perusteellisesti. Ehkä vähimmälle jää kirjoittajan oman ajatusmaailman kuvaaminen. Lisäsin siksi muutaman isän kirjoittaman kirjeen tekstin väliin ajallisesti sopivaan kohtaan; ne ehkä antavat lisää käsitystä kirjoittajan ajatustavasta.

Mikkeliissä 03.01.2008 Eero Paukkala

ALKUSANA

Aloittelin kirjoitella tätä niihin aikoihin, jolloin työ leivän hankkimiseksi oli käynyt tarpeettomaksi eläkkeelle siirtymisen myötä. Tuo eläkkeelle meno on luullakseni aina jonkin asteen kriisi: silloin muuttuu niin psyykkinen kuin fyysinen elämä. Vain materialistiset asiat jäävät ennalleen, millä tarkoitan sitä, että kruunu pitää omistaan niin tavattoman hyvää huolta vielä vanhanakin.

Kenties tärkein vaikutin koko kirjoittelun alkamiseen oli se, että pidän koneen naputtelusta ja viihdyn hyvin vanhan kirjoituspöytäni äärellä.

Muitakin syitä löytyy. Lapsena sain vanhemmiltani, etenkin isältä kuulla tarinoita hänen nuoruusajoiltaan. Samoin isän kasvatusäiti, Mamma, kertoi joskus menneistä ajoista. Olenkin ajatellut mielessäni, että ellen pane paperille niitä tarinoita ja tietoja, jotka saatan vielä muistaa, jäävät ne pois "kulttuurihistoriamme lehdiltä", sillä luullakseni olen ainoa, joka niistä vielä tietää. Totuuden nimessä olen kyllä kirjoittanut monenmoista soopaakin, jota ei voi pitää tärkeänä, mutta joka toisaalta saattaa sopivasti höystää tarinaa.

Aihetta kirjoitteluun antoi myös sukututkimus. Yleensä kirkonkirjat ovat kuivan asiallisia, mutta on siellä herkullisiakin kohtia, ja rivien välistä voi lukea yhtä sun toista. Tuo sukututkimus alkaa nyt olla loppuillaan, sillä kirjat on luettu "kannesta kanteen", mikä on toisaalta suuri vahinko. Tutkimustyö on näet sangen mukavaa puuhaa eläkeläiselle.

En taida osata kyllin pätevästi analysoida syitä, miksi olen tarttunut kynään. Liekö sitten jotain siinä, että ihmisessä on tuolla sisällä annos duunaria ja toinen henkisen viljelyn harjoittajaa. Kun osan päivääni puran fyysistä energiaa tuolla puutarhassa tai keittiön hellan äärellä, haluan vapauttaa myös psyykkistä latausta kirjoituskoneen kautta paperiarkille. -Mene ja tiedä.

Esko Juhani Paukkala:

Pääasiassa muistitietoon, osittain sukututkimukseen ja vähän mielikuvitukseenkin perustuva

KRONIKKA

Paukkalan suvun vaiheista

ISÄNI JUHO KONRAD KOSKISEN ISÄN SUKU

Paukkalan talonpoikaistila, suuruudeltaan 3/8 manttaalia, sijaitsee Kangasalla Ohtolan kylässä, noin 5 km kirkolta, Lempäälään johtavan tien varrella. Tila on Roineen rannalla lähellä kuulua Liuksialan kuninkaankartanoa. Liuksialan alustalaisiin Paukkala ei kuitenkaan ole kuulunut.

Siihen aikaan kun maakirjojen pito kuningas Kustaa Vaasan toimesta 1540 Kangasalla aloitettiin, oli Ohtolassa neljä taloa: Mattila, isäntänä Matti Ohtoi; Perttula, isäntänä Matti Olavinpoika Ohtoi; Klemola, isäntänä Heikki Ohtoi; ja Paukkala, isäntänä Pekka Ohtoi eli Paukka. Lisänimi Paukka tuntuu viittaavan siihen, että Pekka-isäntä oli sepän töihin kykenevä, mikä lienee ollut siihen aikaan suuri asia¹. Nimen Paukkala antoi luullakseni veronkantaja isännän lisänimen perusteella. Ohtolan kylän talot olivat kai jo siihen aikaan, kuten nykyisinkin, lähekkäin, rakennukset melkein kiinni toisissaan, kai turvallisuussyistä, pellot ympärillä, kauempana metsät.

Isonvihan aikaan 1706-08 Paukkala oli autiona, mikä lienee merkinnyt sitä, että kruununvero oli jäänyt maksamatta. Katkesiko tämän ajan suuriin onnettomuuksiin Ohtoi-suvun isännnyys Paukkalassa, ei ole

¹ Kustaa Vilkun Uuden suomalaisen nimikirjan (1988) mukaan Paukka-alkuiset nimet on johdettu kansankielessä Paulus-nimestä (Paavali, Paavo). Kirjassa mainitaan 1545 Kangasalla elänyt Pietari Paukka.

varmuudella tiedossa. On kuitenkin mahdollista, että ajan tapaa noudattaen entisen omistajan sukulainen, tavallisimmin poika tai vävy, ilmoittautui jatkamaan tilan viljelyä verorästien pyyhkimisen jälkeen. Paukkalan uusi isäntä oli kaikessa tapauksessa **Erkki Hannunpoika**, joka emäntänsä Maria Juhontyttären kanssa hoiti taloa vv. 1709-28. Häntä seurasi poikansa **Matti Erkinpoika** emäntänään Vappu Mikontytär vuosina 1729-42. Vapun kuoltua Matti avioitui uudelleen Anna Matintyttären kanssa. Ilmeisesti perheen molemmat pojat Juho ja Matti kuolivat nuorina ja Paukkalaan tuli uudeksi isännäksi **Jaakko Heikinpoika** Pälkäneen Ruokolan Laurilasta. Emäntänsä Beata Josefintyttären kanssa hän isännöi vuoteen 1772.

Sitten seurasivat Paukkalan johdossa **Heikki Jaakonpoika ja Helena Matintytär**. Seuraavana isäntänä oli edellisen vanhin poika **Heikki Heikinpoika ja Liisa Yrjänäntytär** Heikin kuolemaan 1843 saakka. Heikin toinen vaimo Anna Tuomaantytär, jonka Heikki oli nainut naapuritalosta Perttulasta, hoiti taloa vuoteen 1845, minkä jälkeen isännäksi tuli Heikin ensimmäisestä avioliitosta syntynyt poika **Kustaa**, perheen esikoinen, joka nai **Johanna Heikintyttären** Hykönsalon Heikkilästä. Näiden poika oli isoisäni **Juho Konstantin Kustaanpoika Paukkala**, myöhemmin **Koskinen**, s 3.10.1846, k 31.10.1880.

Ennen isoisääni syntyi Kustaan ja Johannan perheeseen kolme poikaa: Heikki, Kalle Kustaa ja Aukusti sekä tytär Johanna. Isoisää nuorempia olivat lisäksi poika Vilhelm ja tytär Kustaava Serafia. Senaikaisen maatalouden perimiskäytännön mukaan ei isoisällä ollut mahdollisuuksia saada kotitilaa haltuunsa, liekö sitten ollut halujakaan. Isännäksi tuli vanhaa tapaa noudattaen vanhin poika, isoisää 12 vuotta vanhempi veli, Heikki, s 23.2.1834. Isoisällä oli näin ollen valittavana jäädä taloon setämieheksi tai muuttaa pois, kaupunkiin.

Muuttoliike maalta kaupunkiin oli niihin aikoihin jo hyvällä alulla, ja niin päätti myös isoisä **Juho Kustaanpoika** siirtyä parinkymmenen kilometrin päässä sijaitsevaan, nopeasti kehittyvään, teollistuvaan asutuskeskukseen, Tampereelle. Tämä tapahtui 1865 ja poika pääsi heti nahkurinoppiin (garvaren) Pietarista Tampereelle muuttaneelle mestari Josef Sundvallille. "Karvarinverstas" sijaitsi kaupungin II korttelissa, talossa n:o 40½ (nykyisen kauppatorin laidassa kauppakadun kulmassa). Samassa talossa oli myös Nygrenin karstamaakariverstas ja siellä asui niinikään Juho Kustaanpojan tuleva puoliso **Johanna Aurora Nygren**.

Heikki Kustaanpoikaa seurasi Paukkalan isäntänä poikansa **Heikki**, s 1857. Nykyinen isäntä on edellä mainitun Heikki Heikinpojan ja vaimonsa Miina Kaarlentyttären poika **Heikki Johannes Heikinpoika**, s 9.4.1905. Tämä viimeinen Heikki on poikamies ja ainoa miehenpuoli Paukkalan tätä haaraa, jonka jälkeen Paukkalan tila siirtyy kaikesta päättäen vieraille². -Isäni joskus puoliksi leikillään minulle esitteli, että

² Eilamajja Nurmiranann mukaan tila siirtyi Heikin sisaren tyttärelle Helmi Jaakkolalle (6.9.1932-5.5.1994). Sen jälkeen hänen sisarensa lapsille. Talo on siis nyt Heikin äidin suvulla.

minusta voisi tulla isäntä Paukkalan taloon, olinhan opiskellut sellaisia aineita, mutta niin ei käynyt, kuten tiedät arv. lukijani.

Längelmäveden seudun historia II:ssa kertoo J.V. Vallinheimo sivulla 184, miten pitkin 1700-lukua Kangasalan kirkossa sattui useita häiriöitä Jumalanpalveluksen aikana. Näistä käräjillä määrättiin ruumiillista kuritusta, kuten jalkapuuta sekä sakkoa. Toisinaan syntyi kirkossa peräti tosi tappelu. Niinpä sattui esim. v. 1761 eräänä pyhänä, että neljä talollisenpoikaa joutui lehterillä vallan käsirysyyn. Kun poikia siitä käräjillä syytettiin, väittivät he, että penkki oli mennyt rikki ja pudonnut alas. Pojat vapautettiin.

Toinen käräjäasia. -Ohtolan poika (=Paukkalan poika?) oli heittänyt inkivääriä lehteriltä alas naisten puolelle Jumalanpalveluksen aikana, kun oli havainnut sisarensa torkkuvan kirkon penkissä, vaikka suntio oli käynyt häntä monta kertaa herättelemässä. Myös tämä "rikollinen", nähtävästi muinainen sukulaisemme, vapautettiin.

Serkultani Olavi Karekselta saamani 11.7.1971 päivätyn rehtori Olavi Kostian kirjeen jäljennöksen mukaan olemme mekin Kostian sukulaisia. Reht. Kostian isä, rovasti Kaapo Kostia oli saanut sukututkija Jalmary Finnellä hopeahääpäivänään lahjaksi sidotun kokoelman sukututkimuksen irtolehtiä. Tämän mukaan Kangasalan Ruokosen suvusta mainitaan vuosina 1566-1630 uutisasukas Tuomas Laurinpkka sekä hänen poikansa talollinen Tuomas Tuomaanpkka. Tämä uutisasukas Tuomas Laurinpkka on "vuorenvarmasti" yhteinen sukulaisemme, esi-isämme. Ruokonen kuuluu nykyisin Oriveteen.

ISÄNI JUHO KONRAD KOSKISEN ÄIDIN SUKU.

Varhaisimmat vaiheet

Hämeen Pirkanmaalla Luopioisten pitäjän Putikkalan kylässä Antilan talossa asui 1700-luvun alkupuolella sotilas **Juho Anttilainen**, s 1695, vaimonsa **Liisa Mikontyttären** kanssa, s 1709. Perheeseen kuului myös vaimon äiti **Brita Otontr**, s 1671.

Lapsia syntyi perheeseen viisi, joista vanhin oli **Juho**, s 14.2.1738, esi-isämme, sitten Antti, Maria, Mikko ja Heikki, siis neljä poikaa ja tyttö.

Juho Anttilainen kuoli vanhuuden heikkouteen 74 vuoden ikäisenä 30.6.1769 Luopioisissa.

Saman Luopioisten pitäjän Kouvalan kylässä Touko-nimisen augmenttitilan torpassa asui ja viljeli maata samaan aikaan sotamies **Antti Lejon**, s 1704, sekä vaimonsa **Valpuri Juhontr**, s 1705. (Augmenttitila maksoi kruununveronsa ruotujakolaitoksen aikaan jollekin läheiselle ratsutilalle eli rusthollille avustaakseen näin ratsumiehen ylläpidossa).

Perheeseen syntyi Aatami, **Maria**, s 31.4.1739, Liisa, Juho ja Jaakko.

Antti Lejon luopui myöhemmin sotilaan ammatista ja viljeli itsellisenä³ (inh) Loukaksen torppaa. Hän kuoli 80 vuoden ikäisenä 17.8.1782 syntymäkylässään Luopioisten Kouvalassa.

Juho Juhonpka Anttilainen ja Maria Antintr Lejon, molemmat ruotusotilaitten lapsia, pestautuivat palvelukseen Savisen ratsutilalle. Heidät vihittiin avioliittoon Luopioisissa 26.12.1766. Myöhemmin Juho siirtyi isän ja apen jälkiä seuraten palvelemaan isänmaata ruotusotilaana, ja sai viljeltäväkseen Savisen rustholliin kuuluvan Huovila-nimisen sotilastorpan. Lapset: ensin kaksoset Petteri ja Juho, sitten Matti, Maria, Mikko, Leena, Kaisa ja **Heikki**, s 5.8.1784 ja kuopus Kaisa.

Juho Juhonpka luopui myöhemmin sotilastorpan viljelystä ja siirtyi itselliseksi, kuten sotilaitten piirissä näytti olevan tapana. Hän oli vuonna 1807 sokea ja sai kirkolta eläkettä. Viimeiset vuotensa asuivat Juho ja Maria Säynäjärven eli Savisen Johanin torppaa. Maria kuoli vanhuksena 1808, siis 68-vuotiaana ja Juho hermokuumeeseen 75 v ikäisenä 1809.

Juhon ja Marian yhdeksänlapsisen perheen loppupäässä syntynyt poika **Heikki Juhonpka** päätti mieheksi vartuttuaan muuttaa pois sotilastorpasta naapuripitäjään Hauholle. Nähtävästi perheellä oli siellä tuttavuuksia päätellen siitä, että Heikki alkoi pitää seuraan rakuunan tyttären **Hedda Mikontr Kock**'n kanssa.

Heddan isä **Mikko Heikinpka Kock** syntyi 1.9.1738 Hauhon pitäjän Köykän kylässä, itsellisen torpassa. Isä oli itsellinen **Heikki Hinherinpka** ja äiti **Kerttu Jaakontytär**. Mikko Heikinpka vihittiin avioliittoon 1776 **Maria Matintyttären** kanssa Hyvikkälän Yrkkölän talossa Hauholla. Mikko otti pestin rakuunaksi ja nuoripari sai viljeltäväkseen Hauhon Kokkilan eli Juntulan kylän Iso-Köykän rustholliin rakuunatorpan, jota viljelivät 1700-luvun viimeisten vuosikymmenien aikoihin. Perheeseen syntyi Hauholla: Mikko, Maria, Liisa, **Hedvig eli Hedda**, s 1778 sekä Jooseppi.

Rakuuna Mikko Heikinpka Kock kuoli 1798 Hauholla punatautiin 58 vuoden ikäisenä. Hän oli jättänyt ammattinsa sotilaana ja viljeli torppaa itsellisenä. Leskeksi jäänyt Maria Matintr muutti Hyömäen sotilastorppaan, missä asui kuolemaansa 1802 asti, jolloin oli 58-vuotias ja nautti kirkolta eläkettä.

Luopioisista Hauholle muuttanut esi-isämme **Heikki Juhonpka** ja esiäitimme **Hedda Mikontr Kock**, molemmat sotilaitten lapsia, olivat 1804 alkaen Iso-Köykän ratsutilan palveluksessa, Heikki renkinä ja Hedda piikana. Nuoret rakastuivat ja seurustelu alkoi. Elivätkö esivanhempamme senaikaisena avoparina, emme tiedä, mutta joka

³ Itsellinen = (maaseudulla) tilapäisansioilla elävä, vakainaista tointa tai omaa maanviljelystä pitämätön tilalon henkilö (ruots. inhysing=lainen)

tapauksessa Hedda synnytti 13.10.1812 Hauholla tyttären, joka sai kasteessa nimen **Ulrika eli Ulla**. Ulla Heikintr pääsi ripille Hauhon seurakunnassa 2.11.1827.

Nähtävästi edellä kerrotun seurauksena tuli myös Hämeenlinnan rippikirjaan maininta, että Heikki Juhonpoikaa oli Hauhon seurakunnassa ripitetty salavuoteudesta.

Nuoren parin Heddan ja Heikin keskinäiset välit eivät näytä nähin aikoihin olleen kovinkaan lämpimät päätellen siitä, että Heikki jätti Heddan Hauholle ja muutti itse Hämeenlinnan maaseurakuntaan, missä pestautui rengiksi Rapiälän rustholliin. Todennäköisesti alkoivat kaupungin valot siellä houkuttella esi-isäämme, ailahtelevaista Heikkiä, sillä jo parin vuoden kuluttua eli vuonna 1817 hän muutti edelleen Hämeenlinnan kaupunkiin. Yhteyttä Hauholla oleilevaan avovaimoon ja tyttäreeseen kai pidettiin edelleen yllä päätellen siitä, että avioliittosuunnitelmat jatkuivat. Hauhon seurakunnan antamasta todistuksesta ei kuitenkaan ilmennyt, että pariskunta olisi ollut esteetön avioliittoon. Kuitenkin heidät kuulutettiin avioliittoon Hämeenlinnassa, mutta liian myöhään. Toinen lapsi ennätti syntyä ennen avioliiton solmimista. Lapsi, poika syntyi siis jälleen aviottomana 29.9.1819 Hauhon Kokkilan kylän Köykän ratsutilan rakuunan torpassa. Poika sai nimen äitinsä isän mukaan ja kastettiin **Mikoksi (Mikael)**. Kummeina olivat talollinen Juho Brusila ja leski Eeva Juhontytär.

Vuoden 1817-24 Hämeenlinnan rippikirjaan oli Heikille ilmestynyt sukunimeksi **Flink** ja ammatiksi kirvesmies. Tämä lienee merkinnyt sitäkin, että esi-isämme oli siirtynyt talonpoikaissäädystä porvarissäättyyn, mikä tietääkseni oli myös sen ajan hengen mukaista.

Kristillistä avioliittoa esivanhempamme Hedda Mikontr ja Heikki Juhonpka eivät solmineet myöhemminkään. Miksi näin tapahtui, sitä emme voi varmuudella tietää. Yhtenä syynä lienee ollut se, että kirvesmies Heikki Juhonpka Flinkiä oli Hämeenlinnassa rangaistu varkaudesta ja hän sai asiassa tuomion (Häktad å T:hus slott för stöld år 1824-25). Toisena esteenä avioliitolle saattaa olla se, että Hedda oli sairas. Hänellä oli tuon ajan pelätty, vuosia hivuttava sairaus, keuhkotauti. Sehän oli kokonaisten perheiden vitsaus, joka herkästi levisi henkilöstä toiseen jatkuvan yhdessäolon seurauksena sen ajan epähygieenisissä olosuhteissa.

Hedda eli elämänsä loppuun kotikylässään Kokkilan Köykässä. Lapsensa Mikon hän näyttää antaneen pois kai heti syntymän jälkeen, mikä kenties oli eduksi Mikon kehitykselle, kun kotiolot lapsen aviottomuuden ja myös isän huikentelevaisuuden vuoksi tuntuivat olleen heikon laiset. Lisäksi on ilmeistä, että Hedda pyrki varjelemaan lasta tuberkuloositartunnalta, mikä torpan oloissa olisi varmaan tuottanut suuria vaikeuksia.

Hedda Mikontytär Kock kuoli 4.6.1838 Hauholla 59 vuoden ikäisenä keuhkotautiin.

Heikki Juhonpoika Flink, maanviljelijä, rusthollarin renki, kirvesmies, oli myöhemmin palovartijana Hämeenlinnan kaupungissa. Hän kuoli kuumeeeseen 10.1.1828 naimattomana 40 vuoden vanhana Hämeenlinnassa.

Esi-isämme Heikki oli värikäs persoona, huvilivi, kevytmielinen ja ajattelematon, jossa lurjusmaisiakin piirteitä on havaittavissa, mutta toisaalta yritteliäs ja tavallaan tarmokaskin. Rauha hänelle.

Aviottomana Hauholla 29.9.1819 syntynyt isoäitini isä **Mikko Heikinpoika** joutui jo sängen nuorena vieraan hoidettavaksi ilmeisesti olosuhteiden pakosta. Avoäiti Hedda Mikontr oli piikana Köykän rusthollissa ja pyrki nähtävästi aivan asiallisin perustein löytämään pojalleen hyvän kasvatuskodin, missä poika voisi myös oppia ammatin. Kasvatusäidiksi ilmaantuikin Hauhon kirkonkylässä 1793 syntynyt Maija Stiina Tuomaantr Nyman. Tämä Maija Stiina oli varmaankin Kockin perheen vanha tuttava, Porissa vaunumaakari Daniel Nymanin kanssa avioitunut nuori rouva, jolla itselläänkin oli kaksi lasta: Daniel Vilhelm, s 1817 ja Amanda Gustafva, s 1822. Koko Nymanin perhe muutti Porista Hauhon kirkonkylään Kapakan taloon. Tässä vaiheessa Mikko, silloin vuonna 1823 nelivuotias, siirtyi äidiltään Maija Stiinan hoitoon. Vaunumestari itse kuoli kuitenkin jo seuraavana vuonna ja Maija Stiina muutti lapsineen Vanajalle. Todennäköisesti Mikko muutti mukana.

Juho Juhonpka Kokkeri, jonka isä oli Hauhon Kokkilassa reservisotilaana palvellut Juho Kåcker, oli vuosina 1826-28 sepänopissa Vanajan Idänpään kylässä. Tämä Juho Juhonpoika vihittiin avioliittoon Vanajan Kankaisten kylässä leskeksi jääneen Maija Stiina Nymanin kanssa. Juho muutti nimensä Kokkerin Nymaniksi ja sai samalla käyttöönsä vaimonsa miesvainajan työvälineet. -Tämä oli senaikaista sosiaalihuoltoa ja hyvin se tuntui toimivankin.

Esi-isämme Mikko Heikinpoika kuului Nymanin perheeseen oppipoikana. Ikäistään seuraa tuntui Mikolla olleen tarpeeksi, sillä perheeseen syntyi vielä kaksi lasta: Kalle Kustaa ja Maria Fredrika. Lisäksi oli perheessä mukana toinenkin oppilas, Porista tullut Antti Mörk.

Vuonna 1831 muutti koko Nymanin perhe mukanaan oppipoika Mikko Heikinpoika Vanajan Kankaisten kylästä Hämeenlinnan kaupunkiin. Mikko kävi rippikoulun Hämeenlinnan suomalaisessa seurakunnassa 1835. Kirkonkirjaan ilmestyi tässä vaiheessa Mikolle sukunimeksi **Nygren**. Tampereelle Mikko muutti 1843. Täällä hän ryhtyi harjoittamaan "kasvatusisänsä" Juho Juhonpojan opettamaa karstantekijän ammattia.

Muutto Tampereelle

Esi-isämme karstasepänkisälli Mikko Heikinpoika Nygren muutti siis Hämeenlinnasta Tampereen kaupunkiin, kaupunkiin Tammerkosken partaalla, jonka kehitys niihin aikoihin oli juuri vilkkaimmillaan. Mikko oli nyt 24-vuotias, ammattimies, joka harjoitti porvarillista karstantekijän ammattia asuen kaupungin III:ssa korttelissa talossa n:o 60. Entiset ystävät olivat jääneet Hämeenlinnaan, myös Henrika Merlin, jonka kanssa Mikko oli kuulutettu avioliittoon. Mikä lie sitten tullut väliin, vai oliko Mikko perinyt isältään epävakaisen ja ailahtelevan luonteen, mutta kirkonkirjan mukaan kuulutusta purkamaan tarvittiin Turun Tuomiokapitulin antama eropäätös 13.1.1847.

Kangasalla 1795 syntynyt **Reinhold Enqvist**, joka oli ollut sorvarinopissa Turussa, muutti 1817 Turusta Tampereelle ja sai mainittuna vuonna porvarinoikeudet ja ryhtyi harjoittamaan sorvarin ammattia ollen hänen työpajansa pian huomattavimpia kaupungissa. Hänet vihittiin 1819 **Ulrika Magdalena Ahlmanin** kanssa, s 1796 Orivedellä, k 1862 Tampereella. He omistivat kaupungin toisessa neljänneksessä sijaitsevan talon n:o 40 eteläisen puolikkaan, jonka vaimo osittain peri, osittain lunasti kanssaperillisiltään.

Tämän Enqvistin perheen neljäs lapsi, Tampereella 1825 syntynyt tytär **Johanna Eufrosina**, joka oli päässyt ripille 1842, muodostui pian esi-isällemme Mikolle kohtalokkaaksi sikäli, että heidät vihittiin avioliittoon 1848.

Vaimon mukana sai Mikko Heikinpoika asunnon ja tilat työpajalleen. He asettuivat asumaan apen omistamaan taloon n:o 40½ kaupungin toisessa korttelissa. Talo sijaitsi liiketoiminnan kannalta erittäin edullisella paikalla aivan kaupungin keskustassa, kauppatorin laidassa, nykyisen kauppakadun kulmassa, vastapäätä raatihuonetta. Mikko oli näihin aikoihin saanut karstaseppämestarin paperit ja saattoi aloittaa oman liikkeen toiminnan.

Karstamaakari Mikko Nygrenin ja vaimonsa Johannan huusholliin kuuluikin kunnioitettavan suuri joukko väkeä. Palveluskuntahan kuului porvarikodeissa niihin aikoihin tavallaan perheeseen ja asui saman katon alla isäntäväen kanssa. Heistä mainittakoon kisälli Heikki Nygren (jonka sukulaisuudesta Mikon kanssa ei ole kirjoissa merkintää), oppipojat Juho Kustaa Mooseksenpoika ja veljensä Taavetti Vilhelmi Viljakkalasta, Johan Adolf Grönlund Tampereelta sekä lisäksi oppipoika Bernd Ireneus Frestadius, s 15.12.1835 Tampereella, joka oli tullut oppiin 1851. Tämä Bernd Frestadius tuli sitten mestari Mikon kuoltua liikkeen johtoon ja perheen pääksi. Renkinä oli Joosua Antinpka Gröndahl, joka 1847 otti pestin meriväkeen ja kuoli 1849, sekä oppipoika Erik Johan Andersson. Piikoja oli peräti neljä, liekö heitä sitten tarvittu karstanteossa: Maria Tuomaantr, Karoliina Kallentr, Amalia Serafia Lundqvist ja Greetta Mikontr. Lisäksi mainitaan kirkonkirjassa salavuoteudesta rangaistu nainen Anna Juhontr.

Mikko Heikinpojan karstasepänverstas oli siis samassa talossa, missä jo entuudestaan oli Enqvistin sorvarinverstas ja perhe. Tähän Mikon apen perheeseen kuului ainakin neljä lasta: Ulrika Maria Charlotta, Bernd Daniel, Katariina Amanda sekä Kustaa Fredrik. "Tehtaan" puolella olivat lisäksi oppipojat: Johan Kristian Meklin, Matti Matinpoika, Kustaa Heikinpoika Lillberg sekä Mikkelistä kotoisin oleva Herman Heikinpoika Hokkanen ja Aukusti Mikonpoika sekä Juho Ferdinand Rosenqvist, joka oli saanut sakkoa ensikertaisesta juopumuksesta. Taloudesta huolehti emännän lisäksi piika Johanna Kallentr Brax.

Karstamestari Mikko Heikinpoika Nygrenin ja vaimonsa Johannan perheeseen syntyi lapsia seuraavasti:

Johanna Aurora ja Karl Mikael s 16.9.1848. Kalle Kuoli kuitenkin jo samana vuonna 7.10.

Alfred Mikael, s 28.5.1853

Hilma Eufrosyne, s 2.5.1858, k 5.8.1858, siis 3 kk vanhana.

Kuolleena syntynyt lapsi 8.11.1859

Ilmeisesti kaksosista toinen, Karl Mikael oli jo syntyessään heikko ja huonokuntoinen päätellen siitä, että kastetilaisuus järjestettiin heti syntymäpäivänä 16.9.1848. Kasteen toimittanut pappi oli nimeltään Jos. Grönberg. Kummeja oli paikalla kokonaista kuusi kappaletta, olihan kastettavia lapsiakin kaksi. Kummit olivat postiljooni Gustaf Stadius, sorvari Johan Reinhold Enqvist (Johanna Eufrosynen veli), sorvarin kisälli Gustaf Fredrik Enqvist (Johannan toinen veli), kuparisepän vaimo Johanna Sjöblom, vaskenvalajan (gelbgjutare) vaimo Charlotta Lamèn sekä sorvarin tytär Amanda Enqvist (Johannan nuorin sisar).

Johanna Eufrosynen isän Reinhold Enqvistin kuoltua 1851 talo n:o 40½ kaupungin II:ssa korttelissa myytiin. Ostaja oli nahkuri (garvaren) Josef Sundvall, joka 1857 oli tullut Pietarista Tampereelle perustaakseen nahkurinverstaan. Tällä Josef Sundvallilla oli oppipoikana 24.11.1865 Kangasalta Tampereelle muuttanut **Johan Konstantin Kustaanpoika** (isoisä), s 3.10.1846 Kangasalla Ohtolan Paukkalassa.

Esi-isämme karstamaakari Mikko Heikinpoika Nygren asui edelleen samassa talossa, mutta varmaan eri rakennuksessa harjoittaen karstantekijän ammattia kuolemaansa asti, mikä tapahtui 8.2.1860.

Näyttää ilmeiseltä, että näinä aikoina isän isä Johan Konstantin Kustaanpoika ja lähinaapurissa asunut Johanna Aurora Nygren alkoivat pitää seuraa keskenään, mikä päättyi 2.9.1871 avioliittoon.

Esi-isämme Mikko Heikinpoika Nygrenin elämä sai varhaisen päätöksen. Hän kuoli 41 vuoden ikäisenä Tampereella 8.2.1860. Kuolinsyyksi mainitaan kirkonkirjassa "vattensot"⁴ -mitä se sitten merkinneekin.

⁴ Vesitauti, pöhö - mikä tahansa sairaus, jonka oireena on turvotus

Miehensä kuoleman jälkeen esiäitimme karstamaakarin leski Johanna Eufrosyne Nygren solmi pian uuden avioliiton miehensä karstaverstaan entisen oppipojan, karstamestari Bernd Ireneus Frestadiuksen kanssa (1861). Tästä syntyi sukumme ruotsinkielinen haara. Johanna Eufrosyne, Frestadiuksen mummu, kuoli 6.2.1899 Tampereella, eläen siis toisessa avioliitossaan noin kolmekymmentä vuotta.

Isäni äidin, Aurora Nygrenin suku Myöhemmät vaiheet

Isäni äidin isän **Mikko Heikinpoika Nygrenin** kuoltua Tampereella 8.2.1860 solmi leski, isäni äidin äiti **Johanna Eufrosyne** uuden avioliiton 4.8.1861 Tampereella karstamaakari **Bernd Ireneus Frestadiuksen** kanssa. Frestadius oli kaupungin taitavimpia karstantekijöitä aikanaan ja otti näytteineen osaa mm. 1876 Helsingissä pidettyyn yleiseen teollisuusnäyttelyyn. Johanna (10.9.1826-6.2.1899) kulki tämän jälkeen Paukkalan (Koskisen) suvussa nimellä Frestadiuksen mummu. Hän oli suvussa jollakin tavalla keskeinen henkilö, josta puhuttiin vielä minunkin aikanaani, siis vuosikymmeniä myöhemmin. Hän pyrki pitämään yhteyttä myös sukunsa suomalaiseen haaraan, vaikka itse olikin ruotsinkielinen. Isäni kirjoitti kirjeessään kasvatusäidilleen Mammalle Helsingistä 26.10.1899 käyneensä tapaamassa Frestadiuksen mummua, joka oli hyvin yksinäinen uskaltamatta lähteä ulos kadulle, koska pelkäsi eksyvänsä. Liekö ollut vanhuksella muisti heikentynyt vai eikö tuntenut kaupunkia. (Mummu kuoli 4 kuukautta myöhemmin). Samassa kirjeessä isä puhui "rva Bärlundista", oikean äitinsä sisarpuolesta, kovin muodollisesti, mistä päätellen suhteet siihen suuntaan olivat peräti vieraantuneet. Mummun kuoltua seuraavana keväänä yhteydet katkesivatkin tyystin suvun ruotsalaiseen osaan: Nygreneihin, Frestadiuksiin, Enqvisteihin, Hagbergeihin jne. -Olavi Karekselta saamani tiedon mukaan Siirin ja Konnun yhteydenpito Frestadiuksen mummuun ei ollut Mammalle mieleen. Johtuneeko samasta asiasta sekin, että Aurora-mummuni hauta Tampereen vanhalla hautausmaalla jätettiin hoidotta.

Toisesta avioliitosta Frestadiuksen mummulla oli kaksi lasta: Frans Fredrik (9.7.1863-23.5.1929) ja Alina Emilia (s 6.9.1865). Frans oli liikemies, aluksi karstantekijänä Tampereella, myöhemmin isännöitsijänä Porissa. Muistan mainiosti eno-Frestadiuksen ajamassa Porin katuja ikivanhalla korkealla Ford-autollaan, hattu päässä ja kävelykeppi vieressä istuimella. Keppi oli tärkeä, koska eno oli vanhoilla päivillään vähän huonojalkainen käyttäen keppiä apunaan. Fransin vaimo Maria Matilda Heinonen (s 8.9.1881), Tilda-täti, piti miehensä kuoltua Porissa leipomoa. Asuimme samassa talossa, Antinlinnassa, talossa, jonka rakentamisen alkuunpanijana ja pääosakkaana oli ollut juuri eno Frestadius, mutta hän kuoli pois juuri

niihin aikoihin, kun talo valmistui. Tilda-täti oli vanhemmiten hieman omituinen ja tuli huonosti toimeen leipomonsa henkilökunnan kanssa.

Frestadiuksen perheessä oli kaksi tytärtä, joista vanhempi oli nimeltään **Taimi Irene**, s 21.8.1900, ylioppilas, kansakoulunopettaja ja myöhemmin fil. kand. Hän nai kansakoulunopettaja Mauno Kustaa Salmisen. Nuorempi tyttäristä, s 20.9.1902, **Tyyni Impi Maria**, jota kutsuttiin **Kirriksi**, oli erittäin sievä. Kirri meni naimisiin dipl. ins. Heikki Hermosen kanssa Luvialta. Heikki oli myöhemmin kaupunginjohtajana Tampereella.

Frestadiuksen mummun tytär, **Alina Emilia**, isäni tätipuoli, s 6.9.1865 Tampereella, vihittiin 1888 kirjakauppias Heikki Theodor Bärlundin kanssa, s 1864 Loviisassa. Hän oli aluksi kirjakauppiasna Tampereella, mutta muutti 1913 Turkuun. Heillä oli kaikkiaan kahdeksan lasta: Jalmari, Hugo (lääkintäneuvos), Birger ja Frithiof ottivat nimen Karma. Ruth kuoli nuorena ja naimattomana. Torsten piti nimen Bärlund. Hänellä oli kaksi lasta: Saga ja Nisse. Sigrid nai Strandmanin ja Ada otti nimen Norna. Fil. kand. Ada Norna (26.10.1896-1.1.1976) oli sanomalehtialalla. Hän toimi Uuden Suomen kirjeenvaihtajana Berliinissä vuoteen 1946, sen jälkeen vapaana toimittajana Milanossa avustaen Aamulehteä, Suomen Kuvalehteä ja Maaseudun tulevaisuutta. Hän kirjoitti päiväkirjamuistiinpanojensa pohjalla sodan jälkeen kirjan "Kun venäläiset tulivat Berliiniin". Frithiof Karma, nuorin veljeksistä, oli Nivalan kunnanlääkärinä noin 20 vuotta ja kuoli ylettömän työkuorman murtamana vain 62-vuotiaana 1962. Häneltä jäi kahdeksan lasta.

Adalta saamani tiedon mukaan Alina Bärlundista o.s. Frestadius, joka itsekin oli hyvin lahjakas, on mentävä vain viisi polvea taaksepäin niin tullaan Kurki-sukuun. Siitä vielä etäämmälle taaksepäin menen tavataan vielä suurempia kuuluisuuksia aina Kustaa Vaasaa myöten (rva Sigrid Strandmanin tutkimuksen mukaan).

Isoäiti Auroran veljen suku

Isäni Juho Konrad Koskisen nuorena kuolleen äidin **Johanna Aurora Nygrenin** nuorempi veli **Alfred Mikael**, s 1853 Tampereella, oli ammatiltaan masinisti eli koneenkäyttäjä - arvatenkin jossakin tamperelaisessa tehtaassa. Hän solmi 1882 avioliiton **Matilda Lindgrenin** kanssa. Avioliitto kesti kuitenkin vain seitsemän vuotta ja päättyi Alfredin kuolemaan 1889 Tampereella.

Perheeseen syntyi kaksi lasta. Vanhempi Aino Matilda s 1882 Tampereella. Aino nai konttoristin, myöhemmin liikemieheksi mainitun Onni Villehard Vilenin, s 1882 Loviisassa, mistä muutti Kotkaan ja edelleen 1908 Helsinkiin. Lapset:

Glory Kyllikki, s 1908 Helsinki

Baby Aino Margit, s 1911 Helsinki

Avioliitto päättyi eroon 1918. Onni Villehard solmi pian uuden avioliiton ja muutti Turkuun 1931.

Myös Aino Matilda vihittiin toiseen avioliittoon 1920 lääk. lis., kouluyhliääkäri Aarne Armas Lyytisen kanssa s 1892 Hämeenlinnassa. Hän oli asunut aikaisemmin myös Turussa, mistä muutti Helsinkiin 1911.

Puolisot muuttivat 1924 Helsingistä Hämeenlinnaan, sieltä edelleen Raaheen ja takaisin Helsinkiin. Sitten 1954 Rautavaaraan ja jälleen Helsinkiin 1957. Näin monet muutot selittyvät siitä, että Aarne oli ammatiltaan lääkäri. Omia lapsia ei perheeseen syntynyt, mutta tri Lyytinen adoptoi 1928 vaimonsa edellisestä avioliitosta perheeseen kuuluvat lapset Gloryn ja Babyn - tosin "lapset" olivat jo aivan aikaihmissä. Ehkäpä tohtori isänä kuulosti paremmalle kuin liikemies.

Aarne Lyytinen kuoli 1961 Helsingissä ja Aino leskenä 1967 samassa kaupungissa.

Nuorempi Alfred ja Matilda Nygrenin lapsista **Sigrid Alina eli Sissi**, s 19.6.1886 Tampereella, vihittiin avioliittoon Hämeenlinnassa 1927 lennätinvirkamies Georg Paltion, ent. Popoff'n kanssa, joka oli syntynyt Tampereella 1897, ja kuului Helsingin kreikkalaiskatoliseen seurakuntaan. Perhe muutti heti häiden jälkeen Helsinkiin, jolloin myös Georg liittyi vaimonsa mukana Helsingin Pohjoiseen Suomalaiseen seurakuntaan.

Baby vihittiin 1929 avioliittoon ev. luutn. Lauri Arvi Ensio Tuhkasen kanssa, s 1903 Porissa. Asuivat Viipurissa vuoteen 1934, minkä jälkeen Helsingissä.

Avioliitossa syntyi:

Raili Tuulikki, s 1938, Helsinki. Muutti 1961 Pietarsaareen.

Pirkko Päivikki, s 1945, Helsinki. Vihittiin 1965 David West'n kanssa Englannista, Maidstone, Kentin herttuakunnasta. Heillä lapsi **Helena**, s 4.7.1980, Swale, Kent. Isobritannian kansalainen.

Sissi kuoli 1946 Helsingissä. Leskeksi jäänyt Georg Paltio solmi toisen avioliiton 1948 ja kuoli 1970.

Aino Lyytisen, ent. Vilen, o.s. Nygren vanhin lapsi ensimmäisestä avioliitosta oli siis **Glory Kyllikki**, s 1908 Helsinki. Hän muutti 1924 Helsingistä Hämeenlinnaan ja valmistui käsityönopettajaksi. Hämeenlinnassa hänet myös vihittiin avioliittoon 1929 Teodor Jacob Mauritz Veissmanin kanssa. Avioliitossa syntyi:

Riitta Seija Kyllikki, s 1931 Hämeenlinna. Riitan vanhemmat Glory ja "Teuvo" erosivat kuitenkin jo neljän avioliittovuoden jälkeen 1933.

Äitinsä Gloryn tultua adoptoiduksi tri Lyytisen ottotyttäreksi, muutettiin myös Riitan sukunimi Veissman Lyytiseksi 1934. Glory-äidin solmittua toisen avioliiton 1937 eversti Elof Roschier'n kanssa, s 1903 Kotkassa, adoptoi uusi isäpuoli taas puolestaan Riitan ottolapsekseen 1937. Tällöin myös Riitan sukunimi muuttui Lyytisestä nimeksi Roschier.

Elof Roschier muutti syntymäkaupungistaan Kotkasta Helsinkiin 1905, edelleen Helsingistä Hämeenlinnaan 1937, missä ilmeisesti tutustui tulevaan morsiamensa. Häiden jälkeen (1938) muuttivat Glory ja Elof jälleen Helsinkiin, täältä Tuusulaan 1942 ja takaisin Helsinkiin 1945. Upseerin ammatissa muutetaan paljon, varuskunnasta toiseen. Lapsia ei avioliitossa syntynyt.

Riitta kävi koulunsa ilmeisesti eri paikkakunnilla, mutta tuli ylioppilaaksi Helsingin Uudesta Yhteiskoulusta 1950. Hän opiskeli Maatalous-Metsätieteellisessä Tiedekunnassa ravintokemiallisia aineita ja suoritti MMK-tutkinnon 1956. 1957 Riitta muutti Helsingistä Lahteen ja 1960 takaisin Helsinkiin.

1964 Riitta solmi avioliiton. Sulhanen oli USA:n kansalainen fil. dr. David Curtis Knapp, s 1927 Durham. Nähtävästi tässä vaiheessa nimi Riitta muutettiin uusiin olosuhteisiin paremmin sopivaksi Ritaksi.

Aino Matilda Lyytisen, ent. Vilen, o.s. Nygren, toinen lapsi **Baby Aino Margit**, s 1911 Helsingissä, muutti 1924 Hämeenlinnaan, sieltä edelleen Viipuriin ja takaisin Helsinkiin 1934. Kuten sisarensakin, myös Babyn adoptoi äidin toinen aviomies tri Lyytinen ottolapsekseen 1928.

ISÄNI VANHEMMAT JA HEIDÄN PERHEENSÄ

Isovanhempani isän puolelta **Juho Konstantin Kustaanpoika Paukkala** (3.10.1846-31.10.1880) ja **Johanna Aurora Nygren** (16.9.1848-15.6.1876) solmivat avioliiton Tampereella 2.9.1871. Isoisä oli kangasalustalaisen maanviljelijän poika ja tiettävästi kasvanut suomenkielisessä ympäristössä. Isoäidin, jota kutsuttiin **Auroraksi**, koti taas oli isäni kertoman mukaan ollut ruotsalainen. Olihan Auroran isä kasvanut 5-vuotiaasta lähtien Hämeenlinnassa Nymanin porvariperheessä ja niihin aikoihin kuului asiaan ja varmaan oli tarkoituksenmukaistakin, että porvarit oppivat ruotsia ja puhuivat sitä äidinkielenään.

Isovanhempien lyhyestä avioliitosta en tiedä paljoakaan. Sehän päättyi Auroran kuolemaan isän syntyessä, joten varsinainen tietolähteeni, oma isänikään, ei ollut saanut ensikäden tietoja niistä ajoista, varsinkin kun isoisäkin kuoli 4 vuotta myöhemmin. Jotakin sentään muistan isän kertoneen, vaikka joskus ihmettelenkin, miksi hän tiesi niin vähän.

Ensimmäinen lapsi tai oikeammin kaksoset syntyivät 12.7.1872. Molemmat kuolivat kuitenkin pian: Aino Aurora 20.11.1874 ja Johanna Sigrid 13.7.1872. **Siiri-tätini, Sigrid Leonna** syntyi 12.9.1874 ja isäni **Juho Konrad** 30.5.1876, kaikki Tampereella.

Isäni kertoili minulle pikkupoikana ollessani joskus sunnuntaiaamuisin sängyssä vierekkäin maateessamme tarinoita lapsuudestaan. Niinpä kerrottiin omalaatuisesta nimenmuutosten sarjasta, joka tapahtui Juhon ja Auroran perheessä. Nyt tutkittuani suvun asioita kirkonkirjojen avulla olen voinut todeta, että ei siellä mitään merkittäviä tapahtunut, luonnollista vain. Ilmeisesti asiat oli isällenikin väritetty siihen sävyyn, että asiat tuntuivat hieman hullunkurisilta, jopa järjettömiltä. Kerrottiin, miten nimi Paukkala muutettiin ensin Gustafssoniksi, tämä Tallgreniksi ja se taas lopulta Koskiseksi. Ja alkuunpanijana oli nimenomaan Aurora. -Asia on kuitenkin niin, että isoisä oli jo alun alkaen Kustaanpoika Paukkala, kuten Hämeessä maaseudulla oli yleistä. Ei siis tarvinnut muuttaa Gustafssoniksi, koska se oli jo kirkonkirjassa nimenä ja on vieläkin siellä nähtävänä, sillä kirkonkirjat kirjoitettiin ruotsiksi. Isoisä ei kuitenkaan ollut enää maanviljelijä vaan porvari ja porvareilla oli varsin yleisesti ruotsinkieliset nimet. Paukkala oli talon nimi eikä sopinut kaupunkilaisen nimeksi. Siispä otettiin ruotsalainen nimi Tallgren, mikä varmaan oli ihan asiallinen toimenpide. -Ihmisten ajatustapa kieliasiaissa tuona aikana oli kuitenkin muuttumassa, Suomen kieli oli pääsemässä arvoon. Lisäksi isoisää varmaan kiusasi nimen ruotsalaisuus, olihan hän alunperin suomalainen talonpoika. Niin päätettiin ottaa nimeksi **Koskinen**. Oliko tuon kaiken takana sitten Aurora, se ei tunnut todennäköiseltä. -Omistin aikoinani isoäidin ruotsinkielisen raamatun, jonka alkulehdellä oli nimikirjoitus Aurora Gustafsson-Tallgren. Se paloi kuitenkin valitettavasti talvisodan pommituksessa Porissa.

Juhon ja Auroran avioliitto päättyi siis kestätyään vain viisi vuotta pari viikkoa isäni syntymän jälkeen Auroran kuolemaan 15.6.1876. Aurora oli tällöin 27 vuotias. Hänet haudattiin Tampereen vanhaan hautausmaahan, Aleksanterinkirkon luo. Hauta on siellä jonkin käytävän kohdalla ja siis hoitamaton. Ilmeisesti isänikään ei tietänyt haudan tarkkaa sijaintia, koska sitä ei minullekaan koskaan näytetty, vaikka asuimme Tampereella. Mitään pesänjakoa ei tietääkseni suoritettu. Miksi hautaa ei hoidettu, ei ole tiedossani.

Rovasti K.R. Kares, Kaarlo-setä, oli Mamman pesän selvittämisen yhteydessä maininnut äidilleni, että hänen käsityksensä mukaan olisi sen seikan, että Auroran kuoleman jälkeen ei tehty pesänjakoa, pitänyt vaikuttaa Mamman pesän jakamiseen, missä Julius sai 4/6 ja Siiri ja isäni kumpikin 1/6. Muistan, että ainakaan isäni ei halunnut puuttua asiaan. On kyllä sanottu, että pesässä ei Auroran jälkeen ollut mitään jakamista, mistä dokumentit kuitenkin luullakseni puuttuvat.

Olen myöhemmin ihmetellyt mielessäni, että isäni ei tuntenut suurtakaan mielenkiintoa oikeaa äitiään kohtaan. Siiri, isäni vanhempi sisar, on kuitenkin omille tyttärilleen kertonut, että Mamma, kasvatusäiti ei pitänyt siitä, että lapset Siiri ja Konnu kävivät kovin usein tapaamassa mummuaan, Auroran äitiä, Johanna Eufrosyne Frestadiusta. Mikä lie sitten ollut syynä siihen, että Mamma ei kertonut kasvattilapsilleen näiden omasta äidistä. Täytyihän Mamman tietää asioita miehensä ensimmäisestä vaimosta, vaikka ei olisi ollutkaan varsinainen tuttava. Kaipa Mammalla oli omat syynsä. Myös

suorittamani sukututkimuksen valossa aavistelen kaikenlaisia asioita, joiden todeksi näyttäminen on kuitenkin näin sata vuotta myöhemmin mahdotonta ja hyödytöntäkin. Sukulaissuhteet ovat arkaluontoisia ja vaikeita asioita meidänkin aikanamme.

Isoisän Juho Konstantin Koskisen uusi avioliitto. Isäni kasvatusäiti Mamma.

Aurora-mummun kuollessa 1876 jäi häneltä kaksi pientä lasta: alle kaksivuotias **Sigrid eli Siiri** ja isäni, kaksiviikkoinen **Juho Konrad**, jota nimitettiin **Konnuksi**. Juho-vaari jäi siis yksin eivätkä olosuhteet varmaankaan olleet mitenkään kehuttavat. Ei siis ihme, että hän avioitui pian uudelleen löydettyään sopivan hoitajan pikkuisilleen 20-vuotiaasta **Hilma Johanna Helinistä**. Kosminen tapahtui siten, että Juho tuli mielitiettyään tapaamaan pyörittäen kultavitjoja kuin väkkärää kädessään kysyen samalla: "Tuletko minulle tyttö?", mitä houkuttelevaa kosintaa morsian ei voinut vastustaa (Mamman kertomaa, kuultu Eilamaija Nurmiraannalta). Avioliitto solmittiin 27.8.1878.

Mamma, Hilma Johanna Helin, syntyi Tampereella 11.12.1857. Isä oli työssä Finlaysonin tehtaalla. Hän omisti talon n:o 6 kaupungin 5:ssä osassa. Isä Gustaf Helin, s 1831 Lempäälässä, äiti Liisa Juhontytär s 1824 Messukylässä. Hilman lisäksi perheeseen syntyi poika Gustaf Oskar 1862, joka kuoli jo vauvaikäisenä. 1864 syntyi Helinien perheeseen toinen poika, joka kastettiin kuolleen veljensä kaimaksi, siis Gustaf Oskariksi. Nuorin lapsista oli tytär, Lydia eli **Lissu**, s

Hilma Koskinen, isäni kasvatusäiti, jota koko suku ja vähän muutkin kutsuivat yksinkertaisesti **Mammaksi**, oli erittäin hyväsydäminen ja tarmokas äitihahmo. Hän otti nuoresta iästään huolimatta hyvään hoitoon miehensä pienet lapset Siirin ja Konnun, joita hoiti epäitsekkäällä tavallaan kuin omiaan ikään. Isälleni hän oli aivan oman äidin veroinen, eikä sellainen nimitys kuin äitipuoli olisi meillä tullut kysymykseenkään.

Siiri-tätini on kuitenkin omille tyttärilleen kertonut, että Mamma oli luonteeltaan kylmä, joten todellinen äidinrakkaus jäi puuttumaan. Isä ei kuitenkaan koskaan kertonut mitään sellaista, päin vastoin. Joka tapauksessa Mamma hoiti molemmat lapset suurenmoisella epäitsekkyydellä.

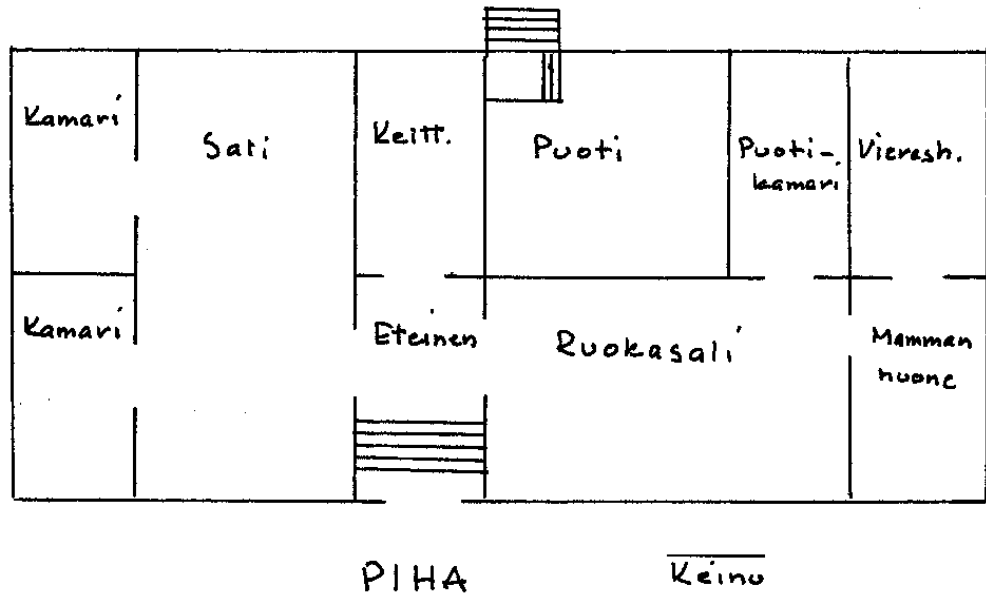
Mamman ainoa oma lapsi **Julius Konstantin** syntyi 1879. Pitkään ei Mamma saanut pitää miestänsä, sillä Juho-vaari kuoli 31.10.1880 ja Mamma jäi yksinään hoitamaan asioita. Isän kertoman mukaan vaari kuoli nikotustautiin, -hän nikotti kokonaisen viikon yhteen menoon - minkä taudin nykyinen nimi ei ole tiedossa. Vaari haudattiin tietävästi ensimmäisenä vainajana Tampereen Kalevankaankaan hautausmaahan. Hauta on siellä aivan pääportin vieressä oikealla.

Vaarin kuollessa oli Mamma vain 22-vuotias, jolloin hänen huollettavakseen jäi kolmen pienen lapsen lisäksi myös "karvarinverstas", niin kuin sitä siihen aikaan nimitettiin. Taloudellisia vaikeuksia kerrotaan olleen, vaikken muista isän sellaisesta mitään kertoneen. Mamma oli ihmeteltävän tarmokas, hän päätti jatkaa liikettä edelleen ja onnistuikin kaikesta päätellen erinomaisesti. Liikkeessä oli useita kisällejä ja oppipoikia niin kuin porvariliikkeessä siihen aikaan oli tapana. Työnjohtajaksi Mamma sai Albert Sirenin, joka oli tärkeä henkilö, eihän Mamma itse ollut ammatti-ihminen nahkurin alalla. Olavi Kareksen kertoman mukaan Albert havitteli liikettä omakseen, mikä parhaiten olisi tapahtunut siten, että Albert olisi nainut lesken. "Mamma piti kuitenkin Albertia pihdissä" eikä kai ajatellutkaan vakavissaan avioliittoa, sillä lapset olivat vastaan. Albert muutti nimensäkin Koskiseksi. Koko avioliittoasia raukesi kuitenkin, kun Albert kuoli. Varmaan Mammalla oli lämpimiä tunteita työnjohtajaansa kohtaan ihan tarpeeksi päätellen siitä, että isäni kirjeessään kasvatusäidilleen (päivätty Helsingissä 3.5.1900) kirjoittaa kuulleen Juliukselta, että Mamma oli itkenyt silmänsä kipeiksi, ja kehottaa levollisuuteen, koska asia ei itkusta enää parane.

Mamma antoi haudata Albertin samaan hautaan miehensä kanssa. Kun nimikin on sama, puhumme joskus "Albert-sedästä".

Koskisen nahkurinverstas asuinrakennuksineen sijaitsi Tampereen kaupungissa Itäisen kadun varrella, kauppatorilta Alarantaan ja Laukontorille mennessä kadun oikealla puolen. Katua vasten oli asuinrakennus kauppoineen. Keskellä pihaa olivat parkkiammeet, joissa nahat muokattiin pajunparkkivedessä. Ammeet olivat suuria ja niin syviä, että meitä lapsia varoitettiin niihin putoamasta. Valmistuvia vuotia käännettiin päivittäin pitkällä puukangilla. Varsinainen verstaarakennus oli tiilestä, muut talot olivat muistaakseni puurakenteisia. Verstaasta on muistiini jäänyt ennen muuta mahtava mankeli, jolla vuodat silitettiin. Mankeli toimi siten, että nahat rullautuivat kahden suuren sileän kiven välissä. Pällimmäinen mankelikivi painoi varmaan useita tonneja. Se vietiin myöhemmin setä Juliuksen huvilalle Aitolahteen pöydäksi, missä se ehkä olisi vieläkin nähtävissä.

Itäinen katu 2

Maman asuntorakennus v. 1920 tienoissa

En voi kovinkaan hyvin muistaa Maman asuntoa, ja yllä oleva piirros onkin serkkuni Olavi Kareksen muistiin perustuva. Parhaiten on mieleeni jäänyt suuri ruokasali, missä oli ruokapöydän lisäksi ainakin korkea astiakaappi, joka oli aina niin täyttä tavaraa, että miniät eivät tahtoneet uskaltaa noutaa sieltä mitään peläten pudottavansa jotain. Huoneen perällä oli Maman kamari keinutuoleineen ja tämän takana vierashuone, missä oli raskas plyyshikalusto. Puodissa myytiin nahkaa ja sieltä meni ovi suoraan kadulle. Talon vasemmassa päädyssä asuivat aikoinaan Maman vanhemmat, myöhemmin Kareksen Jaakko ja hänen jälkeensä Olavi ja Ilona, jotka kävivät oppikoulua Tampereella, Asikkalassa ei vielä siihen aikaan ollut siihen mahdollisuuksia.

Mamalla oli näihin aikoihin aina kaksi kotiapulaista, sillä verstaan väki oli myös talon ruuissa. Muistan hyvin vanhemman apulaisen litan ja nuoremman Hannin.

Tontilla sijaitsevassa toisessa asuinrakennuksessa, joka oli kulmittain oman perheen asuntoon, asui aikoinaan Lindströmin perhe. He muuttivat kuitenkin Helsinkiin jo ennen vuosisadan vaihdetta, mutta ystävyys perheitten välillä oli kehittynyt niin kiinteäksi, että kylässä käytiin paljon myöhemminkin puolin ja toisin niin, että minäkin sen hyvin muistan. Fil. tri Fredrik Lindström oli opettajana tamperelaisessa oppikoulussa. Häntä kutsuttiin lyhyesti Feediksi, vaimonsa Fanni oli taiteellisesti lahjakas harrastaen maalausta. Meilläkin on joitakin hänen posliinimaalauksistaan. Jäljennöksen jostakin tunnetusta taulusta, joka oli hänen maalaamansa tulimme hävittäneeksi, kun se oli liian suurikokoinen meidän seinille.

Lindströmin perheessä oli kaksi tyttäretä: vanhempi Aune ja nuorempi Irja. Molemmat tytöt olivat harvinaisen lahjakkaita, numerot koulussa melkein pelkästään kymppejä. Aunesta tuli myöhemmin tohtori ja sai professorin arvonimen. Hän oli pitkät ajat Ateneumin intendenttinä Helsingissä. Miestä ei kuitenkaan löytynyt. Irja ei opiskellut maisteria pitemmälle⁵, oli Helsingin Norssin yliopettajana ja meni naimisiin Maliniemen kanssa, joka oli Teologisessa tiedekunnassa kirkkohistorian professorina. Tämä Irja oli nuorempana erittäin hauskan näköinen, niin että monet Norssin pojat olivat rakastuneita häneen (kertoi ruotukaverini Ilmari Tuokko).

Nämä Lindströmit olivat meidänkin perheelle niin läheisiä, että luulin heitä pikkupoikana jonkin asteisiksi sukulaisiksi. Olen kuullut, että Mamma olisi toivonut vielä lähempiä suhteita Lindströmin perheen kanssa sikäli, että olisi kernaasti nähnyt Siirin tohtorinrouva Lindströminä. Tuntematon nuori pappi Kaarlo Kares, maanviljelijän poika, ei kai tuntunut yhtä hyvältä, vaikka kyllä Mamma vävypojan hyväksyi sitten kun se aika tuli.

Luullakseni vuonna 1922 Mamma päätti lopettaa liikehommat ja talo pantiin myyntiin. Vanhassa talossa pidettiin huutokauppa, minkä muistan sangen hyvin. Me lapset saimme ottaa sieltä mitä vain halusimme ja minä otin pukin valjaat länkineen, jotka kuitenkin jäivät ilman käyttöä. Myös vanha arkku, joka on kesämökillä, on sieltä huutokaupasta kotoisin.

Uudeksi asunnokseen Mamma osti 5 h. ja keittiön asunto-osakkeen "Kymmenen miehen talosta" Tampereelta, samasta, missä meidänkin perheemme asui, eri rapusta, Läntisen kadun⁶ puolelta. Asuimme siis useita vuosia samassa talossa Mamman kanssa, joten on selvää, että kävin usein hänen luonaan. Mamma otti kernaasti vastaan meitä lapsenlapsiaan, hänellähän oli aikaa, kun ei ollut enää mukana työelämässä sen jälkeen kun nahkuriliike oli lopetettu. Nuorempana Mamma oli ollut tunnetusti ahkera ja tarmokas toimissaan, muistan miten vanhemmat siitä usein kuulteni puhuivat. Mamma oli myös hyvin vieraanvarainen ja antelias, joten me lapset pidimme kovin hänestä. Niinpä en voinutkaan ymmärtää, että äitini tuntui hieman pelkäävän Mammaa. Joskus saatettiin esim. kotona sanoa, että jotakin asiaa ei sitten saa kertoa Mammalle. Kehotus kohdistui luonnollisesti minuun. -Taitaa olla verraten tavallista, että anoppi on pelottava niin miniälle kuin vävypojalle, vaikka häntä miten rakkaaksi mainittaisiinkin.

Mamman paras ystävä oli Anna Numminen, Nummisen täti. Muistan hänet jotenkin, vaikka taisin olla niihin aikoihin siinä viiden vuoden paikkeilla. Hän oli pieni, vanha ja puhelias. Nummisen tädillä oli tamperelaiseen tapaan puhuessaan ja kertoessaan tapana tokaista aina väliin "minä sanoin" ja taas "minä sanoin". Tämä oli isääni joskus

⁵ Irja, fil. tri.; Helsingin normaalilyseon yliopettaja Saksan ja Ranskan kielissä. Helsingin yliopiston vertailevan kirjallisuustieteen dosentti. Eilamajja Nurmira / Otavan Iso Tietosanakirja.

⁶ Nyk. Näsilinnankatu

pikkupoikana kovin huvittanut ja koiranleuka kun oli luonnoltaan, kysäisi noin niin kuin siinä sivussa, että "kuka sanoi". Siihen tuli Nummisen tädiltä kipakka vastaus: "no, minä sanoin". (Muistan hyvin, miten Mamma tätä kertoessaan nauroi huvittuneesti).

Nummisen tädin miestä, "itse Nummista" en muista. Sensijaan muistan hyvin tädin tyttären Naemin, joka nai apteekkari Vold. Scheèlen, jonka apteekki oli Hämeenkadun varrella Tampereella. Scheèlellä oli kaksi oikein pitkää poikaa Severi ja Sakari, jotka myöhemmin ottivat nimen Sahrakorpi. Lisäksi heillä oli tytär Anna-Liisa, joka oli erittäin kaunis. Anna-Liisa nai professori Lauri Keson, joka luennoi minulle opiskellessani salaojituksista. (Emme tunteneet toisiamme ja lisäksi voim vakuuttaa, että Keson luennot olivat erittäin pitkäpiimäisiä ja raskaita kuunnella).

Suuresta asunnostaan Kymmenen miehen talossa Mamma vuokrasi pois erillisellä sisäänkäynnillä varustetun kaksion. Siinä piti vastaanottoa hammaslääkäri Maija Puupponen ja sitten myöhemmin serkkuni Hilikka-Liisan paras ystävä hammaslääkäri Aune Ravola, joka sitten myöhemmin avioitui Hilikka-Liisan äidin sisaren Kaisan lesken, Lasse Pellaksen kanssa.

Mamma oli elämänsä loppuun asti elinvoimainen ja elämänhaluinen. Hän tunsu suunnattoman määrän ihmisiä ja varmaan useimmat tamperelaiset tunsivat Mamman. Hän oli paljon mukana seuralämässä ja piti mielellään juhliä suvulle ja laajalle tuttavapiirille. Myös meidän lasten piti aina olla mukana "kaarestamassa", mitä sanaa Mamma mielellään käytti.

Viimeisinä aikoina Mamman oli vaikea tottua siihen, että hän ei kyennyt enää samaan kuin ennen. Niinpä hän halusi välttämättä käydä päivittäin hallissa ruuan ostossa kuten ennenkin. Kun hän ei jaksanut kävellä yhteen menoon koko matkaa, pysähdyttiin aina välillä jollakin tekosyyllä: näyteikkunaa katsomaan, nenää niistäämään tms. Täytettyään 80 vuotta Mamma totesi, että hänen sänkynsä, jossa hän oli maannut koko ikänsä, oli käynyt niin epämukavaksi, että uusi tarvittiin.

Kun Mamman kotiapulainen, lita, kai suunnilleen Mamman ikäinen, alkoi käydä raihnaiseksi, otti setä Julius hänet hoitamaan nuorinta tyttärtään Ainelia. Mamma otti uuden apulaisen, mutta ei tullut alkuunkaan toimeen hänen kanssaan eikä seuraavienkaan kanssa. lita oli korvaamaton, minkä ymmärtää kun tietää, että lita oli ollut talossa nelisenkymmentä vuotta - luulisin.

Mamman kuoltua myytiin hänen huoneistonsa "kymmenen miehen talossa" Tampereen kirjakaupalle, joka näin levittäytyi toiseenkin kerrokseen. Siellä kirjakaupassa voi käydä ostamassa kirjoja ja samalla katsella, mihin tapaan Koskisen vanha Mamma aikoinaan asuskeli.

Mamma, Hilma Johanna Koskinen, s Helin (11.12.1857-13.3.1938) eli yli 80-vuotiaaksi. Suuren vieraanvaraisuutensa, ystävällisyytensä ja

tarmokkuutensa ansioista hänestä kehittyi jonkinlainen suvun keskipiste, jonka luona kaikki sukulaiset maaltakin kävivät säännöllisesti, vaikka eivät Mamman verisukulaisia olleetkaan. Myös me, Kareksen lapset ja minä, olimme Mammalle rakkaita. En milloinkaan tuntenut olevani Mammalle vähemmän tärkeä tai rakas kuin hänen oman poikansa, isäni veljen Juliuksen lapset. Isä ei myöskään koskaan puhunut muuta kuin äidistä ja se, että Mamma ei ollut oikea isoäiti, selvisi minulle vasta isona poikana.

Isän kasvatusäidin, Hilma Koskisen eli Mamman suku

Isän oman äidin Auroran kuoltua isän ollessa vain kahden viikon vanha tuli kuvaan mukaan myös isoisän toinen vaimo Hilma Helin, Mamma. Helinit olivat myös tamperelainen suku, jonka juuria setä Julius antoi tutkia⁷. Paperit ovat serkullani Kosti Paukkalalla ja niistä ilmenee, että Mamman suku juontuu myös Kangasalle ja yhtyy Paukkalan sukuun. Mamma oli isälleni kuin oma äiti ja minullekin hyvin läheinen, mutta kun hän ei ollut verisukulainen, en ole voinut kiinnostua hänen suvustaan niin paljon, että olisin pyytänyt sukututkimusta Kotelta, jolla se luullakseni on halukkaitten katsottavana.

Mamman veli Gustaf Oskar kuoli jo niin varhaisessa vaiheessa, että en muista häntä tavanneeni. Mamman sisar Lissu taas liittyi läheisesti lapsuuteeni, mutta hänestä kerron vähän myöhemmin.

Mamman serkku Oskar Helin piti leipurinliikettä Tampereella minun lapsuuteni aikaan. Heidän talonsa "Helinin talo" rakennettiin 1910 paikkeilla Tampereen keskustaan, Hämeenkatu 21:een, lähelle meidän perheen asuntoa. Liike oli kai tuottanut hyvin. Talo oli viisikerroksinen, alin kerros liikehuoneistoja. Perheen oma asunto oli ylimmässä kerroksessa ja hyvin suuri. Tilaa tarvittiinkin, sillä lapsia oli kahdeksan. Vanhemmat kuolivat jo minun pienenä ollessani, ja muistan, miten vainaja, perheen äiti, oli arkussa siellä kotona, mistä jäi muistiini hiukan kammottava mielikuva.

Leipomon toiminta lakkautettiin luullakseni 1930-luvulla, mutta tuskin heillä taloudellisia vaikeuksia oli, kun suuri kivitalo oli täynnä asukkaita ja liikehuoneistoja, jotka maksoivat vuokria. Tämä talo purettiin kuitenkin myöhemmin ja sai tehdä tilaa osuuskaupan suurelle liiketalolle.

Vanhin Helinin lapsista oli nimeltään Kerttu, josta en osaa paljoakaan kertoa. Seuraavana järjestyksessä oli poika Osvald eli Ossi. Hän hoiteli ammattinaan talon isännöitsijän tehtäviä. Ossi liikkui paljon ulkona kadulla ja tullessaan vastaan pysähtyi aina juttelemaan, hänellä tuntui olevan runsaasti aikaa. Ossi oli normaalimiehen

⁷ Eilamajja Nurmiraanan mukaan Jalmari Finne on tehnyt Paukkalan suvusta sukututkimuksen, mutta ei Helineistä, koska Finne ei tehnyt sukututkimusta naisista.

mittainen, muut Helinit taas erittäin suurikokoisia. Ossi käytti tavallisesti mustia vaatteita, päällystakkia ja knallihattua.

Niilo oli pojista pisin, noin 190 cm, toiset hieman alle. Niinpä muuan tamperelainen kutomo valmisti erikoistilauksesta sukkaa Helinin pojille, kun tarpeeksi suuria ei ollut kaupassa saatavilla. Ne kulkivat sitten tehtaan omassa kaupassa nimellä "Helinin poikien sukat". Niilo oli ammatiltaan jokin liikemies. Niihin aikoihin kun perheemme oli Porissa, muistan Niilon naiseen erään Rohde-nimisen hammaslääkärin tyttären Porista. Tytön nimi oli Gabriella. Luulen että Niilo kuoli Suomen kansan silloiseen vitsaukseen keuhkotautiin joskus 30-luvun lopulla.

Seuraava ikäjärjestyksessä oli Helge, perheen voimamies. Hän oli panimoalalla, mihin oli saanut koulutuksensa Tanskassa. Siellä Tanskan maalla Helge tutustui tulevaan vaimoonsakin, joka ei kai koskaan oppinut täydellisesti suomea. Helge oli Sinebrychoffilla panimomestarina (=tekn. johtaja) niihin aikoihin kun me nuorena parina asuimme Helsingissä. Kävimme heillä kylässäkin Bulevardin varrella Koffin tehdasalueella. Perheellä oli kaksi poikaa, vähän vanhempia kuin meidän Eero. Helgen suuresta koosta ja voimista on paljon juttuja. Hänen hartiansa olivat niin leveät, että muistan kerran, kun mentiin autolla Helinin huvilalle Tampereelta ja Helge ajoi, miten vieressä istuvalle ei tahtonut olla tilaa tarpeeksi. Kun kätteli Helgeä, tuntui kuin olisi tarttunut vasikan lapaan. -Serkkuni Kote kertoi tapauksen, kun olivat joukolla tutustumassa Koten isoisän, Salmisen vaarin ostaman suuren suon kuivatustyömaahan Iso-joella. Miehet olivat siellä kaivamassa viemäriojaa. Ojassa oli suuri kivi, joka ei tahtonut millään nousta sieltä ylös. Helge meni ojan reunalle ja kysyi hieman pilkallisesti, eikä kolme isoa miestä saa noin pientä kiveä ylös ojasta. Hiukan loukkaantuneina miehet sanoivat, että jos herra luulee, että työ on niin helppoa, niin herra voi tulla auttamaan. Helge astui ojaan, käski miehet pois tieltä ja nosti yksinään kiven ojasta. -Toinen tarina on Helgen itsensä kertoma. - Sota-aikana (1939-44) oli kaljan saanti panimoilta kiven takan. Juomia, etenkin olutta ei ollut tarpeeksi. Saivatko ravintolat kaljansa nopeasti, riippui osittain kaljakuskeista, jotka ajoivat tavaran hevosvankkureilla asiakkaille. Tästä johtuen pyrkivät ravintoloitsijat lahjomaan kuskeja ja se tapahtui tavallisesti siten, että kuskeja kestittiin ravintolassa. Niinpä kävi usein, että ajomiehet palasivat heiluvina ja iloisella tuulella jakelumatkoiltaan Koffin varastolle. Monet tulivat riitaisiksi ja rupesivat rettelöimään. Poliisienkin saaminen oli niihin aikoihin vaikeata. Kun sitten meteli varastolla kehittyi määrättyyn pisteeseen, soitettiin panimomestarille. Kaikki selvisikin sitten nopeasti, kun lähes kaksimetrinen 120-kiloinen Helge saapui asiaa tiedustelemaan.

Oskari Helinillä oli vielä kaksi poikaa Hans ja Gunnar. Hansista en paljoakaan tiedä. Gunnar, synt. 1908 on agronomi, suorittanut tutkintonsa Ruotsissa. Hän oli viimeksi kuullessani asiasta Tuotevälityksen (SOK:n sivuyritys) palveluksessa.

Vielä oli kaksi tytärtä Leena ja Linea. Linea oli hammaslääkärinä Tampereella.

Helinejä pidettiin meilläkin sukulaisina, vaikka eivät sitä todellisuudessa olleetkaan. Olihan Mamma niin kovin läheinen isälleni ja minullekin.

Lissu-täti

Isän kasvatusäidin, Mamman, nuorempi sisar **Lydia eli Lissu Helin** oli pieni, hyvin pukeutunut, aina tasainen ja arvokas, naimaton helsinkiläinen pankkineiti. Isälleni hän oli enemmän sisar kuin täti, heillä kun ei ollut suurtakaan ikäeroa. Lissu-täti muutti Tampereelta Helsinkiin jo joskus vuoden 1886 tienoissa ja pääsi toimeen KOP:n pääkonttoriin jo hyvin nuorena. Tässä työssään Lissu-täti ennätti olla peräti 50 vuotta yhteen mittaam. Kun isäni 1898 meni opiskelemaan Helsinkiin Teknilliseen Korkeakouluun eli Polyteekkiin, oli Lissu hyvänä tukena ja turvana. Lissulle myönnettiin ensimmäisenä naisena prokuura KOP:n pääkonttorissa ja kerrottiin, että Lissu-täti oli paremmin kuin kukaan muu selvillä pankin asioista niin, että johtokunnastakin saatettiin kysyä häneltä neuvoa epäselvissä asioissa. Muistan hyvin, miten hän liikuskeili arvokkaana ja tyylikkäänä suuren pankkisalin käytävillä, kun joskus olin siellä asioimassa.

Lissu-täti asui aikoinaan KOP:n talossa Kluuvikatu 4:ssä. Asunto oli suuri ja niin hän otti asuintoverikseen pankin toisen virkailijan Kyllikki Sillantauksen, joka meille lapsille oli tietenkin Kyllikki-täti. Myöhemmin osti Lissu oman asunnon P. Hesperiankatu 9:ssä ja Kyllikki-täti muutti mukana sinne. Olivat näet oikein hyviä ystäviä ja tulivat hyvin keskenään toimeen, kun olivat molemmat sivistyneitä ja aikaansa seuraavia ihmisiä. Lissu-tädin asunnossa oli aina pöydillä esillä vieraskielisiä kirjoja ja lehtiä, joita lukivat pitääkseen kielitaitoaan yllä. Olihan Lissu ylioppilaskin⁸, mikä naisten piirissä oli siihen aikaan verraten harvinaista. Ja kielitaitoa hän myös tarvitsi, sillä täti vietti kesälomansa parhaasta päästä ulkomailla. Muistanpa, miten hän joskus 30-luvun alkupuolella palasi lomamatkaltaan Puolasta lentokoneella, mikä siihen aikaan oli jotenkin tavatonta etenkin täti-ihmisen tekemänä.

Kun meikäläinen meni Lissu-tädin luo kahville kutsuttuna tai muutenkin, oli viisasta lukea viimeisen viikon lehdet tarkkaan, sillä täti oli aina hyvin selvillä maailman asioista ja hän halusi myös keskustella niistä.

Lissu-täti oli luonteeltaan hauskan vitsikäs ja hyvä seurustelemaan. Hän osasi myös kertoa juttuja matkoiltaan, joita me nuoret osasimme arvostaa. Muistan hyvin, miten hän Monte Carlossa oli mennyt pelikasinolle ja myös pelannut siellä.

⁸ Eilamajja Nurmiranann mukaan Lissu-täti ei ollut ylioppilas, oli kyllä käynyt kaupallista koulua keskikoulun jälkeen.

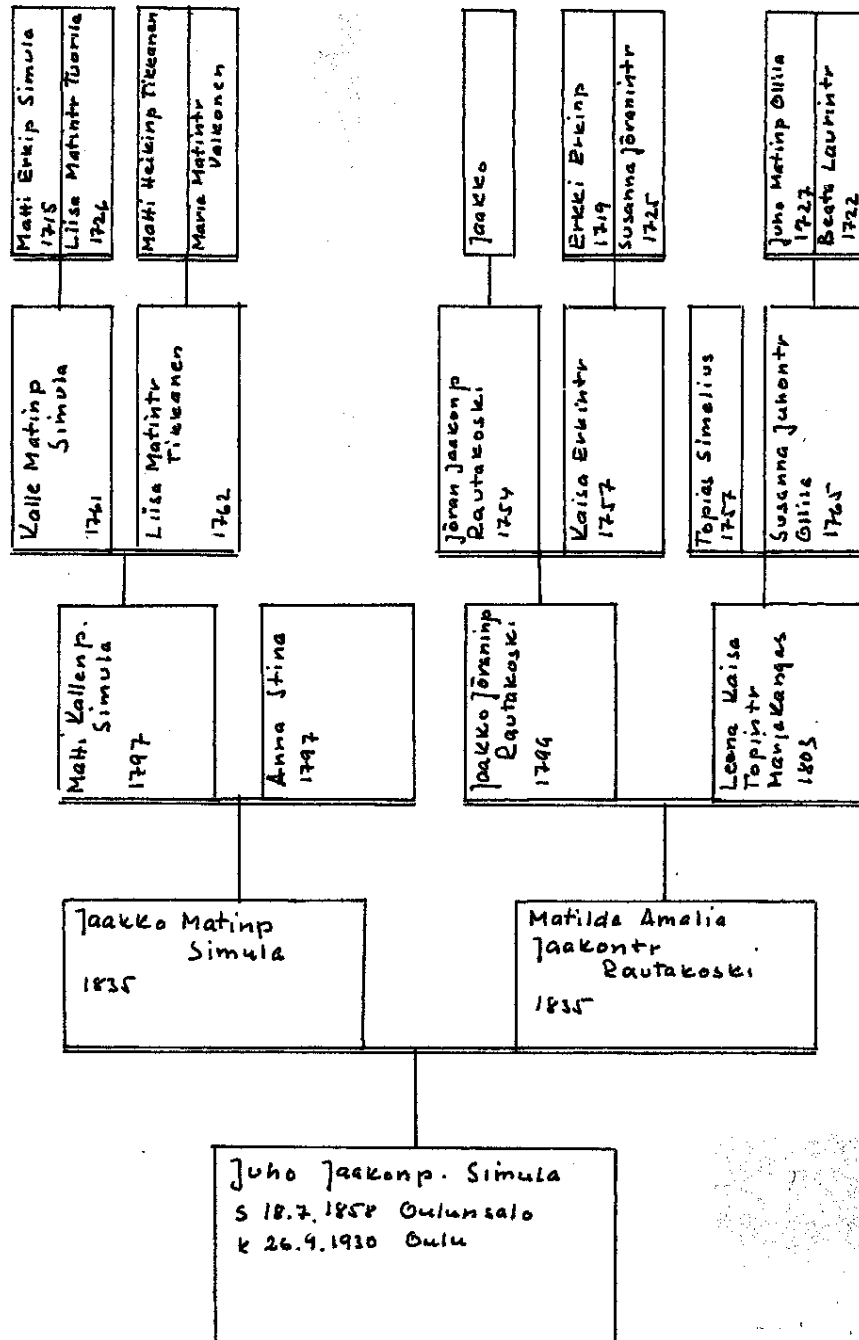
Me suvun nuoret ihailimme Lissu-tätiämme, olihan hän aina niin tyylikäs ja hyvin puettu ja sivistynyt. Lisäksi hän oli hyvissä varoissa, naimaton virkanainen kun oli, ja saattoi antaa hyviä lahjoja meille lapsille.

Lissu tädin kuolema oli traaginen ja jouduin ihan tahtomattani sen todistajaksi. Täti oli päässyt 50 vuoden palvelun jälkeen eläkkeelle KOP:n prokuristin virasta. Minä olin ensimmäistä lukukauttani opiskelemassa Helsingissä. Seisoessani Mannerheimintiellä (silloinen Heikinkatu) vanhan ylioppilastalon kohdalla olevalla raitiovaunupysäkillä, näin, miten pieni vanha täti-ihminen astui alas vaunusta, jolloin vaunu liikautti, tädin ote ovenpielestä heltisi ja hän kierähti vaunun alle. Vaunua piti kallistaa miesvoimalla ennen kuin hänet saatiin sieltä pois. En vielä kukaan voi ymmärtää, miten en tuntenut häntä, vaikka olin ihan vieressä, parin metrin päässä. Sain kuulla vasta puhelimesta isältäni samana päivänä, että onnettomuuden uhri oli ollut Lissu-täti. Hän oli ollut eläkkeellä vasta kaksi viikkoa. Hän kuoli pian sairaalassa. Tämä onnettomuustapaus kouraisi syvältä sisintäni ja voin muistaa sen vieläkin kuin eilisen päivän.

Kodissamme oleva Pekka Halosen taulu samoin kuin lyövä pöytäkello ovat Lissu-tädin peruja, vaikka emme varsinaisesti olleetkaan hänen perillisiä.

Lissu-tädin kaunis asunto-osake Pohjois-Hesperiankadulla Helsingissä siirtyi Lemisten haltuun. He ovat kuitenkin myyneet sen jo edelleen.

PUUSEPPÄ JUHO JAAKONP SIMULAN SUKU

ÄITINI IIDA EMILIA KOSKISEN SUKU

Äidin suku on peräisin Pohjanmaalta, oikeammin Pohjois-Pohjanmaalta. Esi-isien ja -äitien syntymäpaikkoina vilahtelevat sellaiset paikannimet kuin Oulunsalo, Liminka, Temmes, Muhos, Kalajoki, Ylivieska sekä myös Revonlahti, Siikajoki, Oulainen, Lumijoki, Haapavesi ym. Sukunimi Simula on mainittu kirkonkirjassa jo ainakin vuonna 1696. Samoilta ajoilta on myös äidin äidin sukunimi Lunki (Lungji).

Vanhin löytämäni merkintä Simulan suvusta kertoo, että Limingassa syntyi 1696 **Erkki Matinpka Simula**. Vaimonsa oli nimeltään Helka. Avioliitossa syntyi ensimmäisenä poika **Matti** 1715. Myöhemmin saivat vielä Erkin, Kaisan ja Liisan.

Lapsista vanhin **Matti Erkinpka** (s 6.9.1715) vihittiin avioliittoon 1752 **Liisa Matintr Tuorilan** kanssa. Liisa oli syntynyt Limingassa 1726, vanhemmat Matti Heikinpka Tuorila (s 1698) ja Liisa (s 1702). Perheeseen kuului myös vanhemman Liisan äiti, 1685 Kuopiossa syntynyt **Elin Edvardintr**, joka eli 93-vuotiaaksi, sekä isännän veli Erkki Erkinpka vaimonsa Maria Antintyttären kanssa. Koko joukko asui Limingan Siltakylässä, talossa n:o 68, Simulassa. Lapsia syntyi peräti yhdeksän kappaletta: Liisa, Erkki, Helena, Matti, Matilda, Kaisa, **Kalle** 1761, Brita ja Heikki. Liisa Matintr kuoli 1780 ja miehensä Matti Erkinpka 76-vuotiaana 1792.

9.4.1748 Muhoksella vihittiin avioliittoon **Matti Heikinpka Tikkanen** Muhoksen kylästä ja **Maria Matintr Valkonen** Laitasaaren kylästä. Heille syntyi Eeva, Birgitta, **Liisa** 1762 sekä Matti. Perheen äiti Maria, isoisän isoisän isoäiti kuoli 1789 55-vuotiaana Muhoksella.

Edellä mainittu **Kalle Matinpka Simula** (1761) vihittiin 1782 avioon **Liisa Matintr Tikkasen** kanssa. Nuoripari asui aluksi Limingan Siltakylässä, Matin vanhempien talossa, mutta muuttivat myöhemmin Temmekseen. Lapsia syntyi kahdeksan: Liisa, Maija, Greta, Brita, Kalle, Leena, **Matti** 1797 ja Kaisa.

Matti Kallenpka Simula, s 1797, otti vaimokseen **Anna Stinan**, s 1797. Perhe asuskeli mäkitupalaisena Temmeksessä Korkalan Palokankaalla. Nimeksi kirkonkirjaan oli kai ruotsinkielinen pappi merkinnyt Simola. Heille syntyi: Anna Maria, Kalle, Brita Stina, **Jaakko** 1834 ja Juho. Matti kuoli 1852 keuhkotautiin 56-vuotiaana Temmeksessä.

Edellä mainittu mäkitupalaisen poika **Jaakko Matinpka Simula** oli isoisäni isä. Hän syntyi Temmeksessä 5.12.1834. Kastamisen suoritti Pekkalan talossa E.N. Hilden. Nuoruudessaan Jaakko oli lyhyen ajan renkinä Kärämäellä, mistä muutti Ouluun 1852. Samana vuonna on hänen kohdallaan rippikirjassa merkintä: "Plikt i Liminga för Skogsåverkan"⁹, siis 18-vuotiaana.

Jaakko oli ilmeisesti Oulussa tutustunut isoisäni äitiin, 1835 Kalajoella syntyneeseen **Matilda Amalia Rautakoskeen**. Nuoret muuttivat yhdessä Oulunsaloon 1854, missä heti muuttoa seuraavana päivänä Joh. Bäckvalla-niminen pappi vihki heidät kristilliseen avioliittoon. Hääjuhlat olivat koruttomat päätellen siitä, että vihkiminen tapahtui ilman hääasuja.

Palaamme ajassa vähän taaksepäin selvittääksemme edellä mainitun esiäitimme **Matildan** suvun vaihteita.

⁹ Sakkoja metsänraiskauksesta

Kalajoen Rahjan kylässä syntyi 1719 **Erkki Erkinpka**, joka nai **Susanna Jöranintyttären**. Avioliitossa syntyi ensin Susanna, sitten 1757 **Kaisa**.

Tämä Kaisa Erkintytär sai sitten aviokseen kalajokelaisen talonpojan pojan **Jöran Jaakonpka Rautakosken** Tyngän kylästä, talosta n:o 32. Jöran syntyi Kalajoella 1754. Avioliitossa lapset: Margeta, Eeva, Kaisa ja **Jaakko** 1799. Isän kuoltua peri Jaakko ainoana poikana kotitalonsa n:o 32 Rautakoski. Ripille Jaakko oli päässyt 1817. Hän oleskeli nähtävästi nuoruudessaan myös isovanhempien luona, päätellen siitä, että asuinpaikaksi rippikirjassa mainitaan Rahjan kylä.

Jaakko Jöraninpka Rautakoski vihittiin avioliittoon **Leena Kaisa Topintr Marjakankaan** kanssa, s 1803 Ylivieskassa. Leena Kaisan isä oli Topias Simelius Ylivieskasta ja äiti Susanna Juhontr Ollila. Avioliitto solmittiin 1824 Kalajoella.

Heille syntyi yhdeksän lasta: Jaakko, Maria, Frans Mikael, Sanna Kaisa, **Matilda Amalia** 1835, Tuomas, Greta Johanna, Juho ja Karoliina Kustaava.

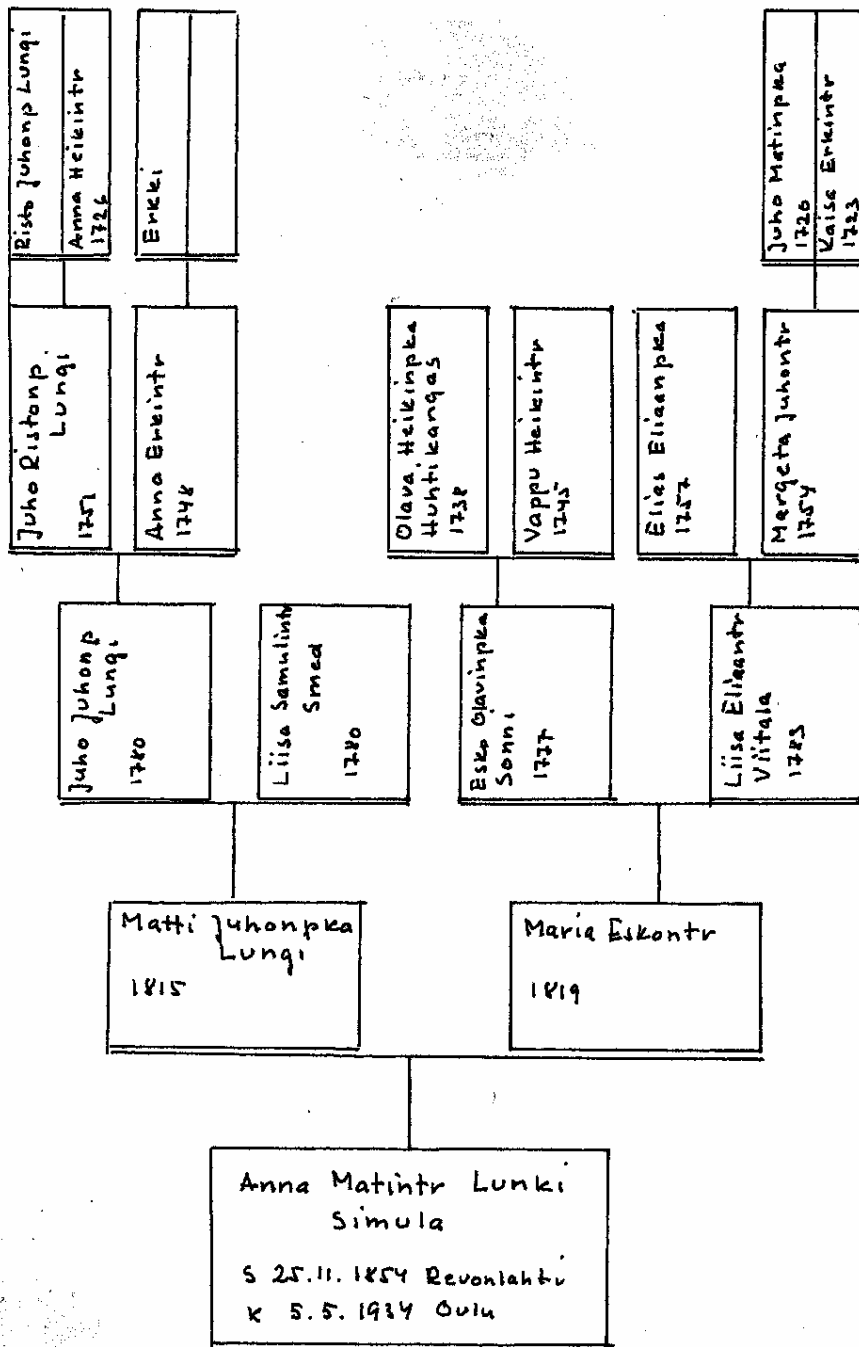
Matilda Amalia Jaakontr Rautakoski ja **Jaakko Matinpka Simula** perustivat siis perheen. Esikoinen Jaakko syntyi 1855 ja seuraavana isoisäni **Juho** 18.7.1858 Oulunsalossa, ja sitten tasaisessa tahdissa: Anna, Maria Kaisa, Maria Sofia, Brita Johanna, Jaakko Aleksanteri. Näistä perheen seitsemästä lapsesta neljä kuoli heti vauvaikäisenä, mihin varmaan osaltaan vaikuttivat 1860-luvun lopun peräkkäiset katovuodet, jotka huipentuivat 1867-68 vuosien koko kansaamme koetelleiksi nälkävuosiksi.

Oulunsalossa Jaakko Matinpka Simula otti pestin sotaväkeen. Enoni, Veli Toivo Kairamo mainitsi tavatessani hänet viimeistä kertaa 1968, että hänen isoisänsä oli ruotusotamies Svensson. Tästä ei kirkonkirjoissa kuitenkaan ole mainintaa. Svensson oli nähtävästi vain sotaväessä käytetty nimi.

Viimeiset vuotensa Jaakko Matinpka Simula eli ruotunsa eläkeläisenä eli ruotuvaivaisena (rot fattig).¹⁰

¹⁰ Ruotuvaivainen: Vanhan köyhäinhuoltolainsäädännön mukaan ruotu oli taloryhmä, johon kuuluvien talojen velvollisuutena oli vuoron perään elättää yksi köyhäinapua nauttiva.

ANNA MATINTR SIMULAN SUKU

Äitini äidin Anna Matintytär Lunkin suku

Anna Matintr syntyi 1854 Revonlahdella. Suku isän puolelta on viljellyt maata Revonlahdella ja Siikajoella, mikä saattaa tarkoittaa yhtä ja samaa paikkakuntaa, sillä Revonlahti kuului aikoinaan Siikajokeen. Nimi **Lunki** oli aikaisemmin **Lungi**.

Lungin talon isäntänä 1800-luvun alussa oli **Juho Juhonpoika**, s 1780. Hän nai **Liisa Samulintr Smedin**. Morsian oli syntynyt Lumijoella 1780. Lumijoen pappila tuhoutui myöhemmin tulipalossa, jolloin paloivat myös Lumijoen kirkonkirjat. -Juhon ja Liisan perheeseen syntyi yhteensä viisi lasta, näistä toisena **Matti Juhonpoika**, Anna-mummun isä.

Isoäiti **Annan** äidin suku taas on lähtöisin Oulaisista ja Haapavedeltä. Annan äidin isä **Esko Olavinpoika** s 1777 Oulaisten Piipsijärven Pentinlehdolla **Olavi Heikinpojan** ja vaimonsa **Valpurin** poikana. Vartuttuaan miehen ikään Esko siirtyi naapuripitäjään Haapavedelle Ainalin kylään, Sonnin taloon kai renkimieheksi. Talon isäntä Juho Olavinpoika Sonni nähtävästi sairasteli ja tarvitsi apua töihinsä. Isäntä kuolikin sitten 1806. Senaikaista käytäntöä noudattaen **Esko Olavinpoika** nai 1810 itseään runsaat kymmenen vuotta vanhemman lesken Kaarina Pekantr Sonnin, joka tarvitsi isäntää taloonsa Ainalin Sonniin. Esko otti myös sukunimekseen talon nimen **Sonni**.

Kaarinalla oli ensimmäisestä avioliitostaan kolme lasta: Vappu ja Anna sekä Liisa. Pariskunnan yhteinen lapsi syntyi 1810 ja kastettiin Eskoksi. Emäntä Kaarina Pekantr kuoli muutaman kuukauden kuluttua keuhkokuumeeseen 45 vuoden ikäisenä. Esko Olavinpoika jäi siis yksin pienen poikansa Eskon kanssa, mutta kuolema korjasi pojan pois 1812.

Uusi elämänkumppani löytyi kuitenkin pian Sonnin taloon emännän tehtävistä huolehtimaan. Esko solmi näet uuden avioliiton leski **Liisa Eliaantr Viitalan** kanssa, s 1783 Haapavedellä. Lapsikin syntyi 1812, tyttö, joka sai kasteessa nimen Greta.

1817 Esko Olavinpoika muutti perheineen asumaan kotivävyksi vaimonsa kotitaloon Pyhäjoen pitäjän Parlahden kylään, Silvolan taloon. Sonnin tila jäi ensimmäisen vaimon, Kaarina Pekantyttären lapsille. Olivathan tytöt tällöin jo siinä iässä, että pystyivät huolehtimaan itsestään.

Esko Sonnin oma perhe ei kuitenkaan näytä viihtyneen pitkään toisen palveluksessa, vaikka kyseessä olikin vaimon koti, vaan muutti Pyhäjoen Limingojan Pihlajamaalle uudisasukkaaksi. Lapsiakin alkoi tulla tasaisessa tahdissa: Brita, Erkki, Jaakko, **Maria** (isoäidin äiti 1819), sitten Johan Henrik, Kustaa, Valpuri ja Anna.

Isoäitini isoisä **Esko Olavinpoika Pentinlehto, Sonni, Pihlajamaa** rampautui viimeisinä vuosinaan ja kuoli Pyhäjoella 1842 65-vuotiaana.

Äitini lida Emilia Koskisen, os Simula nuoruus

Oulun vaari, äitini isä, **Juho Jaakonpka Simula** syntyi Salossa (nyk. Oulunsalo) 18.7.1858. Ouluun hän muutti 1879. Muistini mukaan hän oli pienikokoinen ja laiha. Ammatiltaan vaari oli puuseppä, joka valmisti huonekaluja, mutta myös koristi kaupunkitalojen ulko-ovia ja ikkunoita sekä räystäitä puuleikkauksilla, jollaiset olivat muodissa vuosisadan vaihteen tienoissa. Hänen valmistamiaan kodissamme ovat mm. vanhat keittiön tuolit sekä pyöreän pöydän jalkaosa, joka alun perin palveli jalkalamppuna, mutta joka sodan jälkeen (kun muut siihen liittyneet kalusteet olivat palaneet pommituksessa) muutettiin pöydäksi.

Vaarin harrastuksista tiedän, että hän oli innokas palokuntamies ja kuului Oulun VPK:hon. Hän soitti myös torvea VPK:n soittokunnassa. Vaarilla oli näet nuoruudessaan ollut jotain heikkoutta keuhkoissa, mistä johtuen lääkäri, kai varjellakseen aikanaan niin yleiseltä ja pelätyltä keuhkotuberkuloosilta, oli kehottanut vahvistamaan keuhkoja torven puhaltamisella. Vaari kuoli Oulussa 1930.

Oulun mummu, äitini äiti, **Anna Matintr Lunki**, synt. 25.11.1854 Revonlahdella, mistä muutti Ouluun 1873. Anna-mummun isä oli torppari **Matti Juhonpka Lungi**, myöhemmin **Lunki**, s 1818, k 1866. Mummun äiti oli **Maria Eskontr Pihlajamaa**, s 1819 Pyhäjoella, k 1861. Marian kuoltua Matti meni toiseen avioon Maria Heikintr Lahdenperän kanssa. Avioliitto oli molemmille toinen. Vaimo vihittiin vielä kolmannen kerran 1881 Juho Skinnarin kanssa.

Marian ja Matin avioliitossa syntyi viisi lasta: Vanhin oli Greta Lisa. Toinen oli poika, Matti 1847, joka nai Brita Maria Sakarintr Henttilän. Saivat kolme tytärtä.

Kolmas lapsista oli tytär Pieta Maria, s 1849, joka nai Antti Antinpka Pehkosen. Saivat seitsemän lasta: Hilda Sofia, Kaarlo Kustaa muutti Amerikkaan, missä julistettiin kuolleeksi 1968. Sitten Antti ja edelleen Juho Heikki, joka nai Anna Liisa likantr Rapakon. Vielä lapset lida Maria, Eemil August, joka muutti USA:han Minn. sekä nuorin Martha Elina.

Marian ja Matin neljäs perillinen oli poika, Juho Eero, s 1881. Meni avioon Brita Samuelintr Lukkarilan kanssa, lapset:

Kaisa, s 1880, kuoli nuorena.

Juho, s 1882, muutti siirtolaisena Kanadaan.

Antti Alfred, s 1885, muutti USA:han.

Maria Liisa, s 1887, siirtolaisena Kanadaan.

Jaakko, s 1889, nai Maria Sofia Rautakorven.

Martta, s 1891, mies Jaakko Lämsä.

Hilda Sofia, s 1894, muutti Kanadaan.

Matin ja Marian nuorin tytär oli isoäitini **Anna**, s 25.11.1854, k 1934. Hän muutti Ouluun, missä tapasi isoisäni, puuseppä **Juho Simulan**, jonka kanssa solmi avioliiton 1883.

Avioliiton alkuvaiheista en tiedä sanottavaa. Minun muistiaikanani omistivat talon Oulussa. Asuinrakennus oli puinen, kadunpuolella. Pihanpuolella oli toinen lämmitettävä talo, jossa oli vaarin puusepänverstas. Lisäksi oli tontilla ulkorakennus, jossa olivat "mukavuudet" sekä jotain varastoja, mistä muistan suksia etsityn minun Oulussa ollessani pikkupoikana.

Kovin hyvin en päässyt Simuloitten elämään tutustumaan henkilökohtaisesti, sillä matka Tampereelta Ouluun oli pitkä ja rasittava ja varmasti kalliskin. Joskus tietenkin käytiin äidin kanssa "Oulun mummua ja vaaria" tapaamassa ja isovanhemmat tietenkin vastavuoroisesti meillä.

Simulan perhe oli nykyisen mittapuun mukaan suuri, kahdeksanhenkinen, mutta äitini kertoman mukaan onnellinen ja tyytyväinen. Siihen aikaan ei ollut elokuvia, ei radiota, ei televisiota. Sen sijaan harrastettiin kaikenlaista muuta, kuten ulkoilua, etenkin hiihtoa. Oulu oli tasamaahiihtojen aikaan kuuluisa hiihtokaupunki, mistä äiti minulle pikkupoikana kertoili. Kilpailut pidettiin jäällä ja sukset olivat hyvin kapeita ja pitkiä, Simulassa tietenkin vaarin tekemiä.

Oulunjoki virtasi alajuoksullaan kaupungin läpi mahtavana Merikoskena. Se oli kerrassaan komea näky niin, että oululaiset eivät Imatraakaan juuri kummeksuneet. Äiti kertoi, miten keväällä jäättenlähdön aikaan oululaiset kokoontuivat Merikosken rannalle katselemaan mahtavaa luonnon näytelmää. Tieto jäitten lähdestä kulki miehestä mieheen ja puolet kaupungin asukkaista jättivät jokapäiväiset askareensa hetkeksi ja juoksivat kosken rannalle katsomaan.

ÄITINI IIDA EMILIA KOSKINEN

Äiti syntyi 14.11.1883 Oulussa Juho ja Anna Simulan vanhimpana lapsena. Nimensä - alunperin Ida - kerrottiin hänen saaneen sukuun kuuluneen oopperalaulaja Ida Basilierin mukaan, joka 1800-luvulla loi itselleen karrierin Tukholman ja Oslon oopperoissa. Sukulaisuuttaan meihin en osaa tarkasti kertoa.

Käytyään kansakoulun ja kauppakoulun Oulussa sai äiti kirjanpitäjän paikan Lindgrenin tukkuliikkeessä. Äiti oli erittäin hyvin perillä kirjanpidosta yleensä ja autteli sitten myöhemminkin esim. tilinpäätösten teossa tarpeessa olevia.

Nuorena äiti oli reipas: hiihteli talvisin ja harrasti kävelylenkkejä kesäisin. Hän lauloi kuorossa ja soitti vähän pianoakin. Käsitöistä hän piti ihan erikoisesti: kutoi, virkkasi, harrasti koruompelua ja teki ryijyjä.

Äiti oli siis paljasjalkainen oululainen. Hän käytti mielellään Oulun murteen sanoja, kuten potnapekka, paketti (pieni laiva), käänttilä jne. Lapsena äidille oli kerrottu, että sairaalassa on siukoja. Kun sitten kerran tuli matka sairaalaan, äiti pelkäsi vähän, että mitähän ne siukot oikein ovat. Potilaitahan ne olivat eivätkä pelättäviä laisinkaan.

Äiti oli josku nuoruudessaan sairastanut pahan veritulpan jalassaan, mikä vaivasi häntä myöhemminkin, erikoisesti, milloin piti seisoa pitkään. Tämä vaiva vedettiin aina joskus tarpeen vaatiessa esille (vrt. "tulivuori"¹¹).

Josku vuosisadan alkuvuosina tapasi äiti Oulussa nuoren dipl. insinöörin, joka oli saanut ensimmäisen vakinaisen työpaikkansa Oulun Tie- ja Vesirakennuspiiristä (TVH). Tutustuivat ja rakastuivat ja heidät vihittiin 18.3.1911. Ensimmäinen lapsi, tyttö, syntyi kuolleena 1912. Tästä "Saarasta" äiti puhui usein kaipuulla myöhemmin, kun kävi selville, että 18.1.1914 syntyneen pojan lisäksi ei enää uusia vauvoja tuntunut tulevan eikä tullut.

Äitini sisarukset

Ikäjärjestyksessä seuraava äitini jälkeen Simulan perheessä oli **Olga Alice**, s 1885 Oulussa. Kutsumanimenä käytettiin **Liisaa tai Aliisia**. Liisa oli perheen kaunotar, mutta lienee ollut kovin valikoiva ja vaativa luonteeltaan, koska avioitui vasta 1927, siis 41-vuotiaana. Sulhanen oli vanginvartija Uuno Harald Dahlberg, s 1882. Ennen avioliittoa asui Liisa-tätini viitisen vuotta Kokkolassa. Sukunimi Dalhberg muutettiin 1929 Vuorisaloksi. En koskaan tavannut henkilökohtaisesti tädin aviomiestä, mihin yhtenä syynä oli varmaan se, että avioliitto kesti vain kolme vuotta päättyen Liisan kuolemaan 1930. Lapsia ei perheellä ollut. "Uno setä" kuoli 1955 ja oli näin ollen leskenä peräti 25 vuotta, mistä ajasta en tiedä mitään. Luulen, ettei äitikään ollut suuresti tekemisissä hänen kanssaan.

Seuraavakin Simulan lapsista oli tytär, **Anna Elvira**, s 1887 Oulussa. **Elvi**-täti oli liikealalla, ensin AEG:n palveluksessa ja sähköliikkeen siirryttyä ins. Hammarin omistukseen 1909, siirtyi täti mukana. Minun elämäni tuo sähköliike vaikutti sikäli, että sain Oulun sukulaisilta tavallisesti joululahjaksi taskulamppuja y.m. -Vasta kypsällä iällä 1926 Elvi avioitui Knut Fabian Kankaan kanssa, s 1883 Oulussa, ammatiltaan kapellimestari. Knuutille tämä oli jo toinen avioliitto ja kun hän oli mielipiteiltään melkoisesti vasemmalle kallistuva, ei muu suku tahtonut oikein hyväksyä häntä. Kankaan perhe muutti heti vihkimisen

¹¹ Viittaa Mummon, Liisa Paukkalan äidin Elli Nikulan, nuorena sairastetun ja huonosti parantuneen umpisuolileikkauksen haavaan, joka esti kantamisen ja raskaat työt. Tämä arpi saattoi Mummon käsityksen mukaan puhjeta kuin tulivuori liiasta räsityksestä.

jälkeen Vaasaan, takaisin Ouluun 1931 ja Helsinkiin 1934. Lapsia ei heillä ollut. Meidän perheessämme oli vallalla käsitys, että Kankaan perheen talous ei ollut kaikin ajoin kunnossa, taiteilijoilla ei ollut varmaan yleensääkään helppoa 1930-luvun alkupuolella, jolloin vallitsi yleismaailmallinen pulakausi. Knuutin työnantajina olivat yleensä erilaiset työväen yhteisöt: kuorot ja orkesterit. Knuut harrasti myös sävellystoimintaa. Tästä sai tati Elvi sopivaa lisätuloa Teostolta miehensä kuoleman jälkeen 1941. Elvi muutti takaisin Ouluun ja pääsi entiseen työpaikkaansa Hammarin Sähköön kassanhoitajaksi ja laskuttajaksi. Elvi-täti kuoli 1959 Oulussa.

Neljäntenä lapsena tuli Simulan perheeseen poika, **Väinö Fabian**, 1889. Hän kuoli kuitenkin pienenä 1890.

Seuraavakin lapsista oli poika, joka syntyi Oulussa 1891 ja sai kasteessa nimen **Bruno Verner**. Häntä kutsuttiin **Vänneksi**, mikä lienee väännös Verner-nimestä. Päästyään ylioppilaaksi 1912 lähti Vänne-eno Helsinkiin opiskelemaan suorittaen alemman oikeustutkinnon. Kun kasteessa saamansa nimi ei perheen ainoata poikaa miellyttänyt, päätti Vänne ylioppilasaikanaan muuttaa Bruno Verner Simulan **Veli Toivo Kairamoksi**. Tätä ei vanhin sisar, äitini, oikein sulattanut (vrt. valtioneuvos Kairamo), mutta Vänne piti nimensä, jonka rungon hän oli saanut omistamastaan Kaira-nimisestä pikkutilasta jossakin Lapin kairoilla. Vänne-eno nai 1919 ortodoksisen kanttorin tyttären **Aleksandra Musovskin**, jota kutsuttiin Lilliksi (s 1892).

1919 tuli Vänne-eno vt. nimismieheksi Pyhäjoen piiriin ja siirtyi sieltä apulaisnimismieheksi Rovaniemelle. 1920 hän tuli nimismieheksi Kemini-Lapin piiriin, josta edelleen Sodankylän eteläisen piirin nimismieheksi. Täältä hän siirtyi Iin piiriin nimismieheksi ja sitten Kemini piiriin nimismieheksi. Myöhemmin toimi eno kansakoulunopettajana rajaseudulla, mm. Kuusamossa, Posiolla ja Pudasjärvellä ja siirtyi sen jälkeen yksityiseksi liikemieheksi Ouluun. Eläkevuotensa hän vietti tyttärensä luona Kuopiossa.

Vuonna 1920 syntyi Kairamon perheeseen poika **Toivo Juhani**. Topi aloitti koulunkäyntinsä siellä pohjoisessa, mutta oli sitten välillä meilläkin Porissa, ehkä v. 1937, kai yhden lukuvuoden. Myöhemmin opiskeli Topi terveystarkastajaksi, missä toimessa lienee vieläkin Oulussa. Vaimokseen hän otti 1927 syntyneen haapajärveläisen tytön **Mails Mirjami Savolaisen**. Heidät vihittiin 1948. Perheeseen syntyi:

Veikko Juhani 1949

Pirkko Mirjami 1950

Eero Antero

Hannu Kalervo

Kairamon perheen toinen lapsi **Kerttu Annikki** syntyi 1924. Koulunkäynti alkoi Oulussa, jatkui sitten Perniön yhteiskoulussa, missä Kerttu oli muutamia vuosia tätinsä Naimi Viklundin luona, Perniön apteekilla. Taisi saada keskikoulun läpi sillä matkalla. Myöhemmin Kerttu oli Kuusisen vaatetusliikkeen palveluksessa

Oulussa. Tapasipa sitten Ilmari Roine-nimisen kuopiolaisen pojan, s 1913. Rakastuivat ja menivät vihille. Ilmarille avioliitto oli jo toinen ja hänellä oli entuudestaan poikakin. Pariskunta asettui Ilmarin kotikaupunkiin Kuopioon, missä myös Kertun vanhemmat olivat. Eno oli kuitenkin sairastunut vakavasti, hänellä oli syöpä jossakin sisäelimissä. Kävin enolaisia tapaamassa Kuopiossa 1968. Eno oli jo silloin niin heikossa kunnossa, että ei juuri jaksanut olla pystyssä, mutta otti innokkaasti osaa keskusteluun sohvalta käsin. Heillä oli mukava omakotitalo Kuopion pohjoislaidalla Peuranpolulla. Eno kuolikin sitten pian tämän jälkeen, 30.6.1967.

Roineet olivat kai molemmat Euran paperitehtaan palveluksessa ja matkustelivat ympäri maata. Lapsia ei perheelle syntynyt. Lilli-täti asui tyttärensä luona edelleen. Hän oli erittäin nuorekas ja reipas, kun olimme hänen 80-vuotispäivillään Kuopiossa 10.5.1972. Tätä kirjoittaessani hän on jo täyttänyt 90 vuotta.

Tutustuminen enon perheeseen on valitettavasti jäänyt minimiin. Syynä tähän on osaltaan ollut se, että perheitemme asuinpaikkojen väli on aina ollut useita satoja kilometrejä. Toisena ja ratkaisevana syynä on ollut saamattomuus ja molemminpuolinen välinpitämättömyys, jota on vaikea ymmärtää.

Seuraavana Simulan lapsiktraasta mainittakoon tytär **Tyyni Helena**, 14.3.1893-23.10.1922. Tyyni oli selkävikainen invalidi, jonka ihme kyllä muistan verraten hyvin, mikä johtunee siitä, että hän oli meillä luullakseni enemmän kuin muut heikäläiset. Tyyni oli mielikuvani mukaan pieni, hento, lempeä ja hiljainen, josta lapsena kovasti pidin.

Seitsemäs ja viimeinen Simula oli äidin nuorin sisar **Hilja Naimi Lydia**, s 1897 Oulussa. Hän oli äitiäni yli 13 vuotta nuorempi, joten äidillä oli jollakin tavalla äidillisiä tunteita häneen nähden ja minulla vastaavasti veljellisiä. Naimi tai Nanni, kuten häntä meillä nimitettiin, ei alkuunkaan ollut minulle täti, paremminkin jonkinlainen ystävä. Ihailin häntä suuresti ja välimme olivat mitä lämpimimmät. Äitini ja nuorimman siskon keskinäinen kiintymys varmaan vaikutti siihen, että Naimi muutti Tampereelle pian sen jälkeen, kun meidän perhe oli muuttanut v 1914. Tampereella Naimi tapasi proviisori Juho Valfrid Viklundin, s 1898. Luullakseni tämä Jussikin vaikutti Naimin haluun tulla asumaan Tampereelle. Joka tapauksessa heidät vihittiin 1922. Perheitten välinen kanssakäyminen oli mitä vilkkainta. Viklundit asuivat aluksi Pynnikin rinteellä pikkuruisessa huoneistossa Ristikatu 4:ssä, mutta saivat pian suuremman ja paremman asunnon Puutarhakadun varrelta. Tältä ajalta on mieleeni jäänyt erikoisesti heiltä saamani lahjat, jotka olivat vertaansa vailla. Sellaisia eivät vanhempani milloinkaan antaneet. Mainitse esimerkkinä neljä kappaletta valkoisia hiiriä häkkeineen. Pidin niistä kovasti, äitini paljon vähemmän.

Serkkuni **Irma Helena** syntyi pian Tampereelle muuton jälkeen. Hän oli syntyessään pieni keskonen, taisi olla ihan ennätyspieni henkiinjääneiden joukossa siihen aikaan. Irma on meidän Ollin kummi.

Jussi oli hauskanäköinen ja miellyttäväkäyttöksinen seuramies ja myös lahjakas liikemies. Hän oli toimessa proviisorina keskikaupungilla olevassa Hagbergin apteekissa ja puhuttiin, että apteekin myynnin nopea nousu oli etupäässä Jussi Viklundin ansiota. (Tämän apteekkari Hagbergin rouva Anna Margareta Enqvist oli muuten isäni suvun ruotsalaista haaraa, mistä isä ei koskaan minulle maininnut, vaikka varmaan hyvin tiesi asian).

20-luvun lopulla Jussi sai apteekkioikeudet Perniön apteekkiin. Tästä apteekista tiedettiin etukäteen, että se oli taloudellisesti huono yritys, Perniö oli liian lähellä Salon kauppala. Jussi otti kuitenkin apteekin vastaan ja Viklundit muuttivat Perniöön. Apteekki tekikin täyskäännöksen ja alkoi kannattaa hyvin. Olihan Jussi hyvä liikemies.

Irma kävi koulua Perniössä ja tuli ylioppilaaksi. Isänsä toivomuksesta hän opiskeli ensin farmaseutiksi, mutta kun ei ajan oloon pitänyt tarpeeksi apteekin ilmapiiristä, lähti Irma opiskelemaan Tampereen yliopistoon, mistä valmistui yht. maisteriksi. Puhuttiin, että tähän ratkaisuun oli osaltaan vaikuttanut myös eräs perniöläinen nuori mies. Romanssi päättyi kuitenkin ikävästi, poika kuoli, luullakseni kaatui sodassa, kuten moni muukin siihen aikaan. Irma muutti pian Helsinkiin.

Naimi kuoli 1936. Jussi eli vielä yksinään Perniössä 22 vuotta leskenä. Hän ei enää tädin kuoleman jälkeen halunnut pitää yhteyttä meihin, eikä meidän vielä Helsingissä asuessamme tullut tapaamaan, en tiedä miksi. Tapasimme kerran Hesän kadullakin, mutta se rajoittui hyvänpäivän sanomiseen ja herttaiseen hymyyn.

Isän kuoltua Irma muutti takaisin vanhaan kotikaupunkiinsa Tampereelle, missä Jussin sukulaisia oli vielä elossa. Hän oli ensin assistenttina Tampereen yliopistossa, mutta jäi sitten pois työelämästä huomattuaan, että tuli hyvin toimeen niillä perinnöillä, mitä isältään Perniön apteekista oli jäänyt. -Suvun kesken pidetään Irmaa rikkaana, mutta myös tarkkana.

Nyt on Irman setä kuitenkin kuollut ja Irma itse muuttanut Lempäälään rivitaloon, missä asuskelee yksinään. Hän on kai sängen yksinäinen, luulen. En kuitenkaan ole saanut yhteyksiä syntymään sinne päin, vaikka olen hiukan yrittänytkin.

Naimi Viklund opetti minulle lapsena lorun:

Kello yks muna kyps
Kello kaks kapalolaps
Kello kolme koiran silmä
Kello neljä neilikkapuu
Kello viis viikunapuu
Kello kuus korjaa luus
Kello seitsemän sepän vaimo
Kello kahdeksan kananpoika
Kello yhdeksän yksinään

Kello kymmenen kylän lapset
Kello ykstoista yö tulee
Kello kakstoista kaikki nukkuu.

Naimin ja Jussin avioliiton kautta tuli perheemme tuttavapiiriin myös tamperelainen Viklundin suku. Vanhat Viklundit asuivat samassa "kymmenen miehen talossa" kuin meidän perheemme. Heidän huoneistonsa oli Läntisen kadun puolella samassa rapussa kuin Mamman asunto, mutta ylimmässä kerroksessa. Viklundin pappa oli suuri ja roteva mies, kirkkaan kaljupäinen, aina iloinen ja ystävällinen. Viklundin mamma kuoli pois jo varhain. Mamma oli pannut perheessä pystyyn jonkinlaisen talkoohuushollin, jossa jokainen poika vuorollaan teki taloustöitä. Tästä systeemistä oli mamman kuoleman jälkeen paljon hyötyä.

Jussi ja hänen kolme veljeään olivat kaikki tunnettuja urheilijapoikia Tampereella. Ikäjärjestyksessä Jussista seuraava oli Arne, isänsä ilmetty kuva, suuri ja roteva. Hän oli konttoripäällikkönä amerikkalaisessa yhtiössä United Shoemachinery. Liike vuokrasi erilaisia koneita kenkätehtaille. Arne oli uimari, erikoisesti vesipallon pelaaja, uimaopettaja jne. Hän avioitui vasta vanhalla iällä, vaimon nimi Esti. Perhe oli lapseton. Talvisin Arne harrasti pilkkimistä ja ensimmäisen pilkkikokemukseni ole minäkin saanut Aarnen kanssa Höytämöjärvellä joskus 20-luvulla. Höytämöinen oli siihen aikaan vielä erämaajärvi, nykyisin siellä on kesämökkejä vierivieressä.

Jussin toinen veli Yrjö oli vakuutuslalla, Pohjola-yhtiön palveluksessa Helsingissä. Vaimonsa oli nimeltään Alli, hyvin sievä. Tytär Pirkko. Yrjö harrasti nuorena uintia, oli erikoisesti uimahyppääjä. Mieheensä kuoltua 30-luvun alkupuolella, Alli siirtyi puolestaan Pohjolan palvelukseen.

Nuorin veljeksistä oli Viljo, jonka uintiharrastus ylitti jopa rintauinnin Suomen mestaruuteen asti. Ammatiltaan hän oli Aaltosen kenkätehtaan edustaja ja asui Forssassa. Viljo oli erittäin komea mies. Hän nai hienon perheen tyttären, Greta Nordensvanin. Heillä oli ainakin yksi poika, Seppo. Viljo oli nuoruudessaan vähän juhlivaa tyyppiä, mistä meidän perheessä ei oikein pidetty. Sai vanhempana vatsahaavan, mihin kai lopulta kuolikin.

**ISÄNI JUHO KONRAD KOSKINEN, s 30.5.1876 Tampere k
28.8.1939 Pori.**

Monet tiedot tähän kronikkaan olen saanut isältä, jolla oli tapana lapsuusaikanani etenkin pyhäaamuisin kertoilla minulle muistamiaan menneiltä ajoilta. Valitettavasti monet tarinat ovat päässeet

unohtumaan. Omasta äidistään Aurorasta hän kertoi harvoin, tuskin hän tiesi itsekään kovin paljon, Aurorahan kuoli isän syntymään. Tästä johtuen Aurora on minullekin aina ollut jonkinlainen taruhenkilö. Valitettavasti en ymmärtänyt myöskään kysellä siihen aikaan kun Auroran tavanneita henkilöitä oli vielä olemassa.

Isä piti kasvatusäitiä, Mammaa, ihan oman äidin veroisena, ja minustakin tuntui Mamma ihan omalta isoäidiltä, sillä hän ei pitänyt mitään eroa oman poikansa ja miehensä lasten välillä. Kuvaavaa on esimerkiksi, että Mamma osti poikiensa Konnun ja Juljun kouluaikana molemmille polkupyörät, mikä siihen aikaan oli varmaan melkoinen uhraus olosuhteet huomioon ottaen. Samoin Mamma lähetti molemmat pojat Ahvenanmaalle kesäksi ruotsia oppimaan, mitä kieltä ainakin isäni puhui melko sujuvasti. Kun pojat sitten Ahvenanmaalla vuokrasivat käyttöönsä purjeveneen - tietäähän ne pojat - oli Mamma kotona huolissaan ja kirjoitti, että ette kai te pojat vain tuulella purjehdi, mihin poikien kirjevastaus kuului: "Ei, tyyneillään me vain purjehdimme".

Polkupyörillään pojat tekivät Tampereelta matkoja maaseudulle, pääasiassa tietenkin Kangasalle. Eniten käytiin sukulaistaloissa, kuten Laurilassa, mistä sain kuulla monia juttuja. Kerran olivat pojat Siurolassa. Polkupyörät asetettiin nojalleen talon aitan seinustalle, mitä silloin kesäaikana piti asuntonaan isännän veli "Siurolan vaari". Vaari tuli ulos aitasta totisena ja sanoi, että pyörät on otettava pois seinustalta, minkä pojat tietenkin heti tekivätkin. Siurolan vaari oli muutenkin hiukan omituinen.

Luonteeltaan isä oli tuollainen vähäpuheinen hämäläinen, mutta hyvin vitsikäs. Mamma kertoi kerran, miten isä ihan pikkupoikana vastasi jollekin vieraille, joka hienosti pihalla isältä tiedusteli: "Saisinko luvan kysyä...". että olkaa hyvä ja kysykää vain.

Mamma kertoi aina joskus hänkin menneistä ajoista ja erikoisesti isän nuoruudesta. Hän kertoi mm., että isällä oli taipumus unessa kävelemiseen ja puhelemiseen, minkä on perinyt ainakin joku pojista (ainakin Timo kulki ja pöpötti lapsuudessaan unissaan). Kerran poikasena oli isä jonain iltapäivänä nukahtanut sängylle. Siitä hän oli mennyt ulos ja kiipesi tikapuita ylös talon katolle. Alhaalla olijoille tuli nyt kova eteen miten saada poika sieltä ehjänä alas. Pelkäsivät herättää, saattaisi pian pelästyä ja putoaisi. Kaikki kuitenkin päättyi onnellisesti, sillä poika kiipesi hetken kuluttua itse alas ja tilanne oli pelastettu.

Isällä oli erilaisissa tilanteissa tapana ratkaista asiat käyttäen sanontoja ja erilaisia "viisauksia". Usein hän väitti ne "entisen miehen" sanomiksi. Tämän entisen miehen viisauksista on mieleeni jäänyt muutamia:

-Kun kesällä helleaikana voi olla liian pehmeätä ja joku sitä pahoitteli, totesi isä entisen miehen suulla, että voilla on kolme vikaa: kesällä se on liian pehmeää, talvella se on liian kovaa, mutta pahin vika on, jos sitä ei ole ollenkaan.

-Jos sunnuntaina joku perheen jäsenistä tiedusteli, mikä päivä mahtaa olla, saattoi isä sanoa: Niin, maanantaina myllyyn mentiin, tiistaina kotio tultiin, keskiviikkona taikina tehtiin, torstaina leivottiin, perjantaina koira kuoli ja lauantaina haudattiin. Täytyy siis olla pyhä.

-Kun oltiin ongella ja kala nyppi isän onkea, saattoi hän sanoa: kun nyt tämän ja toisen saan, niin kolme enää viidestä puuttuu. Oli sellainen optimisti se isä.

-Kesäaunnolla oli sää usein puheen aiheena, se kun oli tärkeä tekijä viihtyvyyden kannalta. Jos sattui tuuli olemaan kaakon puolella, isä saattoi sanoa: Ei kaakko kauan tuule satamatta, eikä akat kauan puhu torumatta.

-Kun joskus pahoittelin, että jokin esine, esimerkiksi kirja tuli lainasta takaisin huonommassa kunnossa kuin lähtiessään, totesi isä, että tavara ei koskaan lainassa parane.

-Pitkäaikainen ulkonaolo väsyttää. Tämä todettiin sanomalla, että päivänen menee hihaan.

-Älä veistä kieleesi, oli entisen miehen neuvo aloittelevalle puukon käyttäjälle.

-Milloin tarjottiin jotain lisää, todettiin, että ei lisä pahaa tee muuta kuin selkäsaunassa ja maantien jaossa (maantien jako tarkoitti sitä, että ennen maantien kunnosta huolehtivat tilat suuruutensa mukaan - mitä enemmän maantietä sitä enemmän kunnostustyötä).

-Milloin joku on kovin varma mielipiteestään, näpsäytti isä häntä sanomalla: Itte mä aina itte olen, itte mä lähden pappiakin huutamaan (papin vaali oli nähtävästi aikoinaan huutoäänestys?).

-Eräs puutarhan omistaja oli huomannut, että naapuri kävi salaa omenoita ottamassa hänen puistaan. Hän viritti ketunraudat puitten alle ja hiippailija joutui kiikkiin. Asia selvitettiin käräjillä ja tapauksen nähnyt eukko kutsuttiin todistajaksi. Eukko todisti: Se filahi ja fälähti ja kräfähti ja silloin Matts Filanteri oli ketunraudoissa.

-Talossa oli ristiäiset, ensimmäinen ruokalaji oli syöty, emäntä sanoi: Jos vieraat olisivat hyvät ja nuolisivat lusikkansa, kyllä minä nuolen rovestin lusikan.

Isä kävi Tampereella kansakoulun läpi, minkä jälkeen Mamma pani pojan Tampereen reaalilyseoon (nykyisin Tampereen Lyseo). Tietääkseni isä ei ollut kouluaikanaan mikään erikoinen välkky, urheilussa ja voimistelussa kyllä paremmasta päästä. Isän kertoman mukaan kesällä pelattiin kuningaspalloa ja talvella hiihrettiin. Hiihdossa isä olikin luokan paras ja kertoi, miten neljännellä luokalla ollessaan päätti erään kahdeksaluokkalaisen kanssa lähteä seuraavana sunnuntaina Hämeenlinnaan kilpailemaan. Koko matka tehtiin suksilla. Kilpailussa tuli se kahdeksaluokkainen ensimmäiseksi ja isä toiseksi. Sitten vielä hiihto takaisin kotiin

Tampereelle. - Tuntuu vähän mielikuvitukselliselle, mutta niin isä minulle kertoi.

Siihen aikaan mentiin kaikkialta Suomesta ylioppilastutkintoa suorittamaan Helsinkiin. Niin teki isäkin päästen ylioppilaaksi kev. 1898.

Isän paras ystävä kouluaikana oli Kalle Niinikoski. He olivat luokkatovereita koko koulun ajan ja menivät yhdessä opiskelemaan Teknilliseen Korkeakouluun Helsinkiin. Yhdessä he valmistuivat insinööreiksi (= nyk. dipl. ins.). Kalle pääsi Tampereen kaupungin palvelukseen, Rahatoimikamarin sihteeriksi ja sitten myöhemmin kaupunginjohtajaksi. Nuoret Niinikosket olivat minunkin tuttavapiirissäni melkoisesti mukana niihin aikoihin, kun perhe asui Tampereella.

Syksyllä 1898 lähti isä siis pääkaupunkiin opiskelemaan. Pääsi alivuokralaiseksi "tantin" luo Antinkatu 22 A IV kerrokseen (=Lönnrotinkatu). Huonetoiverina hänellä oli opiskelija Helo. Tukena ja apuna pojalla oli myös Mamman sisko, Lissu, joka oli toimessa KOP:ssa. Vanhat naapurit Tampereelta, Lindströmit, olivat myös Helsingissä ja heistä oli varmaan apua ja tukea etenkin ensimmäisinä aikoina.

1902 isä valmistui insinööriksi. Kunnon toimen löytäminen Suomen suuriruhtinaskunnasta ei ollut kuitenkaan aivan helppoa. Paikan etsimisessä kului kolme kuukautta. Silloin tarjottiin isälle paikkaa Bakun öljykentillä Nobelin palveluksessa, kuuluihan Suomi suureen Venäjän valtakuntaan. Mamma vastusti lähtöä Kaukaasiaan. Kun lisäksi tuli tieto, että isä oli valittu myös TVH:n Oulun piirin nuoremaksi insinööriksi otti hän tarjouksen vastaan ja lähti Ouluun työkohteenaan lähinnä Lappi.

Asunnokseen Oulussa isä vuokrasi yhdessä työtoverinsa ins. Jalo Tolvasen kanssa kolmen huoneen ja keittiön huoneiston, josta molemmat saivat omat huoneet ja lisäksi yhteisen oleskeluhuoneen ja keittiön. Tietenkin syötiin ulkona, vain jotain pientä miehet yhdessä valmistivat, kuten kahvia ja teetä. Kun molemmat pitivät kovin riisipuurosta, päätettiin kerran valmistaa sitä itse. Niinpä ostettiin kilo riisiä, mikä pantiin kattilaan ja keitettiin. Panivat kyllä aluksi ryynejä vain vähän, mutta kun puuro ei tuntunut sakenevan lisättiin niitä vähän kerrallaan, kunnes koko kilo oli kattilassa. Sakenihan se lopulta ja puuroa tuli lopulta niin paljon, että pesuvatikin piti ottaa käyttöön.

Isän työalueena TVH:n Oulun piirissä oli ennen muuta Lappi. Matkat Lapissa olivat pitkät ja ne tehtiin siihen aikaan lähinnä hevosilla. Tokkopa siellä pohjoisessa oli siihen aikaan vielä ainuttakaan autoa. Suksia myös käytettiin lyhyemmillä matkoilla ja nehän olivat isälle tutut välineet. Niinpä isästä tulikin aikamoinen Lapin tuntija, mistä myöhemmin oli paljon hyötyä. Lisäksi isällä oli synnyinlahjana erinomainen suunta- ja paikallisvaisto. Muistanpa erään isän kertoman tapauksen. Oli meneillään joku isän työhön liittyvä matka, mukana useita miehiä ja oikein ammattiopaskin. Kun kerran

yöpymisen jälkeen lähdettiin liikkeelle, kuljettiin koko päivä ja tultiin illalla täsmälleen samaan paikkaan, mistä oli aamulla lähdetty, todettiin, että oli eksytty. Yövyttiin jälleen ja aamulla isä ehdotti, että hän kävisi oppaaksi. Niin tehtiin, mikäs muukaan auttoi ja perille tultiin ihan oikeaan paikkaan, vaikka seutu oli isällekin ennestään outo.

Kerran virkamatkalla Lapissa kulkiessaan oli isä tullut taloon ja tilannut emännältä teetä. Emäntä lupasi keittää teetä, mutta toikin hetken kuluttua tarjolle kahvia. Isän tiedustellessa miksei ollutkaan keittänyt teetä, totesi vain lyhyesti, että kun ei ollut sillä hetkellä talossa puhdasta vettä.

Toisessa talossa oli emäntä vieraiden tullessa perkaamassa kaloja. Isä ehdottikin emännälle, että tämä pyöräyttäisi miehille kalakeiton. Emäntä lupasi, mutta toi sitten pöytään lautasellisen keitettyä kalaa ilman lientä. Kun isä tiedusteli, miksi emäntä oli kaatanut pois maittavan liemen, tuli vastaukseksi, että emäntä olisi kyllä keittänyt pottukalaa, mutta kun insinööri halusi nimenomaan kalakeittoa.

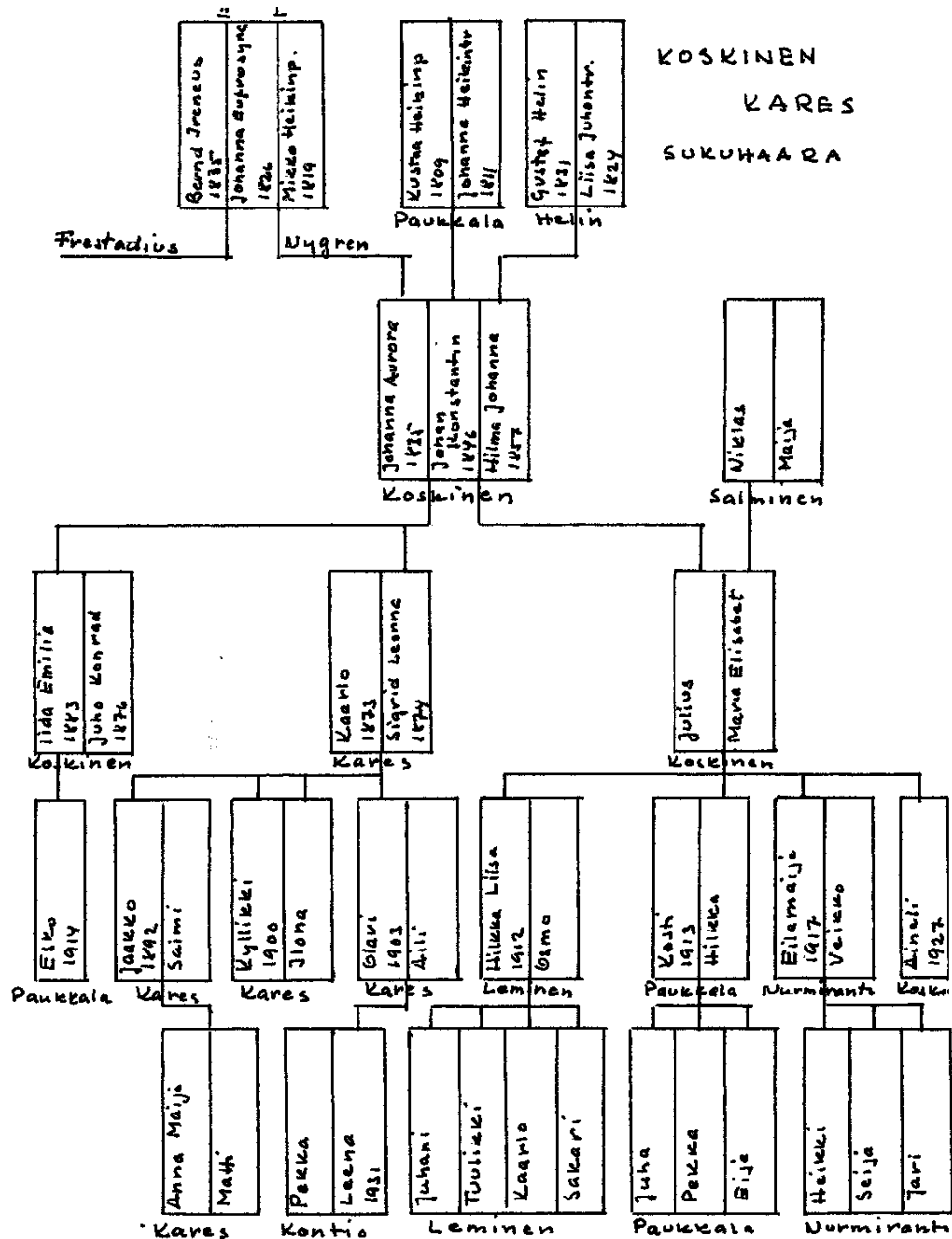
Isä oli sen ajan mittapuun mukaan kookas mies, 178 cm ja painoikin 90 kilon verran. Koulussa hän oli luokkansa pisimpiä, samoin suorittaessaan asevelvollisuuttaan reservissä. Siihen aikaan - 1898 - oli erikseen vakinainen väki ja reservi. Joka viides joutui vakinaiseen, muut vain reserviin. Pojat pantiin riviin seisomaan, sitten otettiin jako viiteen ja joka viides joutui vakinaiseen, mikä tiesi viiden vuoden palvelusta. Isä kertoi, että vierustoverille tuli se viitonen. Reservipalvelus taas suoritettiin kesäisin aina kolme kuukautta yhteen menoon, kolmena peräkkäisenä kesänä. Jokaisella reserviläisellä oli sitten asepuke kotona ja myös kivääri odottamassa seuraavaa harjoitusta. Jostakin syystä meillä oli isän vaatekomerossa vielä minun aikamani kivääri jököttämässä, liekö ollut reservin ajoilta, en tiedä.

Luonteeltaan isä oli hiljainen, hyväntahtoinen ja kiltti. Harvoin hänen luokseen rahan tarpeessa turhaa matkaa teki. Äiti piti nyörit paljon tiukemmalla. Luulen, että isä oli noin lievästi tohvelin alla, kuten kai itsekin lienen omassa avioliitossani. Äiti se yleensä oli, joka kaapin paikan määräsi, vaikken muista siitä koskaan riitaakaan syntyneen. Olen kai perinyt isän taipuisuuden, joskin äidin äksyys tuntuu joskus nostavan päätään minussa. Valitettavasti emme voi valita omaa luonnettamme, vaikka joskus sellaista toivoisimmekin. Isä oli myös kodin ihminen enemmän kuin äiti, joka mielellään seurusteli, kävi ompeluseuroissa jne.

Tampereella ollessamme oli isällä paljon luottamustehtäviä: kunnanvaltuusto, rahatoimikamari (= kaupunginhallitus). Hän kuului suomalaiseen klubiinkin Tampereella, vaikka kävikin siellä perin harvoin. Työssä oli varmaan kylliksi ja lisäksi oli Tampereella laaja suku ympärillä ja mentävää tarpeeksi.

Vaikka isä oli insinööri, ei hän ollut mitenkään erikoisen kätevä. Ei ollut tavatonta, että naulan seinään löi äiti eikä isä. Sensijaan isä oli hyvin kiinnostunut kaikesta teknisestä ja uudesta. Perheessä oli hyvin

varhain pölynimuri, radio, sähköhieromakone jne. Isälle oli myös ominaista, että kaikki mikä hankittiin piti olla parasta laatua.

Karekset

Isäni ainoa sisar, häntä pari vuotta vanhempi Sigrid Leonna eli Siiri (s 12.9.1874 Tampereella, k 28.10.1952 Lapualla) sai isäni tapaan varttua kristillisessä kodissa. Kansakoulun jälkeen Siiri kävi Tampereen yksityisen suomalaisen tyttökoulun sekä sen päätyttyä Helsingin käsityöseminaarin kaksivuotisen kurssin ja valmistui käsityönopettajaksi. Hänet vihittiin avioliittoon nakkilalaisen talonpojan pojan pastori Kaarlo Rietriikki Kareksen kanssa 1897. Mamma piti

sulhasta liian talonpoikaisena, kuten useimmat porvarisrouvat siihen aikaan olisivat tehneet, mutta hyväksyi kuitenkin pian varauksetta komean ja lahjakkaan vävyoikansa perheen jäseneksi.

Siirin ja Kaarlon ensimmäinen koti oli Joroisissa, mihin K.R. Kares tuli Keski-Savon kansanopiston johtajaksi 1897. V. 1901 kansanopisto siirtyi Otavaan, missä Karekset olivat vuoteen 1908. En muistanut koko asiaa, kun 1950 tulini opiston opettajaksi. Yllätys oli suuri ja mieluinen, kun näin opiston kirjastossa vanhan tilikirjan, jota oli pitänyt tätini Siiri vuosisadan alussa. Olavi Kares oli syntynyt opiston vanhassa puisessa päärakennuksessa, jonka K.R. Kares rakennutti 1901. Otavasta muuttivat Karekset ensin Turkuun ja sieltä Asikkalaan ja lopuksi Lapualle.

Tätini Siiri Kares oli harras uskovainen ja erittäin sydämellinen ihminen. Kuulin myöhemmin hänen päivittäin rukoilleen mm. minun puolestani, millä varmaan on ollut ratkaiseva merkitys elämäni. Sain häneltä myös hienon nahkakantisen Raamatun päästessäni ripille 1929.

Meidän ja Kareksen perheen kanssakäyminen jäi pakosta melko vähäiseksi, emmehän milloinkaan asuneet samalla paikkakunnalla. Kaarlo-setäkin piti kyllä sukulaisuutta tärkeänä ja otti yhteyttä aina mahdollisuuksien mukaan. Monasti hän oli meillä käymässä yksinkin kulkiessaan puhujamatkoilla sillä suunnalla. Kun suvun piirissä oli jotakin erikoista tapahtumassa, oli Kaarlo-setä kyllä mukana. Suvun kaikki parit hän vihki, kaikki ruumiit hän siunasi. Hänellä oli aina aikaa niille asioille. Eduskunnassa ollessaan hän kutsui mielellään opiskelijan syömään tai kahville eduskunnan kahvilaan tai NNKY:n hotelliin, missä hänellä oli vakinaisesti huone varattuna asunnokseen.

Kaarlo-sedällä oli eräs omalaatuinen ja hauska tapa, vaikka luulenkin, että kaikki eivät pitäneet sitä kovinkaan hauskana. Kun hän tuli sukulaisperheeseen ensi kerran ja kun yön jälkeen tuli uusi päivä, piti tietenkin ajaa parta. Siihen käytettiin siihen aikaan partasaippuaa, joka vaahdotettiin partasudilla erikoisessa kupissa. Kun Kaarlo sitten oli saippuoinut leukansa, teki hän asiaa talon emännän luo ja veteli saippuaa oikein ronskisti myös emännän leukaan kaikessa ystävyudessa ja perusteellisesti. Ainakin äitini sai sen kokea, samoin isän veljen rouva, Liisa. Muistan, miten Liisa-täti itse kertoi saippuoinnista, että hän ei yrittänytkaan tehdä vastarintaa, kun ei kuvitellut, että lanko todella tuhersi hänen naamansa. -Toinen muistoni Kaarlo-sedästä. Hän ei aamulla pessyt hampaitaan normaaliin tapaan harjalla ja vedellä, vaan puhdisti ne huolellisesti pyyheliinalla (ei ole kysymys proteeseista vaan omista hampaista).

Kaarlo-sedästä kierteli aikoinaan paljonkin kaikenlaisia juttuja. Hänhän oli mukana politiikassa mm. edustajana parlamentissa ja armoitettu puhuja kun oli, sanoi joskus hyvinkin nasevasti asioista, mistä sitten kaskut kiertelivät sanomalehdissä ja suusta suuhun. Hän oli Lapuanliikkeen perustaja ja myöhemmin IKL:n kansanedustajana, puolueen, jota on mainittu fasistiseksi ja väkivaltaiseksi. On ilmeistä, että sellaisiakin aineksia oli IKL:n toiminnassa mukana, mutta tiedän

varmasti, että Kaarlo-setä oli ennen muuta pappi ja harras kristitty, joka taatusti ei ollut mukana missään väkivaltaisuuksissa.

Siiri-täti oli hiljainen ja lempeä, mutta toisaalta reipas ja aktiivinen. Nuorena hän harrasti veljensä Konnun tapaan myös urheilua, etenkin hiihtoa. Niinpä hän oli hyvä mäenlaskija, joka rohkeni laskea Pyynikin suuretkin mäet paremmin kuin tytöt yleensä.

Siiri-täti piti tärkeänä yhteyden säilyttämistä suvun kesken. Niinpä hän kirjoitti minullekin kirjeitä silloin tällöin, joista aina kävi ilmi tädin vankka usko Jumalaan ja hänen johdatukseensa elämässä.

Siirin ja Kaarlon ensimmäinen koti oli siis Joroisissa, Keski-Savon kansanopistossa, joka toimi Tuomaalan talossa. Siellä syntyivät myös heidän ensimmäiset lapsensa Jaakko Gerhard 5.10.1898 ja tytär Kyllikki Leonna 27.1.1900.

Kun perhe siirtyi Turkuun, pantiin Jaakko Turun klassilliseen lyseoon. 1918 muutettiin Asikkalaan, missä ei ollut oppikoulua, ja Jaakko siirtyi jatkamaan koulua Tampereelle, missä asui Mammalla Itäisen kadun varrella. Hänellä oli Mamman talossa oma huone, jossa kävin joskus häntä katsomassa. Teknillistä tajua tuntui hänellä olleen jo silloin. Muistan hyvin narusta ja viivoittimesta rakennetun laitteen, jonka avulla Jaakko saattoi sammuttaa kattolampun vuoteesta käsin tarvitsematta nousta ylös.

1919 Jaakko pääsi ylioppilaaksi Tampereelta ja lähti opiskelemaan Teknilliseen Korkeakouluun, mistä valmistui dipl. insinööriksi. Toimeen Jaakko pääsi Imatralla, Tainionkosken tehtaille. Täällä hän löysi tulevan elämänkumppaninsa, Saimi Koskisen. Saimin ja Jaakon naimisiinmeno tapahtui siten, että kun Jaakko oli äidilleen väläytellyt sellaista mahdollisuutta ja äiti oli (äitien tapaan) sitä jotenkin vastustellut, sai perhe eräänä kauniina päivänä Jaakolta kirjeen, missä vain todettiin, että vihitty on. Lapsia saivat kaksi: Anna Maija ja Matti. Valitettavasti en tunne kumpaakaan, mutta tiedän, että asuvat Helsingissä. Anna Maija on lääke-esittelijä ja Matti on isänsä tapaan dipl. insinööri.

Jaakko kuoli verrattain nuorena 27.3.1935 kylmetyttyään jollakin virkamatkalla Imatralla.

Viimeisen kerran tapasin Siiri-tädin Lapualla kai vuonna 1947 käydessäni häntä katsomassa asunnossaan, omakotitalossa. Astuessani sisälle huoneeseen sanoa laukaisi täti: "Ihan kuin Konnu". Tähän jatkoi serkku Kyllikki: "Ihan kuin Jaakko". Kenties meissä kolmessa oli jotakin samaa, sukulaisia kun olimme.

Ikäjärjestyksessä toinen Kareksen sisarusjoukosta oli siis Kyllikki Leonna (27.1.1900 - 16.6.1968). Kyllikki valmistui ensin kansakoulunopettajaksi, mutta jatkoi opiskeluaan kasvatustieteissä talouskoulussa. Talousopettajan tehtävissä hän oli mm. Varkauden kansalaiskoulun opettajana. Siirryttyään eläkkeelle Kyllikki muutti takaisin kotiseudulleen Lapualle, missä hankkivat sisaren, Ilonan

kanssa naapurihuoneistot uudesta kerrostalosta ja puhkaisivat oven huoneistojen välille.

Kolmas¹² Kareksen katraassa oli Aino Ilona, jota kutsuttiin Ilonaksi. Hän oli fil. maisteri ja oppikoulunopettaja Lapualla. Ilona suoritti aikoinaan opintonsa perusteellisesti monin laudaturein. Itsenäinen virkanainen, sukkelasanainen ja ehkä hieman kerkeäkielinen, mikä saattaa olla osasyyllisenä siihen, että Ilona ei joutunut avioon. Muistan miten Ilona abiturienttitalvenani kertoi olevansa lähellä valmistumista ja ehtivänsä ehkä reuttamaan minut ylioppilaskirjoituksissa. Siihen ei kuitenkaan olisi ollut edes teoreettista mahdollisuutta, koska en vastannut ainoakaan historian kysymykseen.

Kaarlo Olavi, Syntyi 24.3.1903, suvun "Julkkis", pappi, kansanopistonrehtori, tuomiorovasti, piispa, kirjailija y.m. Hänestä olisi paljon kirjoitettavaa, mutta sen ovat tehneet jo monet muut ennen minua. Olavi on lämmin ja ystävällinen, josta olen aina pitänyt, vaikka olemmekin asuneet kaukana toisistamme, joten kovin läheistä kontaktia ei ole päässyt syntymään.

Olavi solmi avioliiton lapualaisen asemavirkailijan tyttären Aili Mattilan kanssa. Aili opiskeli ensin medikofiilitutkintoa varten, mutta muutti myöhemmin suunnitelmia ja valmistui fil. kandidaatiksi, mikä varmaan soveltuikin paremmin kansanopiston johtajan rouvalle. Perheeseen syntyi 19.9.1931 tytär Leena, joka kävi oppikoulua Turussa, Porvoon naisopiston, opiskeli Ateneumissa. Leena avioitui kuvanveistäjä Pekka Kontion kanssa. Saivat kolme lasta: Kaisa Maria, Johannes ja Tuomas. Leenan avioliitto ajautui myöhemmin karille ja Leena asui lapsineen Mikkelissä ollen piirustuksenopettajana yhteiskoulussa. Hän on myös aikonut uraa taideterapeuttina mielisairaanhoidossa tšekäläisessä Moision sairaalassa.

Vanhoilla päivillään ottivat Siiri ja Kaarlo Kares Lapuan pappilaan vielä kasvattityttären, Onervan. Onerva kävi Lapualla keskikoulun ja meni sitten nuorena naimisiin lapualaisen maanviljelijän Arvo Hietalan kanssa.

Koko Kareksen joukko, Onerva mukaan luettuna, on aina ollut voimakkaasti kristillistä ja mukana Pohjanmaan heränneiden riennoissa. Olihan serkku Olavi monet vuodet vakituinen juhlapuheen pitäjän jokakesäisillä herättäjäjuhlilla.

Itse en juuri ole ollut mukana "körttiläisten" seuroissa, vaikka myönnänkin, että tuo alati kristillisyyden sopisikin hyvin myös meikäläisen luonteelle ja käsityksille.

¹² Eilamajja Nurmiraanan mukaan Kaarlo Olavi oli kolmas lapsi ja neljäs oli Aino Ilona s. 17.7.1904.

Isän veli Julius Konstantin

Isoisä Juho Konstantin Kustaanpoika Paukkala, myöh. Koskinen katsoi hyväksi, että perheen miesväellä on samat nimikirjaimet JKK ja tapahtui myös.

Setäni Julius Konstantin Koskinen, s 28.12.1879 k 10.7.1954 Tampere, aloitti opiskelunsa ensin Teknillisessä korkeakoulussa kai vanhemman veljen esimerkkiä seuraten, mutta vaihtoi pian yliopistoon ja valmistui hovioik. auskultantiksi ja sai varatuomarin arvon. Hän pääsi pian Kansallispankin palvelukseen Tampereelle ja hänestä tulee ennen pitkää Tampereen konttorin johtaja, missä toimessa oli monet vuosikymmenet aina eläkkeelle siirtymiseensä saakka. 10.6.1911 hän solmi avioliiton nahkatehtailija J.N. Salmisen vanhimman tyttären Maria Elisabetin kanssa (s 1886)¹³, joka kotona kutsuttiin Elliksi, miehen suvussa taas käytettiin nimeä Liisa. Minulle hän oli Liisa-täti.

Julju-setän johdossa KOP:n Tampereen konttori kehittyi nopeasti pääkonttorin jälkeen maan suurimmaksi. Setän kyvykkyys huomattiin ja hänelle tarjottiin paikkaa pääjohtokunnassa Helsingissä. Tähän tarjoukseen setä vastasi samoilla sanoilla kuin kuuluisa kaimansa Julius Caesar aikoinaan, kun hänelle tarjottiin korkeata virkaa Roomassa: "Parempi ensimmäinen Galliassa kuin toinen Roomassa", ja jäi Tampereelle. Sedällä oli myös paljon luottamustehtäviä: kunnan valtuusto, kirkkovaltuusto jne.

Setä Julius sairasteli melkoisen paljon jo nuoruudesta lähtien ja hänelle tehtiin useita leikkauksia: korvat moneen kertaan, poskiontelot, jokin suuri mahaleikkaus jne. Korvat eivät siitä huolimatta kuulleet oikein hyvin ja setä käytti lapsuusaikanaan sellaista kumista ilmapuustia, jolla hän aina välillä pumppasi ilmaa nenän kautta korvien aukaisemiseksi. Veljensä, minun isäni taas oli oikein terveyden perikuva, mutta niin kävi kuin vastaavissa tapauksissa usein, isä kuoli kymmenen vuotta ennen veljeään.

Setä oli myös hyvä talousmies ja menestyi niissä asioissa henkilökohtaisesti paljon paremmin kuin veljensä, joka ei uskaltanut ottaa velkaa kuin äärimmäisessä hätätilassa. Tietenkin tähän vaikutti myös opinnot ja ammatti.

Sotien aikana (1939-44) setä Julius sairasti harvinaista tautia, joka vaikutti lamauttavasti liikehermoihin, ennen muuta jalkoihin. Aamuisin hän ei kyennyt ollenkaan nousemaan jalkeille ilman lääkettä. Lääke taas oli erittäin kallista ja sitä valmistettiin vain Sveitsissä, mistä sitä sodan vuoksi saatiin vain sattumanvaraisesti. Niinpä tilanne oli välillä ihan hälyyttävä, mutta kaikki meni kuitenkin ohi onnellisesti.

Minuun Julju-setä suhtautui mitä hienoimmin. Isän kuoltua hän mm. vakuutti, että voin vaikeuksissani aina kääntyä hänen puoleensa

¹³ Laulajatar, 20.6.1886-11.3.1957 (Eilamaija Nurmiraanta)

luottamuksella. Niinpä meille tuli äidin (Liisan) valmistuttua hammaslääkäriksi tarve saada rahaa lainaksi instrumenttien ostamiseksi. Teimme matkan Tampereelle vartavasten setää tapaamaan. Setä ei ollut enää pankissa toimessa, mutta tiesimme hänellä olevan siellä edelleen vaikutusvaltaa. Kun tiedustelimme hänen neuvojaan laina-asiassa, setä mainitsi erään johtokunnan jäsenen nimen Helsingissä ja vakuutti, että kun kiipeämme KOP:n pääkonttorin portaita ylös johtokunnan kerrokseen, mainittu johtaja tuo meille rahat portaisiin vastaan. Jos emme ole aivan kirjaimellisia, niin juuri niin kävikin.

Setä Julius kuoli sitten 10.7.1954 ja me olimme tietenkin mukana hautajaisissa. Saatossa olimme Olavi Kareksen autossa. Kun setä, Olavin eno, oli ollut melkoinen julkisuuden henkilö, oli kukkia tavattomasti. Katselimme yhdessä, kun kukkavuorta kasattiin haudalle. Olavi sanoi: "Tuollainen tunkio sitä sitten saadaan päällemme kun kuollaan".

Julius Koskisen perheen vanhin lapsi **Hilkka-Liisa** syntyi 12.5.1912, k 3.12.1967. Hilkka-Liisa kävi Tampereen yhteiskoulun ja opiskeli sitten hammaslääkäriksi. Kouluajana hän suhtautui minuun tuollaisella ison serkun ylemmyydellä, mutta oli sitten myöhemmin kenties läheisin koko serkkuparvesta. Kenties tähän vaikutti osaltaan sekin, että hän ja Äiti¹⁴ olivat samassa ammatissa. Hilkka seurusteli jo varhain Lemisen Osmon¹⁵ kanssa ja he perustivatkin perheen jo ennen valmistumista. Osmo meni toimeen Suomen Pankkiin Helsingissä, minkä seurauksena valmistuminen viivästyi niin, että suvun juorukellot olivat jo läöpällään. Kun sitten Hilkka valmistui ja pääsi ansaitsemaan, tuli Osmostakin pian maisteri.

Olimme Osmon kanssa hyvät ystävät jo kihlusaikana, vai liekö ollut vasta flirttausaikaa. Olimme kesällä samaan aikaan Aitolahdella Koskisen huvilalla ja pelasimme Osmon kanssa monet tennikset.

Hilkan ja Osmon avioliitto sinetöitiin Tampereella 1938¹⁶. Taisi olla peräti juhannus. Vihkiminen tapahtui Tampereen vanhassa kirkossa, mutta varsinaiset häät pidettiin Koskisen huvilalla, Aitolahden Niemenkärjessä. Kirkosta ajoi sitten koko hääväki autoilla kohti Aitolahtea. Kesken matkan tuli sitten yllättäen ankara rajumyrsky, jollaista en ollut ennen kokenut. Metsää kaatui hehtaarikaupalla tien molemmin puolin ja jäljet olivat sen mukaiset. Mitään onnettomuuksia ei autojonollemme kuitenkaan sattunut. Hääväki sai kuitenkin vettä myllyyn, vihjailtiin, että enteet olivat huonot. -Juhla perillä oli kuitenkin mitä onnistunein. Istuttiin ohi puolen yön ja puheita pitivät monet halulliset. -Osmon ja Hilkan avioliitto oli mielestäni sangen onnellinen "enteistä" huolimatta. Tämä jo osoittaa, että kristityn ei kannata uskoa enteisiin.

¹⁴ Kirjoittajan vaimo Liisa Paukkala

¹⁵ Osmo Tapio Leminen, s 22.3.1912 Helsinki, k 27.10.1984 Espoo, fil. maist.

¹⁶ 16.7.1938

Nuoripari matkusti sitten pian Helsinkiin, missä heidän ensimmäinen asuntonsa oli Kruununhaassa Mariankadun varrella, KOP:n omistamassa talossa. Vuodet kuluivat ja lapset antoivat odottaa tuloaan. Kun molemmat pitivät lapsista, päätettiin ottaa kasvatti.

Niin perheeseen saatiin Pekka. Kun Pekka sitten kasvoi ja tuli siihen ikään, että oma tahto alkoi vaikuttaa, alkoi ilmetä jonkinmoista kurittomuutta. Sen suhteen vanhemmat tuntuivat olevan voimattomia. Samoihin aikoihin ilmeni, että omiakin lapsia saattaa vielä tulla. Niinpä ilmestyykin perheeseen Juhani (Erkki Juhani, s 9.3.1941). Kaupat Pekan "omistajien" kanssa saatiin puretuksi ja rauha palasi perheeseen¹⁷.

Juhani sairasteli lapsena. Hän poti, kuten äitinsä sanoi, "räkätautia". Koulun päätyttyä ja "Jussukan" päästyä ylioppilaaksi hän valmistui opistoinsinööriksi ja löysi pian sievän morsiamenkin, "Sipun", jonka kanssa avioitui. Valitettavasti avioliitto kaatui joihinkin ristiriitoihin, mikä pahasti kouraisi Juhania. Viimeksi tavatessamme Juhani oli jonkin radion ja TV:n osia valmistavan tehtaan edustajana.

Seuraavana syntyi Lemisen perheeseen tytär Tuulikki (Ritva-Liisa Tuulikki s 25.6.1944). Tultuaan ylioppilaaksi Helsingissä 1962 solmi "Tutteli" avioliiton nuoren ja lahjakkaan dipl. insinööriin (tietääkseni myös tekn. lisensiaatti) Tero Hakkaraisen kanssa, joka oli Rautaruukin palveluksessa ensin Raahessa, tietääkseni nykyisin Helsingissä. Pian saatiin myös perillinen Virve. Asuvat tietääkseni Otaniemessä.

Kaarlo Tapio eli Kalle oli seuraava nuori Leminen, s 18.9.1946. Kalle ei halunnut jatkaa keskikoulun jälkeen, vaan pyrki työelämään. Hän pääsi kesätöihin tullin palvelukseen ja oli myöhemmin vakinaisempanakin siellä työssä.

Perheen kuopus oli Sakari (Jorma Sakari s 26.12.1949), kummipoika. Hänessä ilmeni jo nuorena taiteellisia taipumuksia, olihan niitä lahjoja ollut jo vanhemmallakin polvella siinä suvussa.

Lissu-tädin kuoltua siirtyi hänen asuntonsa P. Hesperiankadulla Lemisille. Asuivat siellä useita vuosia, mutta nykyisin se lienee myyty.

Serkkuni Hilikka-Liisa sairastui 1950 paikkeilla rintasyöpään, joka leikattiin ja tuntui parantuneen, mutta tietenkin hän oli jatkuvassa valvonnassa. Viisitoista vuotta myöhemmin ilmeni kuitenkin, että tauti oli siirtynyt keuhkoihin, ja sitten kaikki menikin nopeasti loppuun. Hilikka-Liisa kuoli 3.12.1967 Helsingissä.

Leskeksi jäänyt Osmo meni vielä uuteen avioliittoon perheen vanhan ystävän Marjan kanssa. Tämä uusikin vaimo on kuitenkin jo kuollut.

¹⁷ Eilamajja Nurmiraanan mukaan Pekkaa ei adoptoitu ja hänen isänsä vaati hänet takaisin sodan loputtua.

Hilkka-Liisan jälkeen syntyi Koskiselle poika, **Kosti Juha Julius** 12.9.1913¹⁸. Kosti eli Kote oli vain neljä kuukautta ja kuusi päivää minua vanhempi, minkä seikan totesimme jo sangen varhain. Veljen puuttuessa pidin Kotea jonkinlaisena korvikkeena etenkin siihen aikaan kun asuimme molemmat Tampereella ja asunnotkin olivat lähellä toisiaan. Harrastimme samoja asioita, mutta tuo pieni ikäero Koten hyväksi teki sen, että hän oli usein jotenkin niskan päällä leikeissä. Esim. kouluun Kote pantiin vuotta ennen kuin minut. Jostakin syystä minun koulukseni tuli yhteiskoulu, kun Kosti pääsi lyseoon, johon minäkin olisin mieluummin mennyt, kun isänikin oli aikoinaan käynyt sitä. Ruumiinrakenteeltaan Kote oli paljon vankempaa tekoa kuin minä, joka kasvoin pitemmäksi, mistä johtuen silloin kasvuaikana hän oli ylivoimainen urheilussa. Tämä varmaan vaikutti siihen, että Poriin muutettuamme aloin harrastaa voimistelua, mikä Porin lyseon poikien kesken oli silloin muodissa ja kun sitten kerran Tampereella käydessämme Kote haastoi kädenvääntöön ja hävisi, muuttui tasapaino tässä asiassa enemmän minulle edulliseksi.

Oppikoulun yläluokat kävi Kote Tyrvällä syystä, jota en tarkalleen tiedä. Nähtävästi oli tullut jokin sellainen asia, että Kote katsoi parhaaksi vaihtaa koulua. Päästyään ylioppilaaksi Kosti alkoi lukea metsätieteitä ja olikin hyvin innostunut alasta. Muistan miten hän keräili vapaaehtoisesti esim. suokasveja. Tämä opiskelu jäi kuitenkin kesken, ja kun oli aina ollut kiinnostunut kirjoitteluun, Kote pyrki sanomalehtialalle ja pääsi Aamulehden toimittajaksi.

Koten sodan aikaisia vaiheita en tunne tarkkaan. Koulutukseltaan hän oli tykistön miehiä. Joka tapauksessa hän meni mukaan suomalaiseen SS-pataljoonaan Saksaan, mutta tuli sieltä pois kesken kaiken, ennen sodan loppua, en tiedä miksi¹⁹. Sotahommissa hän tapasi myös lotan, Hilkan eli Hipen²⁰, jonka kanssa solmi avioliiton.

Meidän perheen muutettua Poriin 1927 katkesi läheinen kanssakäymisemme tai ainakin se muutti luonnettaan ja vähin erin jouduimme henkisestikin yhä etäämmälle toisistamme niin, että vaikka opiskelimme Helsingissä samaan aikaan, emme juuri olleet yhdessä.

Sodan jälkeen asettuivat Kote ja Hipe asumaan Forssaan, missä Kote oli tamperelaisen Aamulehden kirjeenvaihtajana. He omistivat siellä mukavan omakotitalon, missä pitivät yhdessä lehden paikallista toimistoa niin, että Koten ollessa matkoilla uutisia metsästämisessä, asioita hoiti Hipe. Jossakin vaiheessa he hoitivat myös Turun sanomien asioita paikkakunnalla, tuskin kumminkaan molempia samaan aikaan, sillä luullakseni lehdet olivat kilpailijoita näillä seuduilla. Sitten myöhemmin Kote siirtyi Forssan lehden leipiin ja Hipe hoiti yksin toimistoa kotona. Forssan lehden päätoimittajana oli niihin aikoihin lehden "vahva mies" prof. Esko Aaltonen. Kun tämä sitten

¹⁸ k 20.7.1989

¹⁹ Eilamaija Nurmiraanta: Kosti palasi Saksasta aikaisin, koska upseerit kotiutettiin ensin.

²⁰ Hilkka Kyllikki Koskinen, kartanpiirtäjä, s 8.1.1918 Kuopio.

noin vuonna 1968 luopui tehtävästään päätoimittajana, tuli Kosti hänen tilalleen.

Parin vuoden kuluttua Kosti jäi yllättäen pois Forssan lehdestä minulle tuntemattomasta syystä ja perhe muutti Urjalaan²¹, mistä olivat ostaneet talon ja siihen kuuluvan metsätilan. Kostihan oli opiskellut metsätieteitä, joten metsätilan hoito hänelle kyllä sopi hyvin, eli kuten Kote itse sanoi: "Vanha suola janottaa". Urjalaan he perustivat myös pesulan, jota Hipe hoiti.

Lapsia Kosti Paukkalan perheeseen syntyi seuraavasti:

Juha Ilmari, s 6.4.1944 Forssassa. Näöltään ja ruumiinrakenteeltaan ilmetty isänsä. Vankkatekoinen urheilija. Oppikoulun jälkeen opiskeli insinööriksi tekn. opistossa. Kävi välillä ansaitsemassa opiskelurahoja Ruotsissa esim. haudankaivajana. Vaimo Erja, sairaanhoitaja ja hum. kand. Erja on sosiaaliattaseana Suomen Kööpenhaminan lähetystössä. Juha suoritti oikeustieteen kandidaatin tutkinnon 1981.

Eija Hilikka Aulikki, s 24.3.1945 on sairaanhoitaja ja leski, joka jäi nuorena kuolleen miehensä jälkeen huolehtimaan kahdesta pienestä lapsesta. Heidät oli vihitty 1967. Olen Eijan kummi.

Pekka Antero, s 3.12.1950. Meni nuorena merille ja opiskeli laivan konemestariksi.

Nurmirannan perhe

Kolmantena setäni Juliuksen perheessä oli 1917 syntynyt **Eilamaija Annikki**. Kolmen vuoden ikäero Koteen ja minuun vaikutti sen, että Eilamaija oli pikkutyttö, jota siedettiin siinä määrin kun siitä oli hyötyä meille vanhemmille. Toisaalta Eila oli pirteä ja värikäs jo pienestä pitäen. Muistuu mieleeni eräs tapaus. Niihin aikoihin oli lapsiperheissä suosittu lastenkirja "Kiljusen herrasväki". Näillä Kiljusilla oli tytär nimeltä Plättä ja jostakin syystä me vanhemmat annoimme sen nimen myös Kostin pikkusiskolle, josta tämä ei itse ollenkaan pitänyt. Jussi Viklund, tätini Naimin aviomies oli kuullut, että Eilaa sanottiin Plätäksi. Hänen työpaikkansa apteekki oli vajaan kadunkulman päässä Koskisen perheen kodista, ja kerran kun Jussi oli matkalla apteekkiin seisoi Eila talon portilla. Jussi tiedusteli: "Mitä Plätälle kuuluu?" Tähän Eila protestoi sanomalla: "Ei Äppä kun Eilamaija". Kun Jussi edelleen puhui Plätästä, alkoi Eila huutaa: "Jussi-pussi, Jussi-pussi..." Ja Eila kulki koko matkan apteekille asti Jussin perässä ja kiljui täyttä kurkkua: Jussi-pussi, Jussi-pussi...

Eilamaija kävi Tampereen yhteiskoulua tietääkseni keskikoulun verran, erosi ja jatkoi Porvoon naisopistossa, mutta jätti kesken ennen ylioppilastutkintoa. Hän otti sitten paikan KOP:n pääkonttorissa Helsingissä. Hän tutustui nuoreen insinööriin, Jämsästä kotoisin

²¹ Eilamaija Nurmiranta: Kosti oli Urjalaan muutettuaan yhä Forssan sanomien palveluksessa.

olevaan Veikko Nurmiraantaan²², Jämsän seurakunnan kanttorin poikaan. Seurustelivat pitkään ennen kuin ratkaisu syntyi. Veikko on hiljainen ja tasainen luonne, innokas laulumies ja varmasti hyvin sopiva temperamenttikkaalle Eilalle. Heidät vihittiin. Veikko otti paikan Tampereelta Haarlan paperitehtaan palveluksessa, missä oli toimessa yhteen painoon eläkkeelle siirtymiseen saakka. Asuivat suurimman osan ajasta Pyynikin rinteellä Haarlan tehdasalueella, mutta ostivat sitten joskus 60-luvun alkupuolella oman osakkeen Salmisen talosta Tampereelta Hämeenpuisto 25.

Eilamaija ja Veikko vihittiin sodan aikaan. Ensimmäinen vauva tuli vasta 23. maaliskuuta 1946, siis vähän ennen kuin Eero²³. Vauva kastettiin Heikiksi (Heikki Julius Olavi), joka on oikein Paukkalan suvun nimiä, kuten kronikan alkupuolelta ilmenee. Heikistä olisi paljon kerrottavaa, mutta jääköön. Hän on pappi.

Toiseksi vanhin Nurmiraantaan lapsista on Seija Maria, s 28.7.1947 Tampereella. Päästyään ylioppilaaksi Seija meni apteekkiin harjoittelijaksi ja valmistui pian farmaseutiksi. Hän on ollut nuoresta alkaen uskovainen, kuten veljensäkin Heikki, ja oli pitkät ajat Saksassa Maria-sisarten luostarissa etenkin kesäisin. 1974 alkaen Seija oli toimessa Orimattilan apteekissa ja asui yksinään omassa pikku rakennuksessaan - ilman mukavuuksia. Seija harrastaa myös reippailua. Talvella 1971 Seija teki tärkeän ratkaisun. Hän päätti lähteä lähetysmaille Namibiaan farmaseuttina Suomen Lähetysseuran lähettinä.

Kolmas Nurmiraantaan nuorta polvea on Jari Olavi, s 26.11.1950. On ollut pienestä alkaen urheilumies, ennen muuta jääkiekon pelaaja. Onhan jääkiekko Suomessa alkanutkin Tampereelta. Päästyään ylioppilaaksi Jari jatkoi kauppaopistossa merkonomiksi. Avioitui valmistuttuaan. Sai paikan SOK:lta Kokkolan konttorista. Lapsia perheessä on kaksi, molemmat tyttäjä.

Aineli Liisa Johanna, s 14.1.1927, on Koskisen perheen kuopus. Aineli on fil. maisteri ja oppikoulun historian vanhempi lehtori Tampereella. Oli välillä rehtorinakin. Naimaton, prinsessa-tyyppi, kuten veljensä kerran sanoi. On paljon mukana kaikenlaisissa naisten riennoissa, kuten Zonta-klubissa jne. Harrastaa myös kirkollista toimintaa kuuluen m.m. Tampereen kirkkovaltuustoon.

Lapsuusaikanani. kun perheemme asui Tampereella, oli myös setäni Juliuksen perhe siellä. Asuivat KOP:n talossa Kauppakatu 4:ssä. Talo oli graniittia ja komea Jugend-tyylinen nelikerroksinen, vähän linnamainen rakennus, jossa asui pääasiassa pankin väkeä. Asunto oli erittäin kaunis ja suuri, muistaakseni 8 huonetta, keittiö ja palvelijan huone, kaikissa parkettilattiat. Meidän perheemme asunto oli runsaan kahden kadunkulman päässä ja kun olimme Koten kanssa mitä parhaat ystävät, kävimme paljon toisissamme. Enimmäkseen

²² 20.11.1912-13.3.1983

²³ Eero Paukkala syntyi tammikuussa 1946.

taisisimme olla pankin talossa, missä pihakin oli paljon avarampi ja ilmavampi.

Kesää viettivät Julius Koskiset Aitolahdella Niemenjärki-nimisellä huvilatilalla. Itse huvila oli kaksikerroksinen suurikokoinen hirsitalo, joka mielestäni oli oikein huvilan esikuva. Mahtavat seinähirret olivat kaikkialla sisällä näkyvissä, parvekkeita oli useita sekä ala- että yläkerrassa. Lisäksi oli talonmiestä ja hänen perhettään varten eri rakennus ja navettakin lehmineen sekä hevonen. Rannalla oli sauna sekä pesutupa ynnä mankelihuone. Puisto ja puutarha olivat varsin laajat, sillä Liisa-täti oli hyvin innokas puutarhan hoitaja.

Mammalla oli tietenkin oma huone Niemenjärjessä ja apulainen vanha lita oli tietenkin mukana. Muutenkin oli vieraita pitkin kesää niin, että ruokapöydässä tuskin koskaan oli vähempää kuin kymmenen henkeä. Tietenkin minäkin olin usein siellä, joitakin viikkoja joka kesä.

Julju-setä kulki Aitolahti-laivalla päivittäin työhön Tampereelle, mikä näin jälkeinpäin ajatellen oli varmaan aikamoisen rasittavaa. Matka laivalla Niemenjärjestä Tampereen Mustalahden satamaan kesti 1½ tuntia aina yhteen suuntaan. Toisaalta laivamatka oli varmaan myös lepoa ja erilaisuudessaan rentouttavaakin.

Me pojat leikimme intiaania, uimme, "kaarestimme"²⁴, pelasimme tennistä jne. Joskus käytiin veneellä "Lassin linnassa", joka oli keskellä järveä pieni saari, missä oli nähtävänä luola, missä Lassinimisen miehen kerrottiin majailleen ison vihan aikoihin. Teimme myös joskus pieniä urakoita puutarhassa, kuten hiekkakäytävien puhdistamista rikkaruohoista, mitä muistelen lievin kammon tuntein, vieläkin.

Salmisen suku

Isän veljen Julius Koskisen puolison, Maria Elisabet Salmisen (1886-1957) mukana tuli Koskisen suvun piiriin toinen tamperelainen nahkurisuku, Salmiset. Sedän rouvaa nimitettiin meidän suvussamme Liisaksi, Salmisen suvussa taas oli kutsumanimenä Elli. Suvun "kantaisä" Tampereella oli J.N. eli Niklas tai Nikke Salminen, muistaakseni Padasjoelta²⁵ Tampereelle tullut poika, joka meni nahkurinoppiin ja perusti oman verstaan, joka myöhemmin kehittyi suureksi nahkatehtaaksi. Lapsuuteni aikaan Salmisen päätehdas oli keskellä kaupunkia, Hämeenpuiston varrella, paikalla, missä vielä nytkin on ns. Salmisen talo. Sillä paikalla oli ennen pitkä puurakennus kadun puolella, missä Salmisen perhe asui, ja varsinainen tehdas oli pihan puolella ja tiilestä rakennettu. Perheen äiti, Salmisen mummu, kuten minäkin serkkujen tapaan häntä nimitin, oli nimeltään Maija. Lapsia oli perheessä kymmenen, joista vanhin oli Liisa-tätini.

²⁴ Äänekäs, riehakas leikkiminen, tätä sanaa kirjoittaja käytti usein lapsistaan.

²⁵ Eilamaija Nurmiraanta: J.N. Salminen syntyi Korpilahdella.

Seuraavana oli Niilo, rouvanaan Saima ja tytär Mirja, joka oli suunnilleen minun ikäiseni. Kolmas Salmisen lapsista ikäjärjestyksessä oli Kaisa, joka avioitui ekonomi Lasse Enegrenin (Myöh. Pellas) kanssa. Seuraavana taas tytär Tellervo, jonka aviomies oli lääkäri tri Yngve Wallin, heillä tytär Maija, joka naitiin Ruotsiin. Sitten oli Yrjö, dipl. ins. ja Loimaan nahkatehtaan johtaja ja omistaja. Edelleen Vappu, joka nai lääkäri Viljo Mäkkylän. Kuudes ikäjärjestyksessä oli Erkki, insinööri hänkin ja vaimonsa Aino. Aino jäi varhain leskeksi ja otti nimen Niklas-Salminen. Seuraavana oli tytär Aili, joka nai arkkitehti Tiitolan. Urho oli tehtaan viimeinen toimitusjohtaja. Viimeisenä ja kymmenentenä oli Reino eli Reska.

Tämä Reska olikin värikäs tapaus jo nuoresta alkaen. Hän syntyi Tampereella 1910. Koulunkäynti ei oikein tahtonut sujua, tietääkseni hän yritti sitä parissakin Tampereen oppikouluista. Isänsä tarttui sitten tarmolla asiaan ja päätti lähettää pojan tutun liikemiehen luo Argentiinaan oppimaan vuodanvälittäjän ammattia. Reska opiskeli englantia ahkerasti muutaman kuukauden ennen matkaa. Kävi kuitenkin ilmi, että Argentiinassa ei puhuttu englantia vaan espanjaa, joten opiskelu meni ainakin osittain hukkaan. Ennen lähtöään Reska lupasi olla poissa ainakin viisi vuotta, minkä sitten tekikin. Hyvin Reska menestyi Argentiinassa, oppi ammatin ja yleni virassaan ja välitteli jo omaan laskuunsa vuotia Salmisen tehtaalle Suomeen. Kun sovitut viisi vuotta olivat kuluneet umpeen, palasi poika takaisin Suomeen. Puhuttiin, että Reskan ja vanhemman veljen Yrjön välit eivät olleet olleet parhaat mahdolliset silloin ennen matkaa. Kuinka ollakaan, oli ensimmäinen tamperelainen tuttu, jonka Reska kohtasi, juuri tuo samainen veli. Yrjö kai vähän leukaili heti tavattaessa, jotain siihen tapaan, että pianhan se Reska palasi. Joka tapauksessa Reska kääntyi Tampereen asemalta takaisin Helsinkiin. Kun isä sitten kuuli, mitä oli tapahtunut, lähti hän autolla perään ja sai pojan kiinni Helsingissä laivatoimistossa, missä tämä oli parhaillaan ostamassa matkalippua Argentiinaan. Tietenkin asiat sovittiin ja Reska palasi isän mukana takaisin Tampereelle.

Niihin aikoihin Oulun Kenkätehdas oli joutunut vaikeuksiin (1930 paikkeilla, jolloin oli lama-aika) ja jäi veloista Salmisen käsiin. Tehdas lopetti toimintansa ja koneet siirrettiin Tampereelle, Salmisen vanhaan tehdasrakennukseen, mistä varsinainen nahkahomma oli jo aikaisemmin siirretty uusiin avarampiin tiloihin Hatanpäälle. Reska sai nyt tilaisuutensa. Oulun koneet pantiin riviin tehdassaliin, otettiin komea kuva sanomalehtiä varten ja näin syntyi "Nahkapukutehdas Reino A. Salminen". Tehtaan kirjoissa ei tietääkseni ollut henkilökuntaa kolmea enempää, joista yksi oli toimitusjohtaja itse. Nahkapukutehdas ei myöskään pitkään jatkanut toimintaansa.

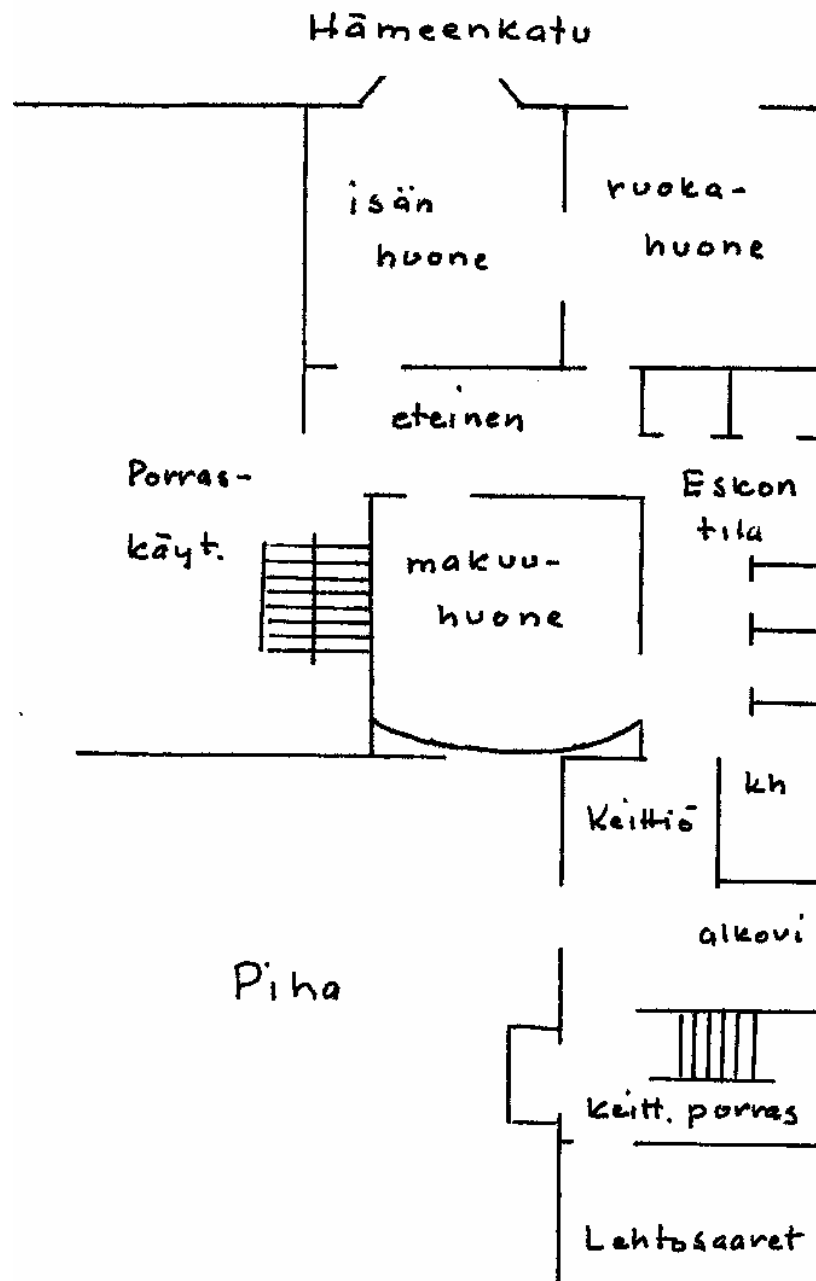
Reino Salminen oli erittäin komea mies (kuten Salmiset kaikki). Hän avioitui pian Argentiinasta palattuaan rikkaan apteekkari Uno Johannes Hagbergin ja vaimonsa Anna Margareta Enqvistin kauniin tyttären Anna-Lisan kanssa (tämä Reskan anoppi oli sukumme ruotsalaista haaraa). Reskan ja Anna-Lisan avioliitto ajautui kuitenkin pian karille. Hagbergit pitivät serkkuni Koten kertoman mukaan Salmisia sivistymättöminä nousukkaina, kun eivät osanneet edes

ruotsia. -Reska meni myöhemmin uuteen avioon, josta en paljoa tiedä.

ASUNTOMME TAMPEREELLA

1920-luvulla

Hämeenkatu 27, A. III krs.

IIDA JA KONNU KOSKISEN PERHE LAPSUUTENI AIKAAN

Vanhempieni solmittua avioliiton kev. 1911 tuli nuoren parin asunnoksi Oulussa kaksikerroksisen Västmanin talon yläkerta. Talon alakerta oli tiilestä, yläosa puurakenteinen ja se sijaitsi Aleksanterinkadun ja Saaristonkadun kulmassa, vastapäätä myyntikojua, "narikkaa".

1912 syntyi perheen ensimmäinen lapsi, tytär, kuolleena. Tästä "Saarasta" puhui äitini usein myöhemmin kuvitellen, miten elämä olisi kenties muodostunut toisenlaiseksi, jos tytär olisi elänyt. Itse synnyin 18.1.1914 samassa talossa Oulussa. Liekö siinä hommassa jokin mennyt vialle, kun lisää vauvoja ei enää onnistuttu saamaan, vaikka sitä kovasti toivottiinkin. Neljä kuukautta myöhemmin muutti perhe Tampereelle, minkä sittemmin olen kokenut kotikaupungikseni paremmin kuin Oulun. Isä oli saanut paikan Länsi-Hämeen Tie- ja Vesirakennuspiiristä missä palveli ensin nuorempana, sitten vanhempana insinöörinä.

Ensimmäinen asuntomme Tampereella oli vanhassa puutalossa Satakunnankatu 28. Pian kuitenkin päästiin uudehkoon kerrostaloon, parhaalle paikalle, keskelle kaupunkia, Hämeenkatu 27. Taloa nimitettiin "Kymmenen miehen taloksi", sillä sen oli rakentanut 10 tamperelaista liikemiestä ja se oli ensimmäisiä suuria kerrostaloja Tampereella. Talon asiat olivat kuitenkin rempallaan. Kymmenestä rakennuttajasta oli jäljellä enää yksi, nahkatehtailija Niklas Salminen, isän veljen appi, Salmisen vaari. Kun isäni häneltä kyseli asuntoa, vastasi vaari, että hän antaa ilmaiseksi koko talon, jos isä sitoutuu vastaamaan talon veloista. Ehkä tarjouksessa oli vähän leikkiäkin mukana, ja eihän isä, pienipalkkainen valtion virkamies uskaltanut ottaa niskoilleen sellaista riskiä. Sovittiin kuitenkin, että isä ostaa kolmen huoneen ja keittiön osakkeen kauppahintana 25 000 mk. Leikimme joskus ajatuksella, olisiko perheen talous muodostunut toisenlaiseksi, jos isä olisi ottanut tarjouksen vastaan. Talossa oli siihen aikaan monia hyviä asuntoja vapaana ja isä sai valita, ja luulenkin, että asuntomme oli koko talon kaunein. III krs, kaksi huonetta Hämeenkadulle, huone ja keittiö pihalle päin. Keittiönporras erikseen ja "Paraatirappu" Hämeenkadulle.

Asuntojen ja liikehuoneistojen lisäksi oli "kymmenen miehen talossa" pihanpuolella kolmikerroksinen E.J. Tiihosen omistama paperitehdas. Ei se varsinaisesti valmistanut paperia, jalostipa vain sitä eteenpäin tehden pusseja, kirjekuoria, pahvilaatikoita jne. Tehtaasta oli meille lapsille paljon iloa. Olihan tehtaassa niin monia mielenkiintoisia yksityiskohtia, kuten kirjekuorien valmistajakone, missä metallinen tekokäsi siirsi valmiit kuoret yhden kerrallaan kasaan koneen

vieressä. Tehtaan jätelaatikoissa oli myös paljon käyttökelpoista tavaraa meille lapsille.

Piha-asfaltin ja rakennuksien alla oli koko talon tontin suuruinen monimutkainen kellariverkosto, mistä pääsi pihalle viiden eri portaikon kautta. Siellä leikittiin rosvoa ja salapoliisia, vinkkiä, karttua jne. Jännittävin mieleeni jäänyt kokemus, joka liittyy kellareihin, on sellainen, että me pojat löysimme kerran talonmiehen käytössä olevasta kellarikomerosta spriiivaraston. Olihan kieltolain aika. 10-litraiset peltikanisterit olivat siellä sahajauhojen peitossa. Taisi talonmies harrastaa ties hyvinkin tuottoisaa sivuansioitointia. Suunnittelimme jo koko varaston tuhoamista, mutta onneksi ja kai rohkeuden puutteessa emme siihen sentään ryhtyneet.

Parhaat ystäväni talossa olivat Lehtosaaren pojat: Paavo, Esko, Risto ja Mikko. Isä Lehtosaari oli paperitehtaan faktori (työnjohtaja). Risto oli ikäiseni. Hänelle kävi kerran ikävä onnettomuus pihalla. Piha-asfaltin alla olivat asukkaiden puuliiterit ja puut pudotettiin sinne luukuista. Tämmöisen raskaan lasitetun luukun sai Risto kerran päähänsä, jolloin otsaan tuli mahtava haava, mistä merkkiä hän varmaan kantaa silmiensä yläpuolella vieläkin. Risto oli siis paras ystäväni. Asuntojemme ovet olivat porraskäytävässä vastakkain, ja usein olin minä Lehtosaarella, Risto ja Mikko vastaavasti meillä.

Vanhin pojista, Paavo, oli mielenvikainen, mutta ruumiillisesti vahva. Hän antoi joskus voimistelunäytöksiä talon asukkaille. Paavo seiso esimerkiksi käsillään ylhäällä 5-kerroksisen talomme katon räystäällä paloportaiden yläpäässä olevilla kaarilla eikä juuri noteerannut äitinsä tai isänsä huutoja tulla nopeasti alas. Joskus Paavo riippui käsistään V:n kerroksen parvekkeen ulkoreunasta, mistä heilautti itsensä kerrosta alemmalle parvekkeelle, siitä taas seuraavalle kerrosta alemmaksi ja lopulta maahan.

Kerran kun tulin pihalta sisälle ja lähdin nousemaan portaita ylös kolmanteen kerrokseen, Paavo juoksi perääni uhkaavan näköisenä. Pakenin sisälle kotimme keittiöön ja vedin oven perässäni lukkoon. Paavo potkaisu oven auki niin, että lukko lensi irti ja karjaisi minulle, että käyn heillä vakoilemassa. Siihen Paavon suuttumus kuitenkin lahtui ja hän meni omalle puolelleen vastapäisestä ovesta. Pelkäsin hieman Paavo sen tapauksen jälkeen.

Lehtosaaren perheellä oli hauska tapa ansaita taskurahoja. Heillä oli asunnossaan yksi suuri huone askarteluhuoneena. Siellä oli vain pöytiä ja tuoleja. Pöydillä oli kirjekuorilaatikoita, luullakseni 500 kuorta kussakin. Sitten oli toisissa laatikoissa muotoon leikattuja paperisia vuoriliuskoja. Näitä vuoripapereita työnnettiin sitten peltilastalla kuorien sisään. Työ oli urakkatyötä, mistä tehdas maksoi kappaletaksan mukaan. Kun Lehtosaaren pojille tuli taskurahan puute, istuttiin pöydän ääreen ja rahaa alkoi tulla sen mukaan kuin kuoriakin valmistui.

Meitä poikia oli siellä talon pihalla aina suuri joukko, pääasiassa tietenkin talon omaa väkeä, mutta vieraitakin. Piha oli asfaltoitu

kauttaaltaan, mistä johtuen polkupyöräily oli peräti suosittu ulkoilumuoto. Ajelimme jonossa pyörillä ympäri pihaa. Välillä tehtiin "tsenaus Pispalaan", mikä tarkoitti, että ajettiin perä perää ulos portista Läntiselle kadulle (nyk. Näsilinnankatu) ja edelleen läheiseen kulmaukseen, missä oli Niemisen sekatarvakauppa, sieltä takaisin pihalle, missä kiertoajelu jatkui.

Talossa oli kadun puolella Johanssonin makkaratehtaan myymälä. Tämän liikkeen auto (Adler pakettiauto) kävi pihalla luullakseni useita kertoja päivässä. Paavo osoitti meille nuoremmille rohkeuttaan antamalla auton ajaa varpaittensa yli, mihin saavutukseen emme me nuoremmat kuitenkaan yltäneet.

Talvella hiihdeltiin ja varsinkin luisteltiin ahkerasti. Niihin aikoihin oli Tampereella nuorten keskuudessa muodissa myös pikaluistelu. Lehtosaaren pojatkin hankkivat pikaluistimet, minkä seurauksena minäkin sain joululahjaksi "torvikot", kuten niitä Tampereella kutsuttiin. Niin sitä sitten kierrettiin hartaasti jonossa Joselinniemen luistinradalla ottaen aina välillä pyrähdysten. Minun pikaluistelu-harrastukseni päättyi kuitenkin siihen, että perhe muutti 1928 Poriin, missä luistinradalla pelattiin jääpalloa ja illalla luisteltiin tyttöjen kanssa. Myöhemmin kuulin, että Ristosta oli tullut oikein pikaluistelija, joka sai palkintojakini.

Palaan ajassa vähän taaksepäin. Vuonna 1918 olin 4-vuotias. Kurkkuni oli alinomaa kipeä, jolloin lääkäri totesi, että nielurisat olivat suuret ja tulehtuneet, joten ne piti leikata. Niin ajoimme eräänä päivänä äidin kanssa yleiseen sairaalaan issikalla. Sairaala oli rautatien toisella puolella Kangasalan tien suuntaan. Kurkku leikattiin, mistä muistan vain sen, että hoituri piti sylissänsä lujasti kiinni ja valkotakkinen tohtori pisti jonkinlaisen varrella varustetun punaisen pyörän kurkkuuni. Mistään puudutuksesta ei ole jäänyt mielikuvaa. Teki kipeää ja minä vähän kiljaisin. Sitten käärittiin filttiin ja äidin sylissä ajoin issikalla takaisin kotiin. Kun päästiin radan yli vievälle sillalle, vaadin pysäyttämään saadakseni katsella alla kulkevaa junaa. En siis kovin sairaaksi itseäni tuntenut. -Kotona aamulla ennen sairaalaan lähtöä olin kehuskellut isälle, että pääsen sairaalaan. Kun isä sitten palasi työstä kotiin, makasin sängyssä ja isän tiedusteluun, missä olin ollut, vastasin peräti surkealla äänellä: "Sairaalassa".

Isäni virkaan kuului läänin maanteistä ja silloista huolehtiminen. Hän kävi usein eri tienrakennustyömailla ja muillakin tarkastusmatkoilla ja minä pääsin mukaan milloin vain muuten sopi. Isällä oli käytössä valtion auto, Fiat. Kuljettajana oli Jaakko Joki, joka tietenkin oli "ylin ystäväni". Sain aina matkalla istua etuistuimella ja joskus jopa ohjatakin kuljettajan sylissä istuen. Kun isä sitten oli jotain tarkastukseen kuuluvaa toimittamassa, istuimme me kuljettajan kanssa autossa ja keskustelimme. Joki meni niihin aikoihin naimisiin, sai pojan ja antoi pojalle nimen Esko Juhani. - Pienenä yksityiskohtana on mieleeni jäänyt matka Somerolle, missä oli kokonaista 3 km suora tien pätkä ja siellä ajettiin sataa.

Joulunviettoa 1920-luvulla

Koskisen perheen joulunviettoon, kuten elämään yleensä, asuessamme Tampereella, painoi leimansa ennen muuta laaja suku, jonka keskellä me siellä elimme. Perheen "yksityinen" joulu rajoittui jouluaaton varhaisimpiin tunteihin. Aloitimme aattona jo varhain, ehkä klo 15 tienoissa. Silloin söimme mahtavan aterian: kinkkua, sitten lipeäkalaa, riisipuuroa ja jälkiruokaa, joka tavallisesti oli luumukreemiä. Osanottajina oli vain oma perhe, me kolme, lisättynä mahdollisilla vieraililla, kuten Oulusta tulleilla äidin naimattomilla sisarilla. Joulupukkikin kävi, mikä tietenkin oli juhlan kohokohta. Ei siksi, että olisin uskonut pukkeihin, joka oli aina niin tuttu henkilö, että en voinut erehtyä, vaan lahjojen takia. Tästä pukki-traditiosta luovuttiin kyllä jo varhain, sen jälkeen, kun vanhemmat serkut olivat tehneet selväksi, että pukkia ei oikeasti ole olemassa. Lahjat olivat sangen vaatimattomia, ainakin rahallisesti.

Myöhemmin samana iltana mentiin sitten koko joukko isän veljen perheen luo, missä sukua oli koolla enemmänkin. Siellä oli tietenkin Mamma, usein Salmisen joukko, ainakin 10 henkeä, Lissu-täti jne. Matka oli lyhyt, sillä asuimme lähellä toisiamme Tampereen keskustassa. Jälleen tuli pukki ja jälleen sain joitakin lahjoja. Syötiin uusi jouluateria ja siinä aika kului tuonne puolen yön tuntumaan. Muistan joskus nukahtaneeni kesken jonnekin sivuhuoneen sängylle. Saamistani lahjoista on mieleeni jäänyt erikoisesti tallukkaat, jota sain joka joulu lahjaksi Mammalta, joka teetti niitä aina koko lapsilaumaa varten. Tallukkaat olivatkin aivan verrattomat talvijalkineet, ne ovat tamperelainen patentti, luulen.

Joulupäivänä oli vuorossa Mamman päivälliset, tai oikeammin lounas, mitä sanaa ei siihen aikaan kuitenkaan vielä tunnettu Suomessa. Mukana olivat kaikki edellisen illan väet ja tietenkin Mamman oma suku, Helinit. Taas syötiin runsaasti. Muistan, että jälkiruokana oli tavallisesti riisistä valmistettua lusikoitavaa, jota sanottiin Wiktorian kiisseliksi. Kun kerran serkkuni Hilikka-Liisa tuli maininneeksi, että Mammalla on aina samaa jälkiruokaa, emme sitä enää koskaan saaneet.

Tapaninpäivänä toistui sama seremonia meidän kodissamme. Jouluruokia popsittiin taas oikein olan takaa. En ole varma, oliko seuran kokoomus täsmälleen sama.

Joulun kieppeissä oltiin aina myös Salmisella. Olihan noita sopivia pyhiä vielä jäljellä muitakin.

Sain eräänä jouluna lahjaksi puukon, jota ehkä olin toivoskellutkin. Se oli oikein visapäinen tuppipuukko ja terävä. Olisin tietenkin halunnut heti kokeilla sitä, mutta isä varoitteli, että joulun veistelyt epäonnistuvat ja saa helposti haavan. Halu tuli kuitenkin joulupäivän aamusella niin polttavaksi, että menin uuden puukon kanssa

kaapilleni ja ajattelin veistää muutaman lastun kaappiin, pois näkyviltä, täytyihän uutta visapäätä edes hiukan kokeilla. Niin tein, ja muistona siitä kokeilusta on vasemmassa peukalossani vieläkin komea arpi. Muistan elävästi, miten siitä silloin aikanaan tuli verta kuin härjän kurkusta.

Mitään muita kristillisiä perinteitä ei perheemme jouluun liittynyt, kuin käynti joulukirkossa - jos sekään ihan joka jouluna, vaikka joulukirkko olikin niihin aikoihin Suomen kansan keskuudessa sangen yleinen tapa.

Kevät 1918

Perheemme asui siis Tampereella kesästä 1914 alkaen. Erikoisen voimakkaasti on mieleeni jäänyt varhaiskevät 1919, kapinan aika, myöhemmin vapaussodan aika, nykyisin kansalaissodan aika. Olin siihen aikaan neljän vuoden vanha ja asuimme "Kymmenen miehen talossa", Hämeenkatu 27. Tampere ja koko eteläinen Suomi oli punaisten hallinnassa. Valkoiset olivat hyökkäämässä pohjoisesta käsin. Isäni oli rauhan mies ja oli pysytellyt Tampereella ja tuskinpa sieltä olisi enää siihen aikaan ollut pääsyäkään mihinkään. Ympäristöstä oli tullut runsaasti pakolaisia, punaisten perheitä, Tampereelle. Asunnoista oli puute ja meilläkin oli suuri perhe asumassa, oli äiti, isoäiti (baabuska) ja monta lasta. Elintarviketilanne oli hyvin huono. Kaupat olivat tyhjäät ja mitä ruokatavaraa onnistui saamaan, sekin oli huonoa. Niinpä leipä oli leivottu melkein pelkistä akanoista. Samoin kaurapuuro oli käytännössä akanapuuroa, mutta kun parempaa ei saanut, sitä syötiin. Vanhemmat lohduttivat, että akanat puhdistavat suolistoa. Pakolaiset saivat jostakin parempaakin ruokaa, kuten siirappia. Tarjosivat joskus minullekin siirapilla siveltyä leipää, mikä oli suurta herkkua.

Eräänä päivänä punaisten patrulli tuli tarkastukselle kotiimme. Olivat suuria mustapukuisia miehiä pitkät pistoolit vyöllä. Muistan, miten keskustellessaan isän kanssa eräs heistä veti pistoolin uhkaavasti esiin, mutta mitään pahempaa ei kuitenkaan tapahtunut. Vanhemmat sopivat kuitenkin keskenään, että jos tarkastus uusiintuu, on isälle varmintä olla poissa. Niin kävikin, tulivat. Onneksi asia huomattiin niin ajoissa, että isä pääsi livahtamaan keittiön ovesta rappukäytävään ja sitä tietä talon kellariin. Patrulli lähti tiehensä niine hyvineen. Sitten haettiin isä takaisin kellarista.

Sitten alkoi valkoisten hyökkäys. Paukkina oli valtava ja sotilasosastoja näkyi kaikkialla kadulla. Myös määrättiin, että ikkunat on pidettävä peitettyinä kadulle päin. Tirkistelin kuitenkin rakosista kadulle ja näin kaikenlaista. Keskellä Hämeenkatua, juuri talomme kohdalla, makasi hevosen raato. Vastapäisen talon elokuvateatteri Scalan portaikossa oli miehiä, jotka kurkistelivat kadun suuntaan. Laukauksia kuului ja tykkien jyrinää. Eräänä päivänä ollessani keittiössä jyrähti oikein kovasti niin, että talomme kaikki

rautatieaseman suuntaan antavat akkunat särkyivät. Seisoin keittiössä hellan luona. Korkealta hyllyltä putosi suuri kuparikattila viereeni hellalle. Sanottiin, että naapuritaloon oli tullut pommi.

Sitten eräänä päivänä kerrottiin, että valkoiset olivat vallanneet Tampereen. Aamulla herättyäni näin talon pihalla sarkapukuisia miehiä kuusenhavut lakeissa ja valkoiset käsivarsinauhat hihoissa. Pihamme oli kai jonkinlainen muonituspaikka, siellä kun savusi muutamia kenttäkeittiöitä.

Isäni määrättiin insinööriesikunnan palvelukseen huolehtimaan teiden ja siltojen korjaamisesta, siis rauhanaikaiseen työhönsä. Hän sai päälleen harmaan sarkatakin ja insinöörirattaan kokardiksi sarkalakkiin.

Meille pikkupojille koitti jännät ajat, kun kaikkialla oli niin paljon kiinnostavaa tavaraa, kuten hylsyjä ja kokonaisia patruunoitakin. Korjasin Teknillisen Opiston pihalta Pyynikin rinteeltä haltuuni n. 40 cm pituisen messinkisen tykinhylsyn, joka sitten pitkät ajat toimi kukkavaasina kodissamme.

Setäni Julius koki puolestaan Tampereen valloituksen aikana kodissaan Kauppakatu 4:ssä erikoisen elämyksen. Sedän huoneen kalustoon kuului suuri korkeaselkäinen sohva, jonka molemmin puolin oli kirjakaapit. Taistelun ollessa pahimmillaan oli setä istunut sohvassa, mutta nousut sitten ylös. Samalla hetkellä tuli luoti ikkunan läpi ja iskeytyi sohvän selustaan juuri sille kohdalle, missä setä oli muutamia sekunteja aikaisemmin istunut. Olisi mennyt ihan keskeltä rintaa läpi. -Luulen, että setä Julius oli uskovainen ja kenties tämä tapaus oli vaikuttanut jotakin hänen ratkaisuihinsa uskon asiassa. -Se sohva on tietääkseni Kosti Paukkalalla edelleen nähtävänä ja selustan nahassa on luodin reikä edelleen olemassa.

"Kymmenen miehen talon" edessä, Läntisen kadun puolella katuovella seisoi usein - ehkä 1923 paikkeilla - hieno keltainen auto. Siihen aikaan autot olivat yleensä mustia. Tässä autossa oli kiiltävät kromatut pakoputket moottoritalan kyljessä näkyvissä ja se oli avoauto. Isän käytössä virkamatkoilla olleen Fiat auton kuljettaja mainitsi mielipiteenään, kun kerroin hänelle siitä ihailemastani autosta, että se on sellainen ajajien herkkupala. Auton merkki oli "Hispano Suiza" ja puhuttiin, että sellaisia valmistettiin vain tilauksesta. Auton omisti Johan Reinhold Enqvist, Lielahden tehtaiden omistaja, toimitusjohtaja, Ruotsin ja Englannin varakonsuli ym, ym. Asuimme samassa talossa näiden Enqvistien kanssa useita vuosia. Yleismaailmallisen pulakauden aikaan 1920-luvun lopulla Lielahden tehtailla meni huonosti ja ne siirtyivät toiselle omistajalle (ehkä myös iän takia). Ajelimme sitten isän kanssa joskus 1930 paikkeilla autolla Tampereen Lielahdessa. Siellä näin erään huvilan puutarhassa tiemme varrella kaksi vanhaa ihmistä puutarhatoissa. Totesin, että he olivat entinen tehtailija Enqvist rouvineen. Silloin isä kertoi, että siinä oli hänen serkkunsa (todellisuudessa pikkuserkku). Hän oli rehellisenä miehenä tehnyt vararikon ja jäänyt "keppikerjäläiseksi". Jostakin syystä isä ei ollut minulle aikaisemmin kertonut, että Enqvist oli isoäiti Auran

sukua, suvun ruotsalaista haaraa, johon ei pidetty yhteyttä. Olen vanhempana monesti mielessäni ihmetellyt, miksi niin. Olavi Kareksen käsityksen mukaan kasvatusäiti Mamma ei halunnut, että sen suunnan kanssa olisi oltu tekemisissä.

Samalla katuovella, jonka edustalla mainittu loistoauto usein odotteli tehtailijaa, makasi päivittäin auringossa nukkumassa ruskea pystykorva koira. "Tellu" oli kiltti koira, sitä saattoi silitellä. Kerran oli joku jättänyt portaille puulaatikon, jossa oli kastematoja. Tellu makasi sen laatikon vieressä ja Tellun korva oli niin somasti avoinna sojottaen suoraan ylöspäin. Kiusaus oli suuri, tipautin ison kiemurtelevan kastemadon Tellun korvaan. -Tämä on ainoa kerta kun koira on minua purrut. Emme olleet enää ystäviä sen jälkeen.

Joskus 20-luvulla, keskivaiheilla, kävi niin, että Salmisen nahkatehtaan konttorin eräs kirjanpitäjästä, Kaisa Salminen, oma tytär, joka piti reskontraa, sairastui ja joutui olemaan poissa työstä kolme kuukautta. Eivät yhtäkkiä löytäneet Salmiselle toista reskontranpitäjää. Silloin joku muisti, että äiti oli nuoruudessaan ollut Lindgrenin tukkuliikkeessä juuri reskontran pitäjänä. Kysyivät ja äiti suostui ottamaan toimen vastaan. Kolmessa kuukaudessa äiti sitten ansaitsi hyvän summan ja päätti, että ostaa rahalla jotakin erikoista. Niinpä äiti osti pianon. Sama piano on edelleen meillä. -Muuten sodan aikana, kun minä olin poissa, äiti muutti pienempään asuntoon, johon pianoa ei saanut oikein mukavasti sopimaan. Äiti jätti pianon entiselle naapurillemme kaupunginjohtaja Härmälle, jolla ei ollut pianoa ja rva Härmä oli siitä kiinnostunut. Siellä se oli pommitusten ajan hyvässä turvassa kivitalossa. Kun tuli tuhosi äidin asunnon pommituksen aikana, piano säilyi.

Koulunkäyntini alkoi jo Tampereella. Ensimmäinen koulu oli saksalainen lastentarha. Sitä piti "Tante Heedi", saksalainen neiti-ihminen. Tarhassa pyörittiin piirileikkiä ja laulettiin. Leikkijät olivat melkein pelkästään "likkoja", enkä viihtynyt siellä alkuunkaan. Luulen etten monta kertaa ollut mukana. Opin kyllä joitain saksankielisiä lauluja ja muistan niitä hiukan vieläkin. Kun myöhemmin olen koettanut selvittää mielessäni, mitä laulujen sanat mahtoivat suomeksi käännettyinä tarkoittaa, en ole niistä mitään tolkkua saanut. Hyöty kielen opiskelun kannalta oli siis ilmeisesti melko vähäinen.

Kun sitten täytin vaaditut seitsemän vuotta astuin yhteiskoulun valmistavaan kouluun. Opettajan nimi oli Eronen, vanhahko nainen. Kutsuimme häntä lyhyesti vain "roskaksi" (kai lyhennys sanasta Eroska). Koulu oli vanhassa rapistuneessa puutalossa.

Kaipa siellä koulussa jotakin opittiin, sillä pääsin aikanaan Tampereen Yhteiskoulun ensimmäiselle luokalle. Olisin kyllä mennyt mieluummin lyseoon, mutta näin se vain kävi. Yhteiskoulu oli 9-luokkainen ja Tampereen parhaan koulun maineessa. Rehtorina oli Kaarlo Tiililä, suuri musta mies. Tässä koulussa oli erikoinen tapa. Joka tunnin puolivälissä soi kello, jolloin luokka marssi jonossa ovesta pitkään betonilattiaiseen aulaan. Opettajat seisoivat käytävän päissä ja me oppilaat kiersimme reippaasti kävellen aulaassa opettajien ympäri

kukin luokka omana jononaan muutamia minuutteja. Sitten opettaja antoi merkin ja jono marssi takaisin luokkaan. Luokkia saattoi olla parhaillaan 4-5 kerrallaan kiertämässä. Talo oli 5-kerroksinen ja jokaisessa marssittiin samalla tavalla.

Olen monasti ajatellut, että muutto Poriin 1927 ei ollut koulunkäyntini kannalta hyväksi. Porin lyseo oli Tampereen yhteiskoulun täydellinen vastakohta, nimenomaan Tampereen hyväksi. Minulta koko opiskelun motivaatio hävisi muuton mukana enkä sitä enää koko lyseoajanani löytänyt. Mene ja tiedä, miten kaikki olisi sujunut, jos olisimme asuneet jatkuvasti Tampereella. Lisäksi on huomattavaa, että perheemme ei koskaan muutenkaan viihtynyt hyvin Porissa.

Seurapiirimme Tampereella 1920-luvulla

Vanhempieni seurapiiri Tampereella oli luonnollisesti alusta alkaen melkoinen, olihan isä syntyperäinen tamperelainen ja siellä oli myös laaja suku joka suuntaan. Muistan oikein hyvin, miten paljon vieraita oli aina kaikissa juhlissa ja vanhemmat olivat siitä johtuen myös paljon poissa kotoa. Meillä oli kyllä kotiapulainen, niin etten muista koskaan olleeni yksin kotona illalla myöhään. Varsinaisten sukulaisten lisäksi (Mamma, Julius Koskiset, Viklundit, Helinit, Salmiset) oli paljon muita perhetuttuja. Äiti kävi innolla ompeluseurassa ja muilla rouvakutsuilla. Isällä oli kunnallisia luottamustehtäviä ja runsaasti kokouksia iltaisin.

Minun parhaat ystäväni olivat alkuun oman talon pojat, joista olen jo kertonutkin. Oppikoulun alettua tulivat kuvaan luokkatoverit. Paras ystäväni yhteiskoulussa oli Matti Lindgorg, joka asui Pyynikin rinteellä, Pispalassa, omakotitalossa. Olin paljon hänen luonaan. Siellä oli luonto lähellä ja hyvät mahdollisuudet kaikenlaiseen puuhaan ja ulkoiluun, mikä poikia siihen aikaan kiinnosti: pelattiin palloa, valmistettiin ruutia, ammuttiin tussareilla, metsästettiin rottia luujauhotehtaalla Matin kodin naapurissa ja talvella tietenkin hiihdeltiin Pyynikin rinteillä. Toinen luokkatoveri ja ystävä oli Pekka Louhi, jonka tapasin kerran myöhemmin Helsingissä. Pekka oli portierinä Kaivohuoneella. Sitten oli Sereniuksen Martti, jonka isä oli poliisikomisaario. Hänen kanssaan harrastimme postimerkkeilyä. - Ystävyuteni näihin koulutovereihin katkesi luonnollisesti siihen, että perheemme muutti Poriin. Tapasin Matin kerran myöhemmin Helsingissä. Hän oli lakit. kand. ja naimisissa, nimi suomennettu ja oli silloin Linkova. Näin myöhemmin Matin kuolinilmoituksen sanomalehdessä.

Tässä huomaa, että ystävät siihen aikaan, oppikoulun alaluokilla, olivat pelkästään poikia. Tyttöjä ei siihen aikaan vielä noteerattu eikä hyväksytty "seurapiireihin".

Kesänviettoa siihen aikaan kun perhe asui Tampereella 1914-27

Ensimmäinen kesä Oulusta tulon jälkeen oltiin Tanila nimisessä talossa Etelä-Pirkkalassa. Samassa paikassa olivat myös Julius-sedän perhe sekä tietääkseni myös Mamma. Olin silloin vain muutaman kuukauden ikäinen ja maitoruvan kourissa.

Toisena kesänä, 1915 oltiin edelleen yhteisessä kesänviettopaikassa, Selkeellä.

Sitten tulivat Juvan kesät. Juva oli sukulaistalo Messukylässä, muutaman kilometrin etäisyydellä Tampereelta. En ole oikein varma vuosiluvuista, milloin siellä oltiin. Oli maailmansodan aika, joka varmaan tuntui meilläkin, varsinkin, kun kuuluimme jopa sotaa käyvään Venäjän keisarikuntaan. Messukylä oli siihen aikaan itsenäinen pitäjä. Nykyisin se on jo osa Tamperetta. Juvan emäntä Eriikka-täti oli isän serkku, Paukkalan tyttäriä. Perheen nimi oli Veräväinen. Eriikka oli siis isoisän veljen Kaarle Kustaa Kustaanpojan ja vaimonsa Eevastiina Aatamintyttären vanhin lapsi, täydelliseltä nimeltään Kustaava Eriikka Kaarlentytär Paukkala, s 1869. Juvan isäntä oli Juha Kustaa Simonpka Veräväinen. Eriikka-täti oli uskovainen ja käsittääkseni sitä olivat myös monet Juvan nuoremasta polvesta.

Talon lapset olivat kaikki minua vanhempia: Anna, Kalle, Hannes, Arvo ja Antti. Erikoisesti Arvo oli ystäväni, vaikka olikin jo täysi mies. Hän oli päivät maataloustöissä ja minä myös. Kun tuli ruoan aika, olin mukana talon pöydässä kuin oma poika ikään. Kun illalla töiden päätyttyä vietiin hevosia hakaan, sain minä ratsastaa jollain rauhallisella hevosella. Ikäistäni seuraa ei Juvassa minulle ollut, mutta Arvo ja Antti olivat vielä siinä iässä, että leikkivät joskus kaaripyssyillä, jolloin minä sain tietenkin olla mukana. Talon omistuksessa oli kappale uimarantaa n. ½ km päässä olevalla Kaukajärvellä, missä nykyisin järjestetään soutu- ja melontakilpailuja. Siellä käytiin uimassa hikisen työpäivän päälle, vaikken silloin vielä uida osannutkaan.

Olimme Juvassa kolme kesää ja ne olivat nuoruuteni parhaita kesiä. Muistan vieläkin monia pieniä yksityiskohtia sieltä. Tässä yksi. - Kävimme kesällä 1970 Juvassa Äidin²⁶ kanssa. Isäntänä siellä oli Hannes, jo vanha mies, poikansa oli ylioppilas ja maatalousopiston käynyt. Juttelimme tietenkin menneistä. Kerroin silloin, miten mieleeni on jäänyt keskellä pihaa, suuren vaahteran alla ollut suuri kivi, joka näytti olleen poistettu. Tähän Hannes väitti, ettei sellaista kiveä ole koskaan ollutkaan. Olen kuitenkin edelleen varma, että kivi oli siellä noin 50 vuotta sitten. Enhän ollut voinut kiipeillä olemattomalle kivelle.

Juvan talo on nykyisin jokseenkin kerrostalojen piirittämä. Se on erittäin hyvin hoidettu, mistä johtuen Juvaa on näytetty m.m.

²⁶ Kirjoittajan puoliso Liisa Inkeri Paukkala e Nikula

ulkolaisille vieraille esimerkkinä tyypillisestä suomalaisesta maalaistalosta.

Talon ainoa tytär, Anna, on nykyisin Veisun talon emäntänä. Arvo ja Kalle ovat kuolleet. Antti on dipl. insinööri ja asuu Tampereelta Kangasalle johtavan tien varrella entisen maalaistalon päärakennuksessa, minkä ovat kunnostaneet itselleen. Hänen kotinsa on kuulemma sisustettu ihan erikoisella tavalla: olohuoneessa on m.m. reki, seinillä vanhoja maatalouskaluja, nahkoja jne.

Yhden kesän 1920-luvun alkupuolella olimme myös Harjavallassa. Isä oli nimittäin jonkinlainen koskivoiman asiantuntija. Hänen aikanaan koskivoimaa alettiin Suomessa valjastaa energiaa tuottamaan ja isä oli virkansa takia joutunut paljonkin tekemisiin niiden asiain kanssa. Isää oli pyydetty tekemään alustava suunnitelma koskivoimalaitoksen rakentamiseksi Kokemäenjokeen Harjavallan koskiin: Harjavallan, Pirilän ja Havingin koskiin. Itse suunnitelman teosta en tietenkään tiedä mitään. Olimme vain äidin kanssa mukana Harjavallassa eräänä kesänä, kun isä laati suunnitelmaansa. Asuimme Pirilä-nimisessä talossa samannimisen kosken rannalla. Oli loppukesä ja heinäseipäitä oli pelloilla. Tuli kova ukonilma. Katselin huoneen ikkunasta heinäpellolle. Silloin näin kumman tulipallon hiljalleen liitelevän ehkä metrin korkeudella maasta heinäseipäiden välissä. Satoi ja jyrisi kovasti. Pallo oli ehkä potkupallon kokoinen ja se näytti katoavan heinäseipään koloon. Kerroin tietenkin heti äidille, mutta hän ei oikein tahtonut uskoa. Eivät olleet vanhemmat paremmin kuin minäkään kuulleet puhuttavan pallosalamasta. Näin sen joka tapauksessa ihan selvästi.

Kun Harjavallan voimalaitos sitten n. 10 vuotta myöhemmin rakennettiin, tehtiin se jonkin myöhemmin tehdyn suunnitelman mukaan, isän suunnitelmahan oli alustava. Kuitenkin se tehtiin likipitään sellaiseksi, kuin isä oli sen kaavaillut.

Sotkanvirralla, Pohjois-Pirkkalassa, lähellä Nokkia olimme kesää luultavasti 1924. Siellä oli tarjolla suuren hirsirakennuksen yläkerros ja tilaa tarpeettoman paljon yhdelle perheelle ja niin päätimme vuokrata sen yhdessä äidin sisaren perheen, Wiklundien kanssa. Siitä tulikin vilkas kesä, vieraita tuli ja meni. Kaikki isovanhemmat kävivät vuorollaan ja tietenkin muitakin. Jussi Wiklundin isä, Wiklundin pappa, sai eräänä yönä kovan päänsäryn. Hän käytti siihen vanhaa kansanlääkettä, painui yöllä ulos ja etsi sieltä rautalehtiä (piharatamo), joita pani niskaansa. Lääke ei muistaakseni kuitenkaan tehonnut ja pappa lähti aamulla Tampereelle lääkäriin, joutui saman tien sairaalaan, eikä enää palannut.

Sinä kesänä kalastettiin paljon ja saatiin myös paljon saalista. Meillä oli oma vene ja minä olin tavallisesti soutumiehenä kun Jussi laski ja nosti siimaa. Tavallinen saalis 100-koukkuisesta pitkästä siimasta oli useita kymmeniä kaloja, joukossa suuriakin: 1-3-kiloisia haukia, kuhia, ankeriaita. Täällä opin myös uimaan.

Myös äidin vanhemmat olivat meillä sinä kesänä. Mieleeni on jäänyt, miten mummu eräänä iltana saunan jälkeen totesi sormuksensa kadonneen jäljettömiin. Niitä etsittiin joukolla, mutta turhaan. Jussi tuli kuitenkin jonkin ajan kuluttua sormukset kädessään ja tilanne oli pelastettu. Kun häneltä myöhemmin tiedustelin, missä olivat olleet, kertoi Jussi arvelleensa, että sänkyyn ne vanhat ihmiset arvoesineensä piilottavat eikä kassakaappiin ja sieltä hän ne löysi mummun tyynyn alta.

Rakennuksen alakerrassa vietti kesää konekauppias Arvidson perheineen, Tampereelta hekin. Heillä oli nopeakulkuinen moottorivene, jolla johtaja A. kävi päivittäin kaupungissa. Perheeseen kuului kaksi tytärtä Irma ja Mary Sesilia, joitten seurassa vietin aikaani silloin, kun parin sadan metrin päässä kesää asuva Heikkilän Matti oli muissa puuhissa. Matin kanssa harrastimme ennen kaikkea laivojen uittamista rantamatalassa.

Siihen kesään liittyi myös lähdeveden kantaminen metsälähteeltä juomavedeksi kotiin. Matkaa lähteelle arvioitiin olleen n. kolme kilometriä ja vesi kannettiin ämpäreillä metsäpolkua pitkin. Oltiin viitseliäitä.

Kesänviettopaikkojen runsaudesta Tampereen järvirikkaalla alueella varmaan, ainakin osittain, johtuu se, että vanhempani eivät koskaan tulleet hankkineeksi meille vakinaista kesänviettopaikkaa. Toisena syynä oli kenties se, että perhe oli niin pieni, vain kolme henkeä. En muista sellaista itsekään erikoisesti kaivanneeni. Olisinhan joutunut olemaan kesäajat ehkä ilman ikäistäni seuraa siellä maalla, mitä en pitänyt toivottavana. -Myöhemmin Porin aikana tuli perheelle tavaksi olla isän loman ajat kylpylaitoksissa eri puolilla Suomea, kävimme pä kerran ulkomaillakin, mikä siihen aikaan ei ollut niinkään tavallista. Näin tapahtui kesällä 1930.

Isä oli siirtynyt valtion leivistä Porin kaupungin palvelukseen kaupungininsinööriksi (nyk. tekn. kaupunginjohtaja) ja sai 1930 kesällä stipendin opintomatkaa varten pohjoismaissa. Matka tehtiin ja perhekin pääsi mukaan.

Ensimmäinen etappi oli Tukholma, missä oli parhaillaan suuri näyttely meneillään. Hotellit olivat varatut, mutta saimme asunnon Sibyllegatanin varrelta, yksityisperheessä. Katselimme kaupunkia erikoisesti "kunnallistekniikan kannalta", mutta tietenkin teimme muutakin ja ainakin minulle se oli pelkästään hauska huvimatka. Oli minulla oikein tehtäväkin - valokuvaaminen. Kuvasin kadunpintoja, siltoja, toreja jne. Muutaman päivän kuluttua suunnattiin matka junalla kohti Malmöä. -Matkalla alkaa helposti janottaa, mikä aiheutti vanhemmille epämiellyttävän hetken. Poikkesin nimittäin eräällä asemalla junasta ostaakseni limonaadia. Kesken ostospuuhien juna lähti äänettömästi liikkeelle, mihin suomalaisena en ollut tottunut. Täällä meillä konduktööri ennen lähtöä vihelsi pilliin merkiksi, että matkustajat tietäisivät nousta vaunuihin. Juna siis lähti, sähköjuna, mutta onnistuin kuitenkin hyppäämään loppupään vaunuun ja kävelin sitten läpi koko junan meidän osastomme. Vakuutan, että

jälleennäkeminen oli iloinen, vaikka en kiitosta tainnutkaan saada osakseni.

Malmöstä matka jatkui junalautalla Kööpenhaminaan, missä sielläkin asuimme yksityisperheessä Västerbrogadella, kaupungin keskustassa. Köpis oli elämys meille kaikille, emme olleet olleet siellä aikaisemmin.

Siellä saimme sitten lukea jymyutisen sanomalehdestä. Kotimaassa olivat Lapuanliikkeen miehet suorittaneet ns. talonpoikaismarssin Helsinkiin painostaakseen hallitusta. Suuri määrä autoja ja miehiä oli lähtenyt Pohjanmaalta ajamaan jonossa kohti pääkaupunkia. Tanskalaisessa sanomalehdessä kerrottiin, että marssijoita oli 100 000 miestä. -Myöhemmin Suomeen palattua selvisi, että marssijoita olikin "vain" 10 000. Niin paljon saattavat tiedot muuttua verraten lyhyellä matkalla.

Kylpylaitospaikkakunnilla oli Koskisen kolmihenkinen perhe niinikään useina kesinä isän loman aikoina. Niinpä olimme Naantalissa kaksi kertaa, Heinolassa kerran, Ikaalisissa samoin kerran. Siellä vanhemmat ottivat hierontaa, kylpyjä, voimistelukuureja jne. Minun kohdaltani "kylpeminen" oli ennen muuta rantaelämää, mutta viihdyin hyvin, sillä samanikäistä seuraa tuntui aina löytyvän ihan kylliksi.

Kesän 1927 tapahtumia. Muutto Poriin

Isä oli ollut koko ikänsä sangen terve, mutta 50-vuotiaana hän sairastui keuhkokuumeeseen, joka ei tahtonut millään hellittää otettaan. Tauti puhkesi loppukeväällä. Hoitava lääkäri, sukulaismies Viljo Mäkkylä, tuntui olevan hieman ymmällään. Isä sairasti kotona. Jatkuvan korkean kuumeen kourissa sydän ei tahtonut kestää ja lääkeruiskeita käsivarteen annettiin jopa tunnin väliajoin ympäri vuorokauden, mutta silti kuume pysyi ylhäällä ja sitä riitti kuukausia.

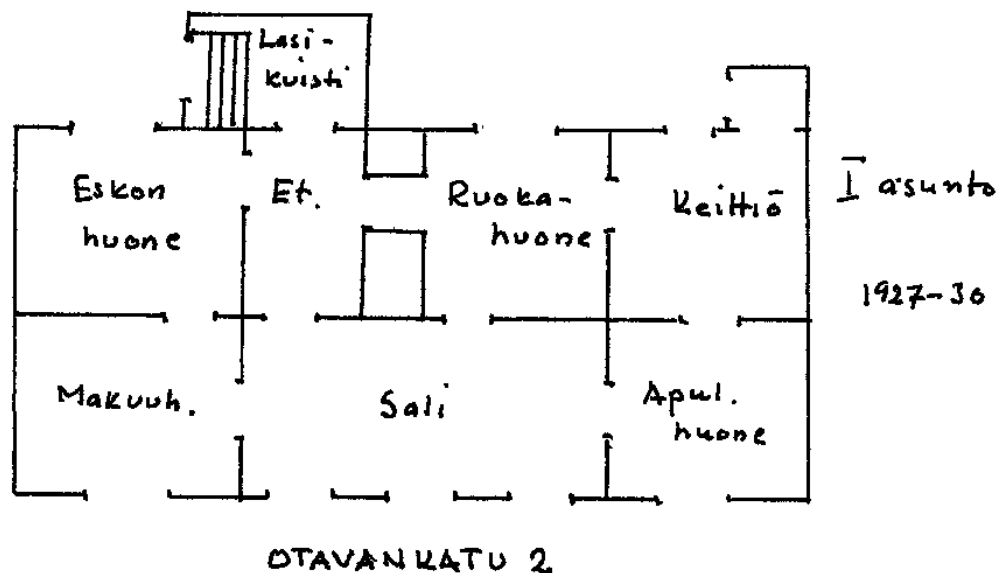
Oli vielä toinenkin asia. Isä oli v. 1924 antanut lainaksi ilman esimiehensä lupaa, vakinaisen esimiehen, piiri-insinöörin ollessa lomalla, eräälle yksityiselle valtion omistamaa pientä ruoppaajaa, krapia, ja niin onnettomasti käsi, että krapia upposi järveen niin, että vain piippu näkyi pinnalla. Isää syytettiin asiasta ja valtion tapaan vaadittiin vahingonkorvausta. Asia meni oikeuteen, missä isä kuitenkin voitti. Suhteet esimiehiin olivat kuitenkin menneet siihen malliin, että isä katsoi parhaaksi vaihtaa työpaikkaa. Hän haki vasta perustettua Porin kaupungininsinöörin virkaa, pani palkkavaatimukseensa 50 % lisää siihen, mitä oli valtiolta saanut ja sai paikan.

Isän keuhkokuume ei vain tahtonut hellittää eikä hoitava lääkäri antanut lupaa nousta vuoteesta. Isä teki kuitenkin oman päätöksen, nousi vuoteesta ja ryhtyi terveeksi, ja se onnistui. Kuume laski.

Olimme sinä kesänä maalla Etelä-Pirkkalassa suuren Ollilan talon omistamalla Selkeen sivutilalla (eri Selkee kuin kesäpaikkamme 1915). Hallussamme oli tilan päärakennus. Tilan viljelyksiä hoidettiin näet vajaan kilometrin päässä olevasta Ollilasta käsin. Tämä Ollila oli perheemme ystävän Niinikosken perheen sukulaistalo. Se oli minulle mieleenpainuva kesä: nuorta väkeä ja tilaa oli tarpeeksi, mikä minulle ainoalle lapselle oli arvokas asia.

Isä vain ei ollut oikein kunnossa, vaikka olikin tullut mukaan maalle, kun tuli tieto, että muutamme Poriin. Äiti lähti nyt Poriin asuntoa tiedustelemaan ja saikin suuren asunnon Vladimirinkatu 2:sta, missä haltuumme tuli koko "rivi", viisi erittäin suurta huonetta ja keittiö. Talo osoittautui kuitenkin erittäin kylmäksi niin, että koko perhe kulki talvella huopatöppösissä sisälläkin.

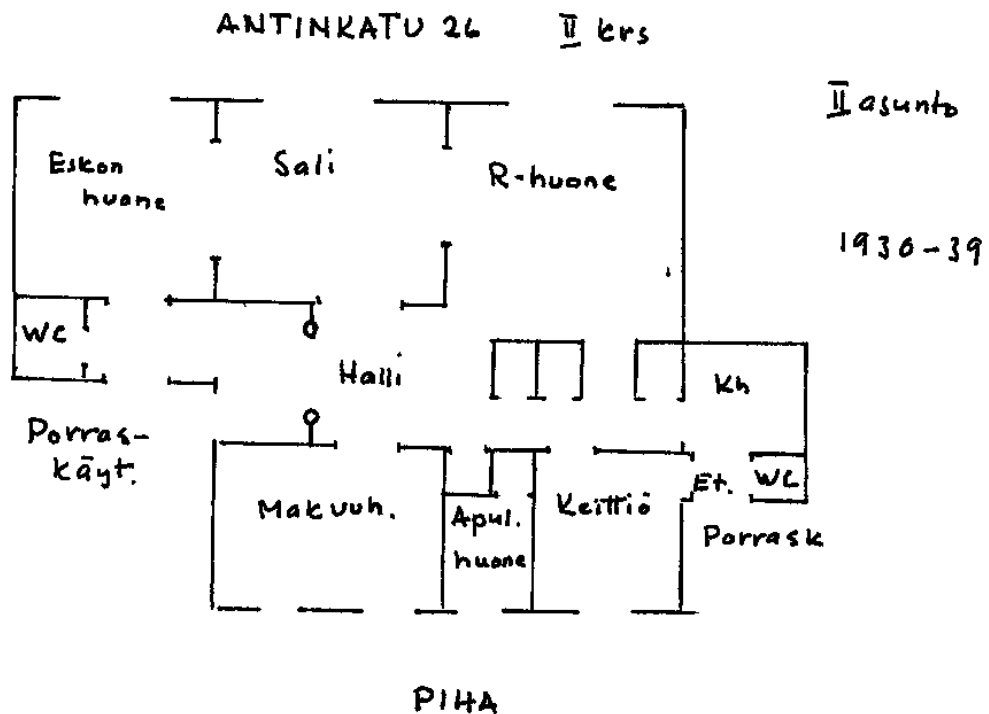
Isä parani kuitenkin heti - kai psyykkinen ilmiö. Vastaperustetun kaupungininsinöörinviran ensimmäisellä haltijalla oli paljon tehtäviä. Heti alkuun vesijohtoverkoston rakentaminen Poriin. Katujen vierasperäiset nimet muutettiin suomalaisiksi, niinpä Vladimirinkatu muuttui Otavankaduksi.

Minun kannaltani uusi asuntomme oli hyvä. Talon tontti oli sangen suuri, neljännes korttelia. Pihalla oli puita ja ulkorakennuksia. Pihapiirissä asui myös uusi ystäväni Einar Söderlund, ruotsalaisen yhteiskoulun poika. Meillä oli Einarin kanssa monet hauskat yhdessä: kasvatettiin naakanpoikasia laatikossa, pyydystettiin rottia, ammuttiin ritsoilla, urheiltiin jne. Einar oli orpo, hänen kasvatusisänsä oli talossa asuva Turkin sodan veteraani kapteeni Stähle, yksisilmäinen, kepin kanssa kulkeva vanha herra, ruotsinkielinen, ent. tullivirkailija. Myös Einarin vanhempi sisar, Ina, asui heidän kanssaan. -Sodassa oli porukassamme mukana helsinkiläinen Söderlund-niminen kersantti, Söde. Kävi jotenkin selville, että Söde oli Einarin vanhempi veli. Hän oli löytänyt itselleen kasvatusvanhemmat Helsingistä. Olimme tämän jälkeen Söden kanssa melkein sukulaiset.

Kolmisen vuotta palelimme kylmässä Otavankadun talossa. Sitten isän eno Frans Frestadius esitteli, että ostaisimme osakehuoneiston uudesta asunto-osakeyhtiöstä Antinlinnasta, minkä alkuunpanijana eno oli. Talo ei ollut vielä valmis, sitä rakennettiin kaupungin laitaan, mutta nyt se on aivan keskustassa, minkä isä kaupungininsinööriä varmaan hyvin tiesi. Talo rakennettiin taloudellisesti hyvin huonona aikana, jolloin taloudellinen pula oli pahimmillaan Suomessa. Rakentaminen tuli kalliiksi ja vuokra siitä johtuen suureksi.

Isä meni lankaan. Asunnoksemme tuli nyt uudenaikainen ja kaunis huoneisto, 4 huonetta ja keittiö sekä palvelijan huone, autotalli jne. Osoite oli Antinkatu 26 (Itsenäisyysdenkatu 55).

Uusi kouluni Porin Lyseo

Muuttoomme Poriin liittyi tietenkin myös koulun vaihto. Pääsin vanhan kunnianarvoisan Porin Lyseon toiselle luokalle. Vanha kouluni Tampereen yhteiskoulu oli Suomen parhaita, tämä uusi taas melkoinen vastakohta. Niinpä katselin ja kuuntelin ihmeissäni tunneilla kaikkea mitä siellä tapahtui. Opettajakunnan muodosti kokoelma kummallisuuksia. Historian opettaja tri Antti Kaasalainen oli umpikuuro. Hänen tunnillaan sai tehdä melkein mitä halusi. Valtava mökä ja liike vallitsi ja Antti opetti pöytänsä takaa mistään välittämättä. Muistan, miten kerran kahden pojan välillä syntyi tunnilla ihan oikea nyrkkitaappelu, minkä jälkeen Antti hävinneelle tokaisi: "Mene pesemään naamasi", se kun oli melkoisesti veressä.

Luonnonhistoriassa oli opettajana maist. Laurisilta, jolla oli runsaasti lempinimiä: Polle, Jäppinen, Kiivi-lintu jne. Hän ei osannut ollenkaan pitää järjestystä tunneillaan ja voin vakuuttaa, että emme oppineet

siellä mitään. Sama Polle perusti myöhemmin Helsinkiin Eiran yhteiskoulun, jonka rehtoriksi hän itse tuli. Tämä koulu lakkautettiin sanomalehtitietojen mukaan parin vuoden kuluttua huonon kurin ja järjestyksen takia.

Uskontoa opetti rovasti Evert Blomberg, Pottu, jota ainakin minun kävi sääliksi. Kuria ei ollut ja Pottua kiusattiin mielestäni kohtuuttomasti. Muistan, miten eräsikin poika vastasi aina samalla tavalla: "Jumalan sana ja sakramentit", eikä se muistaakseni ollut koskaan oikea vastaus. Potun jälkeen tuli uskontoon tri Olavi Castren, joka hänkään ei osannut pitää järjestystä.

Ruotsin opettajana oli "Aksu", maist. Axel Söderholm. Hän oli kova alkoholin käyttäjä ja oli pienessä pirtelössä joskus jo tunneilla, joskus antoi kirjoittaa läksyn ja nukkua kuorsasi itse kateederilla. Aksu piti kyllä järjestyksen, milloin se häntä huvitti. Hän oli poikamies ja kun joku oli häneltä kysäissyt, miksei ollut mennyt naimisiin, vastasi Aksu: "Jos minä tarvitsen lasillisen maitoa, enhän minä koko lehmää osta." Aksu antoi aina paljon ehtoja, mutta päästi sitten kaikki.

Vielä kasku lyseosta. Oli pyöreiden vuosien juhla ja paljon entisiä oppilaita mukana. Eräs heistä, tullineuvos ammatiltaan, astui opettajainhuoneeseen. Siellä seinällä oli hänen aikaisensa rehtorin, Suomalaisen, kuva maalattuna. Se oli niin luonnollinen, että tullineuvos ihan hätkähti. Hän meni lähemmäksi katsomaan, kuka oli maalannut niin hyvän kuvan tuosta aikanaan niin pelottavasta "Kukosta". Tekijä oli Ferdinand von Wright. Silloin tokaisi eräs toinen seniorioppilaista: "Ihmekö tuo, olihan Wright kuuluisa lintumaalari".

Parhaat ystäväni alaluokilla

Mainittakoon ensiksi Lipsasen Pentti eli Penu, tukkukauppias Aug. Lipsasen kolmas vanhemmasta päästä 14-lapsisessa katraassa. Hän oli sikäli avainasemassa toveripiirissämme, että Lipsaset omistivat suuren kivitalon, jossa oli paljon tiloja, varastoja sun muuta, siis kaikkea sellaista mitä me pojat pidimme hyvänä ja hyödyllisenä. Jännitystä elämään antoi myöskin se, että Lipsasella oli autoja, sillä me pojat olimme juuri siinä iässä, missä autot kiinnostivat ja ajokortteja ei vielä ollut. Itsekin olen opetellut ajamaan heidän autoillaan. Toisena mainitsen Olavi Elon, jonka isä oli myöskin rautakauppias ja innokas ampuja, mistä johtuen myös Olavista tuli myöhemmin hyvä ampuja, jopa moninkertainen maailmanmestari. Kolmantena sitten Kauko Forsell, laulaja, myöhemmin näyttelijä Helsingin Työväenteatterissa ja oopperassakin.

Yhdessäolollemme oli ominaista, että me aina valmistimme jotakin asiaa tai esinettä. Me rakensimme yhteen aikaan kanootteja, toisena vuonna liittolentokonetta, joka ei kuitenkaan koskaan lentänyt,

jääkelkkoja teimme useitakin jne. Lipsasen liikkeen varastossa oli viisi kerrosta ja hyvää tilaa puuhata kaikkea, mitä mieleen tuli. Kiva ystäväpiirimme hajosi kuitenkin siihen, että kaikki minua lukuun ottamatta lopettivat keskikoulusta koulunkäynnin, joten tiemme pakostakin erosivat.

Pentti meni meistä ensimmäisenä naimisiin yhteiseen seurapiiriimme kuuluneen Magda Niskan, Maggin, kanssa. Maggin isä oli merikapteeni Algot Niska, joka on kirjoittanut kirjan "Seikkailuni", missä hän kertoo jännittäviä juttuja niiltä ajoilta, jolloin harrasti pirtun salakuljetusta kieltolain aikaan. Pentti ja Maggi saivat sitten Ilkan, josta tuli kuuluisa poppari Danny. -Penu ja Maggi erosivat lyhyen avioliiton jälkeen. Syytä en tiedä. Pidin kyllä heistä molemmista. Penu meni Brasiliaan pariaksi vuodeksi ja on tietääkseni jonkinasteinen johtaja Lipsasen firmassa nykyisin.

Forsellin Kaukon isä oli kuulunut punakaartiin ja valkoiset olivat ampuneet hänet, mikä varmaan vaikutti Kaukon elämän suuntaan. Kouluaikana emme koskaan puhuneet politiikkaa, se ei ollut siihen aikaan tapana. Viimeksi tapasin Kaukon Helsingissä. Hän kertoi olevansa liikealalla ja kun tiedustelin, onko hän naimisissa, kuului vastaus: "Ainahan minulla joku on".

Koulua kävin haluttomasti. Halusin erota keskikoulun jälkeen tarkoituksella mennä apteekkioppilaaksi ja Perniön apteekkiin olisin päässytkin, mutta isän kasvatusäiti, Mamma, pani kerrassaan hanttiin ja niin jatkoin kiltisti syksyllä lukiossa.

Tampereen yhteiskoulun jälkeen en koskaan oikein innostunut opiskelemaan Porin Lyseossa. Myös vaikutti koulumenestykseeni negatiivisesti ennen muuta voimakas puuhailu kaiken muun kuin koulutehtävien parissa, varsinkin radioamatööriharrastus, mikä näkyi huonoina koulutodistuksina. Viimeisellä luokalla tein kuitenkin kääntein. Kävi nimittäin niin, että ruotsin opettajamme maist. Leikkola, "Naukku-Kalle", jolla tuntui olevan hyvin voimakkaat niin anti- kuin sympatit oppilaisiinsa nähden, kerran tunnilla arvosteli vähän purevasti luokkatoveriani Tommilan Jallua sekä minua, niin että päätimme Jallun kanssa näyttää opettajalle "taivaan merkit" vielä ennen kevättä. Sydännyimme niin, että opiskelimme huolellisesti kannesta kanteen erään ruotsin harjoituskirjan kumpikin erikseen, mutta iltaisin kuulustelimme toisiltamme lukemaamme ja niin onnistuimme molemmat kirjoituksissa niin hyvin, että saimme molemmat laudaturit. Luulen, että tämä menestys rohkaisi meitä molempia myös yliopisto-opiskelussa nopeaan valmistumiseen. Laiskuuttani koulussa olen myöhemmin katunut, mistä johtuen en ole pojilleniakaan kovin innokkaasti kertoillut kouluajoista, vaikka monasti olisi kerrottavaa ollutkin.

Postimerkkiharrastus

Tampereella olomme viimeisinä vuosina levisi koululaisten keskuudessa postimerkkien keräily. Merkkejä kerättiin erikoisiin albumeihin ja yleisimmin oli keräilyn kohteena koko maailma. Koulun välituntien aikana merkkejä vaihdettiin, ostettiin ja myytiin. Merkkejä oli myynnissä myös joillakin kirja- ja paperikaupoilla, olipa Tampereella ihan erikoisliikekin, Ilmari Ponsion postimerkkiliike. Kun koululaisilla oli yleensä rahaa niukasti, saatiin merkit pääasiassa keskinäisillä vaihdoilla. Minunkin luokkatovereistani muutamat keräsivät postimerkkejä.

Kun sitten tuli muutto Poriin, oli koko postimerkkeily vähällä jäädä pois ohjelmasta. Porissa se harrastus oli enemmän lapsen kengissä ja koululaisten keskuudessa vähäistä. Lisäksi Porin Lyseossa postimerkkiharrastusta halveksittiin ja puhuttiin postimerkkitrokareista. Niinpä minunkin harrasteeni unohtui joksikin aikaa, mutta myöhemmin aloin uudestaan. Löysin nimittäin saman alan yrittäjän toisenkin, Olavi Elon. Koko systeemi muuttui nyt entistä tehokkaammaksi. Aloimme vaihtaa merkkejä ulkomaiden keräilijöiden kanssa. Saksassa ilmestyi postimerkkialan lehtiä, joitten ilmoituksissa tarjottiin merkkejä vaihtoon ja vaihtoarvon määräsi katalogihinta. Lähetimme aluksi suomalaisia merkkejä ilmoitusten perusteella, myöhemmin ilmoittelimme itsekin. Näin harrastus tehostui. Myös muutamat vanhemmat keräilijät vaihtoivat meille koululaisille suomalaisia merkkejä ulkolaisiin. Tällainen vaihtaja oli apteekin farmaseutti, Malmin Kauko, jonka luulen vaihtaneen myös sängen rehellisin periaattein, mitä kaikki vaihtajat eivät suinkaan tehneet.

Postimerkkikokoelmani lisääntyi suuresti. Muistelen, että se sisälsi noin 5000 erilaista, mikä ei siihen aikaan ollut suinkaan vähän. Kaikki siististi liimattuna albumiin.

Kun sitten radioamatööriharrastus alkoi, alkoi myös rahan tarve. Möin albumini Porin museon hoitajalle ja sain niillä rahoilla ensimmäisen lyhytaaltolähtemieni. Myyjä oli Porin lyhytaaltoaseman esimies "Joiju" Hellman²⁷.

Antinlinnassa asuimme siis 30-luvun alkuvuodet. Talossa oli hyvä piha ja runsaasti nuoria. Pihalla kukoistivat kaikenlaiset pelit ja reippailut. Asuntomme alapuolella asui Krankin perhe. Isä, Ilmari Krank oli minun isäni opiskelutoveri samalla kurssilla tekn. korkeakoulussa. Perheessä oli omia lapsia neljä ynnä kasvattina sukulaispoika Eino Repo. Perheen oma poika oli ikäiseni yhteislyseolainen. Meistä tulikin hyvät ystävät. Martin huone oli juuri minun huoneeni alla, niin että saatoimme koputtelemalla kommunikoida keskenämme. Martin nuorempi sisko, Ellis, USA:ssa syntynyt, missä Krankit olivat asuneet joitakin vuosia, meni myöhemmin avioon ystäväni Arvo Eerolan kanssa ja heillä oli varmaan jo vuosia ennen jotain vispilänkauppaa keskenään, joten

²⁷ Kirjoittaja kertoi lapsiaan huvittavan jutun: Tämä radioaseman esimies ei pitänyt siitä, että radio-ohjelmat siirrettiin Poriin radioteitse eikä linjoja pitkin. Hän tiesi, että kaikki valitukset kirjattiin radioasemalla sanataarkasti. Siksi hän soitti nimettömänä usein radioasemalle kysyen, miksi ohjelma taas "kuuluu kuin porsaan takapuolesta".

Arvo viihtyi sitäkin paremmin seurassamme. Se oli oikein pelien aikaa. Ulkona pelattiin palloa, vinkkiä, karttua ym, sisällä taas sisäpelejä, joskus jopa korteillakin. Masa oli luonteeltaan jonkinlainen filosofi. Hän ajatteli paljon ja pohti maailman menoa, pyrki ratkaisemaan vaikeita kysymyksiä jne. Eerolan Arvo oli melkoinen nero, joka luki jopa yhden luokan yli oppikoulussa. Myöhemmin hänestä tuli ekonomi ja sähkölaitoksen konttoripäällikkö ja lopulta johtajakin. Masa lopetti koulunsa viimeistä edelliseltä luokalta ja meni teollisuuskouluun, mistä päästään rakennusmestareiksi. Valmistuttuaan Martti haki Ouluun ja katosi sitten näköpiiristäni.

Perheen äiti, Elli, oli hienoa aatelissukua Durchman. Tämän rouvan sisaren lapset menettivät nuorina vanhempansa ja sukulaiset ottivat heidät kasvateiksi eri puolille Suomea. Eino eli Epi oli Krankilla, Marttia noin viisi vuotta nuorempi serkku. Perheessä oli periaatteena, että lapsille ei annettu rahaa, ei omille eikä kasvateille. Muistan myös hyvin Einon huonosti istuvat vaatteet, Martin vanhat. Masa komenteli kovasti serkkua, samoin kai toisetkin. Kuopus oli kuitenkin sangen lahjakas ja menestyi koulussa ja myöhemminkin paremmin kuin serkkunsa. Myöhemmin tämä Epi oli Yleisradion pääjohtajana ja vasemmistojulkkiksena tunnettu Eino S. Repo. -Olen ajatellut, että Einon kasvatus kenties on vaikuttanut osaltaan hänen poliittisiin mielipiteisiinsäkin.

AIKUISTUMISENI AIKA

Koskinen-nimi Paukkalaksi

Kuten kronikan alkulehdillä kerrotaan, oli v. 1540 sukumme kotitalon isäntänä Pekka Ohtoi eli Paukka. Lisänimi Paukka johtunee siitä, että Pekka-isäntä harrasti myös sepän töitä. Tähän aikaan pantiin Suomessa talonpoikaistalot verolle ja taloille piti saada nimet. Niinpä sukutalomme nimeksi - kai veronkantajan toimesta - annettiin nimi Paukkala. Ohtola tuli kylän nimeksi kai Ohtoi-nimestä.

Isoisäni Johan Konstantin Kustaanpoika oli siis Paukkalasta. Hän tuli Tampereelle, meni nahkurinoppiin ja avioitui Johanna Aurora Nygrenin kanssa. Aurora oli ruotsinkielinen ja halusi ruotsintaa nimen. Kun kirkonkirjassa oli jo mainittuna Gustafsson (=Kustaanpoika), otettiin se käyttöön sukunimenä. Syystä, jota emme tiedä se muutettiin pian Tallgreniksi. Ilmeisesti oli paikallaan, että kaupungin porvarilla oli ruotsalainen nimi. Muutaman vuoden kuluttua sekin muutettiin jälleen suomalaiseksi nimeksi Koskinen.

Isääni ja hänen veljeään Juliusta ei nimi Koskinen koskaan oikein miellyttänyt. Jo ylioppilasaikana he suunnittelivat sen muuttamista takaisin Paukkalaksi. Tekemättä se kuitenkin jäi, vaikka ajatus olikin edelleen ikään kuin ilmassa. Molempien vaimot kuuluivat vastustaneen muuttoajatusta. Liisa-täti sanoi minulle kerran, että ottaisi mieluummin nimekseen vaikka Ohtolan, kylän nimen.

Isiltä ajatus siirtyi sitten meille pojille, Kostille ja minulle. Olihan Koskinen Suomen yleisimpiä nimiä, sen kuolemista ei siis tarvinnut pelätä. Niinpä sitten koulupoika-aikanamme päätimme ryhtyä tekoihin ja nimi muutettiin setä Juliuksen myötävaikutuksella jälleen Paukkalaksi 15.6.1934. Nimi on suojattu. Tytöt jäivät edelleen Koskisiksi. -Kangasalan Paukkalassa on jäljellä vain kaksi Paukkalaa, naimattomia.

Isäni kuningasajatus oli, että Paukkalan tila pysyisi Paukkaloiden hallinnassa, mihin sydämeistäni yhdyin, vaikkei tilanne siinä suhteessa perin valoisalta näytäkään.

Suojeluskunta

Suojeluskunta-instituution toiminnasta on sotien jälkeen julkisen sanan piirissä puhuttu paljon asiatonta. Monet suojeluskunnan tarkoituksesta ja päämääristä lausutut ajatukset ja kertomukset ovat olleet vääriä ja harhaanjohtavia. Kenties kertojilla ei ole ollut asiasta omia kokemuksia. On annettu sellainen kuva, että suojeluskunta oli fasistinen, äärioikeistolainen, työväkeä vastustava, raakaluonteinen joukko tappelupukareita, jotka heiluivat aseet käsissä poliisitehtävissä rauhallista kansaa sortaan ja ärsyttään.

Kokemukseni mukaan asia ei ollut sinne päinkään. Suojeluskunta oli kyllä isänmaallinen, mutta samalla rauhaa rakastava. Sanottiin, että paras keino estää sota on varustautua kaikkeen. Toiseksi suojeluskunta halusi pitää yllä maanpuolustuksellista valmiutta samalla huolehtien siitä, että maa saataisiin nopeasti puolustuskannalle, mikäli hyökkäys meitä uhkasi. Mistään hyökkäyssodasta meidän puoleltamme en kuullut koskaan puhuttavan, ja selvää lienee, ettei näin pieni kansa voinut uhata suurten naapurien turvallisuutta. Kolmanneksi suojeluskunta pyrki kohentamaan miesten tarpeellista kuntoa ja kelpoisuutta maanpuolustustehtäviin sekä fyysisesti että psyykkisesti. Tekisi mieli sanoa, että suojeluskuntamme oli kuin isojen poikien partiojärjestö. Se halusi myös tarjota nuorisolle parempaa tekemistä kuin kaduilla maleksimista. Tämän kaiken se teki lisäksi mukavalla ja mielenkiintoisella tavalla, se tarjosi jokaiselle hyvää seuraa vertaistensa parissa ja hyviä ystäviä. Lisäksi pyrki suojeluskunta antamaan hyödyllisiä tietoja ja taitoja sekä kehittämään omatoimisuutta ja johtamiskykyä. Myös työväen nuoria oli mukana jonkin verran, vaikka luulenkin, että kansalaissodan varjo olikin tässä monelle esteenä.

Suojeluskuntajärjestö lakkautettiin sodan jälkeen. Silloin annettua väärää kuvaa ei myöskään ole haluttu oikaista. Monet suomalaiset olisivat kyllä sen voineet tehdä, mutta ilmeisesti esteenä ovat olleet "yleiset syyt", mitä termiä ennenkin on vastaavissa tapauksissa käytetty.

Oma suojeluskuntaharrastukseni

Isä ei ollut koskaan kuulunut suojeluskuntaan, mutta ei pannut myöskään vastaan, kun halusin liittyä. Niinpä liityin Porin suojeluskunnan meriosastoon keväällä 1932. Meitä liittyi silloin useita saman luokan poikia, ainakin Penu Lipsanen ja Elon Olavi. Meriosaston toiminta edellytti kesäaikana runsaasti purjehtimista suojeluskunnan veneillä ja se miellytti.

Viikon leiripäivät pidettiin kesällä Pirskerin saarella ja sinne tuli osanottajia koko piirin alueelta ja kauempaakin, mm. Tampereelta. Näillä leiripäivillä harjoiteltiin monia merellisiä taitoja: viestitystä lipuilla, signaalilippujen käyttöä, sähkötystä ja myös radion toimintaa.

Olin mukana silloin ensimmäisenä kesänä ja mieleeni on jäänyt pieni tapaus. Tamperelaiset pojat olivat heittelemässä puukkoa ladon seinässä olevaan paperiin. Kuljin siitä sattumalta ohi kirveen kanssa. Hetken mielijohteesta käskin poikien siirtyä sivuun ja heitin kirveen noin vain kohti maalia, ja ihme kyllä, se osui ihan keskelle ja jäi pystyyn siihen. Olin kyllä joskus aikaisemmin vähän harjoitellut, mutta siihen nähden onnistuminen oli täydellinen. -Sain vielä vuosien kuluttua tamperelaisilta "terveysiä sille kirveen heittäjälle".

Olin kesällä 1933 mukana eräällä pitkällä purjehduksella. Porin meriosastolla oli oma suurehko purjeverene, SP 11. Siinä oli purjeiden lisäksi apukoneena traktorin moottori. Yleensä oltiin kesäaikana merellä jokseenkin joka viikonloppuna, pitempiä matkoja tehtiin harvemmin. Kaukopurjehdukseemme osallistui kymmenkunta poikaa ja laivan päällikkönä oli aliluutnantti Törrönen. Ajoimme ensin rannikkoa seuraten etelään, Rauman luona liittyi seuraamme suojeluskunnan "Meripurak". Lähellä Hankoa kohtasimme muun laivueen, johon kuului kotkalaisten kolmimastoinen kaljaasi yli satoine miehineen sekä hesalaisten hieno kutteri "Merikotka". Purjehduksen ensimmäisenä tavoitteena oli Visby Gotlannissa. Perillä siellä emme olleet kuin yhden päivän, mikä oli varmaan viisasta johdon taholta. Sitten purjehdimme yli Itämeren toiselle rannalle. Tällä matkalla oli niin tyyntä, että laivat seisoivat purjeet riippuen paikoillaan. Me uimme ja otimme aurinkoa ja pyrimme pitämään kyllin pitkän välin "amiraalilaivaan". Emme myöskään voineet ajaa moottorilla, kun muissa laivoissa raumalaisia lukuun ottamatta ei ollut konetta. Lopulta alkoi kuitenkin tuulla ja matka pääsi jatkumaan.

Seuraava etappi oli Latvian pieni satamakaupunki Vindau eli Ventspils, parinkymmenen kilometrin päässä pääkaupungista Rigasta. Olimme siellä muutamia päiviä. Saksankielellä, jota koulun pohjalla jonkin verran osasin, tuli mainiosti toimeen.

Täältä sitten jo lähdimmekin kotiin päin, mutta saimme vielä tutustua melkoiseen myrskyynkin. Kovassa tuulessa purjehdimme pohjoiseen ja sivuutimme Viron rannikon Haapsalu-nimisen kaupungin luona.

Meillä ei ollut maihinnousulupaa, joten emme voineet poiketa, sillä teoriassa laivueemme oli puolustuslaitokseen kuuluva, mastossa liehui sotalippu ja tarvittiin maihinnousulupa jos aikoi vieraalle kamaralle sotalaivalla. Purjehdimme suoraan Helsinkiin, missä laivue hajosi ja me sekä raumalaisten Meripurak lähdimme Pohjanlahden suuntaan. Matka kesti yli kaksi viikkoa.

Suojeluskunnan harjoituksissa käytettiin myös radioita. Tätä varten annettiin miehille koulutusta sähkötyksessä ja radiotekniikassa. Suojeluskuntatalossa oli suurehko huone radioasemaa varten. Siellä järjestettiin kursseja, joita johti Pauli Saarni, josta tuli hyvä ystäväni, vaikka meillä olikin ehkä 10 vuoden ikäero. Pääasiassa harjoiteltiin sähkötystä. Kun varsinaiset osaston viikottaiset harjoitukset eivät riittäneet, olimme me innokkaimmat siellä kaiket illat, vaikka kurssin vetäjä ei olisi ollutkaan. Rakennettiin myös vastaanottimia, summereita ym. Olin kovin innostunut asiaan, ehkä liiankin innostunut, sillä harrastus häiritsi koulunkäyntiä. Siellä oli myös suojeluskunnan radioasema, OH 2 DSA, jota saimme käyttää yhteydenpitoon sitten kun taito salli.

Pian olimme niin pitkällä, että suoritimme amatööritutkinnot PLH:lle²⁸. Sain oman lisenssin ehkä vuonna 1933. Siitä alkoi sitten koko elämän kestänyt mielenkiintoinen harrastus.

Radioamatööriharrastus

Innostuksen amatööritoimintaan sain siis suojeluskunnassa. Suoritin tutkinnon ja PLH myönsi lisenssin viideksi vuodeksi. Meitä oli Porissa useita samanaikaisesti alkaneita, olin kuitenkin ainoa lyseolainen, muut olivat eri aloilla. Paras toveri tässä piirissä oli minulle Eero Erkkilä, kauppakoululainen, joka meni myöhemmin ammattilaiseksi johonkin laivaan. Toimenkin ystäväistäni Urho Äärimaa meni sille tielle.

Amatöörit olivat siihen aikaan todella amatöörejä. Silloin ei ollut kaupan minkäänlaisia valmiita amatöörlaitteita, kaikki oli rakennettava itse. Tietenkin laitteet olivat melko yksinkertaisia, mutta myös radion harrastajia oli maailmassa nykyiseen verrattuna sangen vähän. Minun amatöörilisenssin numerokin oli niin pieni kuin hieman yli 200. Nykyisin on amatöörejä Suomessa jo tuhansia. Kun ei ollut silloin tungosta "bandeilla"²⁹, tultiin toimeen pienillä tehoilla ja yksinkertaisilla laitteilla.

Ensimmäinen lähettimeni oli 10 watin tehoinen Hartley, jonka olin alusta loppuun itse rakentanut Helmännin Joijulta ostamistani osista, Pauli Saarnin hyvien neuvojen myötä. Kerran siihen aikaan, kun olin

²⁸ Posti- ja lennätinhallitus

²⁹ Radioyhteyksissä käytettävät taajuuskaistat

pitänyt yhteensä vain vähän kusoja (QSO)³⁰ kuulin vastaanottimellani sellaisen kutsun, jota en ennen ollut kuullut. Vastasin siihen ja yhteys syntyi. Ukkeli antoi kotipaikakseen Formosa Island ja kuvittelin sen olevan Islannin saarella, mikä olisi ollut kaukaisin kuso siihen asti. Kysyin vielä varmuuden vuoksi, "miten kaukana olette täältä", mihin vastaus kuului "noin 20 000 km". Silloin paloivat päreeni ja loppu yhteys taisi mennä vähän hulinaksi, niin kovin hermostuin.

Myöhemmin työskentelin samoilla omatekoisilla laitteilla ympäri maapallon ja yhteyksiä kertyi yhteensä yli 1000. Kun sitten ylioppilaana menin sotaväkeen, oli siellä eräs alikessu Kataja, joka oli kiinnostunut amatööritoiminnasta. Toin lomalta tullessa Valkjärvelle laitteeni. Eräänä päivänä se alikessu poltti vastaanottimesta molemmat putket, joten lopetin ne hommat sillä kertaa.

Uudelleen pääsin vauhtiin vasta paljon sotien jälkeen Otavassa. Kun en ollut maksellut jäsenmaksuja kymmeneen vuoteen, jouduin käymään uudelleen tentissä PLH:ssa Helsingissä, mikä tosin oli enemmän muodollisuus. Niin sain taas amatöörisenssin, joka edelleen on voimassa.

Amatööritunnukseni oli aluksi OH 1 OC, OH on Suomen tunnus, 1 tarkoittaa Turun ja Porin lääniä ja OC sitten vain minua. Muutettuamme Helsinkiin oli tunnus OH 2 PT, jota en koskaan todella käyttänyt. Sitten Mikkelin läänissä sain kutsukseni OH 4 PT. Antavat mielellään toiseen lääniin muuttaneelle mahdollisimman samanlaiset kirjaimet kuin ennenkin, kuten minullekin PT.

Muuten koko amatööritoiminta on nykyisin kovin erilaista kuin silloin kouluaikana. Tuskin olisin silloin kyennyt nykyisen kaltaisia ja hintaisia laitteita hankkimaan. Nyt ovat vaatimukset ihan toiset. Ovat niin monimutkaisia, että tuskin monikaan kykenisi sellaisia itse valmistamaan, ainakaan ilman kalliita työkaluja ja mittareita ym. Tämä laitteiden monimutkaisuus ja kalleus johtuu osin siitä, että pelätään häiriöitä, kun on TV:t sun muut. Lisäksi bandeilla on kova tungos, paljon väkeä, mikä edellyttää yhä parempia laitteita. Olotila oli silloin mielestäni parempi. Oli sanoin kuvaamaton tunne, kun sai omatekoisilla laitteilla yhteyden toiselle puolelle maapalloa. Tunsin olevansa radioamatööri.

Sanon vielä, että amatööriharrastus on verrattoman mielenkiintoista ja kehittävääkin. Siinä kuluu aika mukavasti, on rentouttavaa ja ennen kaikkea sillä on se hyvä puoli, että sitä voi tehdä kotona, milloin haluaa, päivällä tai yöllä. Lisäksi voi saada hyviä ystäviä maapallon eri puolilta. Muistan miten yhteen aikaan pidin jatkuvasti päivästä päivään yhteyksiä samaan aikaan erään kanadalaisen amatöörin kanssa. Kun lopetimme, sanoimme "kuulemiin huomenna" eli "pse cuagn³¹ to morrow". Nykyisillä nuorillamme on minuun nähden vielä se etu, että osaavat englannin kieltä ainakin jonkin verran, mikä minulla on ollut heikkona puolena ja rasitteena.

³⁰ Radioamatöörien lyhenne, radioyhteys kahden amatöörin välillä.

³¹ Lyhennys sanoista "please call you again"

Ruotuväessä

Kesäkuussa 1936, saatuani ylioppilaslakin, astuin vakinaiseen palvelukseen, ruotuväkeen, inttiin. Saman tekivät useat muutkin luokkatoverini Porista. Olimme pyrkineet kukin aivoitustemme mukaan haluamiimme joukko-osastoihin, ja yllätys oli melkoinen, kun tapasimme Jääkäripataljoona 2:ssa Valkjärvellä, Karjalan kannaksella, rajan pinnassa koko Porin uljas vastaleivottujen ylioppilaitten joukko. Kukaan meistä ei ollut pyrkinyt sinne, mutta pääsimme sinne kaikki. Tuskin kauemmaksi kodeistamme olisimme voineet joutua.

Olin ollut suojeluskunnassa jo muutamia vuosia ja sellaisesta palkittiin niin, että annettiin heti alkuun n.s. kuntoisuuslomaa, koska katsottiin, että alkukoulutus oli jo s.k:ssa saatu. Minäkin sain heti kärkeen 14 vuorokautta lomaa.

Hyvä paikka se Valkjärvi oli, kaukana tämän maailman riannoista ja kenties siitä syystä monessa suhteessa rauhallinen varuskunta, missä ei turhia jännitetty. Pääsin viestiosastoon ja kun olin kokenut radiomies, pääsin heti hyviin kirjoihin, kun suoritin jo alokasaikana I luokan sot. radiosähköttäjän tutkinnon hyvin tuloksin.

AUK alkoi syksyllä. Kun meitä nuoria ylioppilaita oli niin viljalti mukana, muodostettiin meistä oma joukkue, ja luulen, että siitäkin oli hyötyä monessa mielessä. Koulutus tähtäsi RUK:hon ja sinne menimmekin sitten jokseenkin kaikki syksyllä kurssille 35. Jouduin sielläkin viestiin samoin kuin toinenkin Valkjärven viestistä tullut, Erkki Kuparinen. -Sitten joskus vapun tienoissa palasimme joukko-osastoihin kokelaina. Se oli mukavaa aikaa. Melkein vuoden olimme olleet komennettavina, nyt meistä oli kerralla tullut Herroja. Herruuden huipentuma oli, kun pataljoonan päivystäjänä järjestin JP2:n ja reserviläisrykmentin iltahartauteen suurelle harjoituskentälle ja komensin: "Kannaksen harjoituskeskus ja Jääkäripataljoona 2, asento, huomio, katse oikeaan päin". Silloin runsaat 3000 saapasparia kolahti yhteen ja minä ilmoitin porukan päivystävälle upseerille. -Pienestä sitä silloin osasi nauttia.

Ennen kotiuttamista elokuussa 1937 komennettiin koko Suomen kokelasjoukko Malmin ampumaradalle ammunnan maailmanmestaruuskisoihin kirjureiksi. Tämä aika oli hauskaa vaihtelua armeijan harmauteen ja myös oikein opettavaista ja mielenkiintoista. Siellä sai nähdä läheltä maailman parhaat ampujat ja myös monet muut merkkihenkilöt: tasavallan presidentin, Mannerheimin, Viron vapauttajan kenr. Laidonerin jne.

Näihin maailmanmestaruuskilpailuihin otti osaa myös ystäväni ja luokkatoverini Olavi Elo Porista, jonka kanssa olin monta kertaa poikasena ampunut kilpaa pienoiskiväärillä. Olavi oli siihen aikaan jo

suurmestariampuja ja hänet oli valittu varalle Suomen joukkueeseen maailmanmestaruuskilpailujen pienoiskiväärikilpailujen 50 metrin ammuntaan. Hän ei kuitenkaan mahtunut joukkueeseen, mutta päätti ampuu yksityishenkilönä. Hän valitsi paikan hiukan sivummalta, missä ammuskelu rauhassa ja yksinään. Kun Olavi sitten pudotteli 20 ensimmäistä laukausta kaikki kymppiin, alkoi ympärille kerääntyä katsojia, ja niin kävi, että Olavi ampui maailmanmestaruuden ja jos hän olisi ollut joukkueessa, olisi myös joukkueestaruus tullut kotiin.

Vielä pieni hupaisa tapaus. Asuimme siellä Malmilla, me kokelaat, samoin kuin muutkin sotilasporukat, jotka huolehdimme kilpailujen onnistumisesta, erikoisella leirillä. Ennen kilpailuja tarkasti silloinen sotaväen ylipäällikkö kenraaliluutnantti Hugo Österman joukkomme. Olimme järjestyneet neliriviin kentälle ja kenraali lähestyi meidän komppaniaamme, jossa oli pelkästään kokelaita. Olin aivan ensimmäisenä oikealla ja minun vieressäni oikealla seisoi komppanian päällikkö, joku majuri. Kun Österman tuli meitä edellisen komppanian kohdalle ja tervehti sitä sanomalla: "Hyvää päivää komppania", luuli vieressäni vasemmalla seisova kokelas, että se oli tarkoitettu meille ja karjaisi niin lujaa kuin kurkusta lähti: "Vähän päiviä, herra kenraali". Kenraali ei tietenkään kuullut mitään, mutta sen majurin ja meidän lähellä olleiden oli vaikeaa pitää naamaa peruslukemilla. Mitään harmia ei kaveri saanut, olimme muutaman päivän kuluttua astumassa siviiliin.

Luulen ettei asevelvollisuuspalvelu siihen aikaan ollut juuri kummempi kuin nytkään. Silloin kyllä sallittiin n.s. simputustakin jonkin verran. Meillä siellä rajalla ei kuitenkaan ollut mitään sellaista, ja luulen, että monet kertomukset intin kauheudesta on keksitty vain, jotta oma sankaruus paremmin tulisi esille. Hyvä siellä oli olla, kun ei liiaksi ajatellut.

Opiskelemaan

Vapauduin sotaväestä elokuussa 1937. Lähitavoitteena oli nyt yliopisto-opiskelu. Olin aina halunnut valmistua insinööriksi, isäkin olisi sitä toivonut. Olin myös pärjännyt koulun matikassa noin kohtalaisen hyvin ja harrastanut tekniikkaa radioamatöörinä ja muutenkin. En kuitenkaan päässyt sisälle Tekn. Korkeakouluun. Suunnittelin jo matematiikan lukemista ja uudelleen pyrkimistä, mutta se jäi kuitenkin. Kun sitten lähdin Helsinkiin, en tiennyt, mihin tiedekuntaan pyrkisin. Useimpiin pääsi vielä siihen aikaan vapaasti, kun oli ylioppilas. Niinpä kävelimme eräänä syyskuun alun päivänä ystäväni ja luokkatoverini Matti Peuravuoren kanssa Helsingin Aleksanterinkatua ja keskustelimme, mihin pyrimme. Silloin tuli vastaan edellisenä syksynä opintonsa aloittanut Aarre Santavuori, Porista hänkin ja esitteli, että tulisimme Maatalous-Metsätieteelliseen tiedekuntaan. Kun metsänhoitajan työ tuntui minusta jotenkin saman tapaiselle kuin insinöörin, päätin ottaa neuvosta vaarin ja samaan johtopäätökseen tuli Matti. Niin meistä tuli "forsteja" ja aloimme opiskella ns.

propedeuttisia aineita, joita olivat kasvioppi, fysiikka ja kemia. Vuosi kului ja keväällä olisi pitänyt päästä kesäharjoitteluun Hyytiälään. Meitä oli syksyllä aloittanut noin 200, mutta Hyytiälään pääsi niistä vain kaksi. Kurssin vahvuus oli parinkymmenen luokkaa. Tuntui vähän toivottomalle.

Kun agronomiopintoihin sisältyivät samat propedeuttiset aineet, päätimme Matti ja minä ja moni muukin siirtyä agraariksi. -Näin se tapahtui elämänuran valinta, aika lailla huterin perustein, minkä olen aina saanut tuntea sisälläni. Aloin kyllä opiskella ihan tosissani. Menin rohkeasti tentteihin ja useimmiten onnistuin joten kuten.

V. 1939 alusta siirryin Helsingistä vuosiharjoittelijaksi Pöytyän Anttilaan. Harjoittelu oli pakollinen agronomeille. -Talon isäntä Jussi Anttila oli Nikulan Ukin³² vanha kaveri, mitä en silloin tiennyt. - Harjoitteluvuoden lopulla alkoi sitten talvisota, mutta sain kuitenkin harjoitteluni selväksi. Sain myös todeta, että agraarin tulisi olla syntynyt "sontaa varpaiden välissä".

Isä sairastuu

Kevättalvella 1939 alkoi näyttää siltä, että isän kunto oli laskemassa, kaikki ei näyttänyt olevan ihan kohdallaan. Äiti kertoi, että isä oli haluton lähtemään ulos kävelemään, ainakaan yksin. Hän alkoi tuntea huimausta. Ilmeisesti verenpaine oli liian korkea, vaikka en muista, että sellaisesta olisi puhuttu. Helmikuussa häneltä sitten katkesi verisuoni aivoissa ja hän joutui sitä potemaan. Kaikki meni kuitenkin onnellisesti ohi ja isä palasi töihin, joskin eläkkeelle siirtymisestä jo puhuttiin. Vielä samana keväänä tuli uusi kohtaus ja isä joutui sairaalaan. Paraneminen edistyi hitaasti, tuli kesä ja me siirsimme hänet Hyvinkäälle, missä oli parantola tämän kaltaisille sairauksille. Pian tuli kuitenkin kolmas kohtaus. Olin silloin maatalousharjoittelijana Pöytyällä, mutta lähdin äidin hälyyttämänä päätä pahkaa Hyvinkäälle isää katsomaan. Tilanne oli vakava, isä ei enää tuntenut minua, vaan sanoi vuoteellaan maaten, kun tulin huoneeseen: "Minä olen Koskinen, minä", minkä muistan sanasta sanaan. Taisivat olla viimeiset sanansa minulle. Toivottomana tapauksena hänet sitten siirrettiin takaisin Poriin kaupungin sairaalaan, missä hän kuoli 28.8.1939.

Isä haudattiin kotikaupunkinsa Tampereen Kalevankankaan hautausmaahan. Hauta on erittäin kauniilla paikalla, rinteessä, melko lähellä kappelia pääportilta menen oikealla. Siinä on tilaa neljälle.

³² Kirjoittajan appi Kustaa W. Nikula, lapsenlapsille ja muullekin suvulle "Ukki"

Maamme poliittinen tilanne synkistyy

Olin siis maatalousharjoittelijana Pöytyän Anttilassa vuoden 1939. Suuri naapurimme alkoi tuntea itsensä uhatuksi ja haastoi läntiset pienet valtiot, Viron, Latvian ja Liettuan, neuvottelupöydän ääreen, minkä seurauksena nämä kukin vuorollaan ilmaisivat halunsa liittyä neuvostoperheeseen. Suomi ei halunnut tätä ja välit alkoivat kiristyä. Pian tuli kirje sotilaspiiristä, missä sanottiin, että minut oli kutsuttu ylimääräisiin kertausharjoituksiin 8.10.1939 alkaen. Niin se sitten alkoi ja sota syttyi marraskuun viimeisenä.

Jouduin siis jälleen kruunun leipiin, kertausharjoituksiin Uttiin. Sain pian kolmen päivän loman asioiden järjestämiseksi ja matkustin Hesaan, missä tapasin äidin. Lehdissä kerrottiin, että Neuvostoliitto oli yksipuolisesti sanonut irti hyökkäämättömyyssopimuksen - "jota ei voinut irtisanoa"! Olin sinä päivänä äidin kanssa kävelemässä keskikaupungilla ja parhaillaan vanhan ylioppilastalon luona, kun hälytys sireenit parahtivat ulvomaan. Poliisit alkoivat ohjata ihmisiä pommisuojiin. Taivaalta kuului surinaa. Mekin suunnistimme Stockmannin tavaratalon kellariin. Vallitsi aikamoinen hämminki. Kuului jo pommien räjähdyksiä jostain kauempaa. Siinä lähellä joku vanha rouva päivitteli kovaäänisesti, että kaikenlaisia harjoituksia järjestetään keskellä kirkasta arkipäivää. Minä kyllä tiesin, että tosi oli kysymyksessä, vaikka se vähän mahdottomalle tuntuikin. Olihan ihmiskunta jo niin kehittyntä, että sotaa ei aloiteta. -Painuimme siis pommisuojaan - tai tavallinen kellarikäytävä se vain oli. Kuului pommien räjähdyksiä. Sitten seurasi "vaara ohi"-merkki ja pääsimme ulos. Pommien jälkiä näkyi eri puolilla kaupunkia, jotkin talot paloivat jne.

Lähdin tietenkin ensimmäisellä junalla takaisin kohti Uttia.

Talvisota

Edellä kerrottu tapahtui 30. marraskuuta 1939. Palasin siis kiireesti junalla Uttiin, missä pataljoonamme PPP 6 (Polkupyöröpataljoona 6) oli majoittuneena suuriin leiriparakkeihin. Meidät oli määrätty päämajan reserviksi, mikä tarkoitti sitä, että piti olla valmiina lähtemään heti kun tilanne sitä vaati. Siirryimme ensin Tirvan kylään, missä teimme linnoitustöitä viikon ajan. Ihmettelimme jo, eikö meitä missään tarvita, oli kova hinku päästä sotimaan.

Tulipa sitten päämajasta käsky lastata pataljoona junaan ja määränpääksi ilmoitettiin Talin asema Karjalan Kannaksella. Kun veturi sitten tuli, asettui se kokonaan toiseen päähän junaamme ja alkoi vetää meitä länteen. Ei edes komentajamme tiennyt minne oltiin menossa, mikä oli varmaan hyödyllistä asioiden salassa pysymisen kannalta. Kouvolasta kääntyi junamme kuitenkin pohjoiseen ja aina vaan pohjoiseen. lialmessa nousi junaan vieras kapteeni. Hän toi Pohjois-Suomen Ryhmän komentajan kenr. Siilasvuon käskyn.

Saimme tietää, että määränpää oli Suomussalmi. Muistan hyvin tuon käskynjakotilaisuuden. Saimme kartat, jotka olivat niin alkeelliset, että niihin oli merkittynä vain tiet ja vesistöt ja joissa pohjoisnuolikin oli vinossa. Kapteeni selosti tilanteen suunnilleen tähän tapaan: Vihollisen 163. Div. on ylittänyt rajan tässä kohdassa, sen komentopaikka on tuossa pisteessä. Rykmenttien esikunnat ovat tiedustelumme perusteella tässä ja tässä ja tässä. Pataljoonia on todettu siellä ja siellä. Omista joukoista mainittiin vain, että suomalaisia joukkoja järjestellään juuri parhaillaan vastahyökkäykseen ja tulossa on neljä muutakin pataljoonaa PPP6:n lisäksi. Tällä hetkellä on alueella vain yksi suomalainen joukkue, johtajana luutn. Sassali. Se oli viikko sitten tuossa pisteessä. PPP6:n tehtävänä on edetä hiihtäen ryhmittyneenä kohti vihollista, kunnes taistelukosketus syntyy. -Tähän tapaan se vieras kapteeni puheli. Hän poistui junasta Kajaanissa.

Me jatkoimme junalla edelleen pohjoiseen, ohi Kontiomäen risteusaseman Kiehemään (nyk. Paltamo), mistä jatkoimme autoilla Ylinäljängkään ja sieltä edelleen Vääkiöön. Siellä pataljoona nousi suksille ja alkoi avorivistössä edetä itään, Suomussalmen kirkonkylän suuntaan, kunnes taistelukosketus viholliseen syntyi.

Muistan hyvin sen hetkiset tunnelmat. Olimme etelän poikia, satakuntalaisia. Siellä pohjoisessa oli kaikki niin erilaista. Pimeää riitti, luonto oli mielestämme kolkkoa, kuuset metsässä niin merkillisen kapeita ja korkeita, paikannimet oudoilta kalskahtavia, pakkaneen puri, tilanne oli joka suhteessa uusi, jännittävä ja samalla mielenkiintoinen.

Taistelukosketus syntyi ja sitä seurasi hyökkäys, johon ottivat osaa etelästä käsin toisetkin suomalaiset joukot. Ilmeisesti "naapurin pojat" olivat vielä enemmän vieraissa kuin me ja niin vain kävi, että talvisodan ensimmäinen motitus syntyi ja tuhosimme noin nelinkertaisesti ylivoimaisen vihollismuodostelman, 163.D:n, jossa tietämäni mukaan oli lähes 20 000 miestä. Kamalaa.

Tämän taistelun, Kiantajärven taistelun jälkeen lähti pataljoona uusiin aseisiin Akonjärven rannalle, lähelle vanhaa rajaa, vastapäätä Juntusrantaa, missä vihollisen asemat nyt olivat. Siirtymisvaiheessa jäin pataljoonan adjutanttin luutn. Urho Hälikän kanssa muista jälkeen. Meillä oli myös ratsuhevonen. Kun sitten lähdimme, Hälikkä ratsasti ja minä olin suksilla perässä pitäen kiinni köydestä. Mentiin, että lumi pölisi. Erään pienen järven rannalla oli pataljoonamme kanttiinin viitta. Päätimme mennä katsomaan, oliko kahvi kuumana ja olihan se. Kanttiinia piti erään pataljoonan upseerin, kapt. Laakson rouva ja apulaisena hänellä oli muuan korpraali. Juodessamme korviketta lähellä rantaa sijaitsevassa tuvassa, tuli korpraali kertomaan, että järven jäätä marssi meitä kohti suurehko joukko miehiä, kaikesta päätellen ryssiä. Otimme Hälikän kanssa aseet mukaan ja lähdimme kolmisiin rannalla olevan vajan nurkalle katsomaa, kun arviolta 30 naapurinpoikaa marssi meitä kohti, kiväärit selässä. Tulivat antautumaan. Selitimme merkkikielellä, että aseet tuli panna rannalle hankeen, kiväärit erikseen, käsikranaatit erikseen jne. Tekivät niin, sitten sytyttivät valkean siihen rannalle ja alkoivat lämmitellä,

kylmissään kun tuntuivat olevan. Tuli meille kova kysymys, mitä teemme heille. Kuinka ollakaan, paikalle hiihti jokin pioneerijoukkue johtajanaan nuori vänrikki. Ylempänä upseerina Hälikkä antoi kylmästi vänrikille tehtäväksi huolehtia ryssät eteenpäin ja me pääsimme jatkamaan matkaa. Vähän ihmeissään se vänrikki oli, mutta me emme jääneet sen enempää asioita pohtimaan, vaan pyyhälsimme hiihtoratsain eteenpäin. -Kaikkeaa sitä sodassa sattuu.

Sodan loppupuolella, helmikuussa 1940, tapahtui PPP:ssa Suomussalmella Akonjärven rannalla merkillisiä asioita. Olimme kaikki etelän poikia, satakuntalaisia. Mukana ei ollut ainuttakaan, joka olisi tuntenut seutua etukäteen. Tästä syystä lähetti ylempi johtoporras meille oppaaksi miehen, joka tunsu paikat kuin omat taskunsa. Kutsuimme häntä Kuusamon pojaksi. Hänet sijoitettiin muoniin yhteen jääkärikomppanioista, mutta hän oli oppaana tarpeen mukaan kaikkien käytettävissä. Hän oli kaikin puolin ihan tavallinen kansan mies, kenties vielä tavallista yksinkertaisempi. Päivänä muutamana kertoi hän eräälle komppanian joukkueenjohtajista, että tämä joutuu sinä päivänä hengenvaaraan, mutta mitään pahaa ei kuitenkaan tapahdu. Niinpä kävi. Joukkueenjohtaja ajeli ulkona teltan luona partaansa. Silloin tuli yllättäen yksinäinen kranaatinheittimen ammus ja putosi parin metrin päähän vänrikistä, mutta oli suutari. -Toisen kerran meni Kuusamon poika kertomaan komppanianpäällikölle, että kahden päivän kuluttua lähdetään liikkeelle. Matkalla komppanian sivuuttaessa erään lahden poukamassa, siinä tulee vastaan eukko, ukko ja lehmä. Ne ovat vakoilijoita ja heidät on syytä pidättää. Päällikkö ei kuitenkaan uskonut, kun mitään tietoa muutosta uuteen paikkaan ei ollut tullut. Kävi kuitenkin juuri niin kuin poika oli sanonut. Lähdettiin liikkeelle ja pojan kuvaamassa lahden poukamassa tuli vastaan äijä, ämmä ja lehmä talutusnuorassa. Komppanianpäällikkö antoi omalla vastuullaan pidättää heidät ja heidän mökistään löytyi vakoilijan radioasema. Samantapaisia asioita sattui monia. Ihmeellisintä oli kuitenkin, että Kuusamon poika kertoi pitkin matkaa, että maaliskuun 13. p:nä tulee rauha. Minäkin kirjoitin siitä Mummi³³ noin kuukautta etukäteen, mutta valitettavasti kirje paloi samalla kuin Mummin kotikin pommituksessa Porissa. Tietenkin pojalta tiedusteltiin, mistä hän nämä tiesi. Poika kertoi, että hän oli nähnyt unen jo elokuussa samana syksynä 1939, mutta asiat palautuivat mieleen vasta muutamaa päivää ennen kuin asiat tapahtuivat. Hän ei ollut koskaan ennen ennustanut tai nähnyt sellaisia unia. Vielä hän kertoi, että uutta sotaa ei tule ainakaan 15 vuoteen. Siitä hän ei ollut selvillä, mitä sitten tapahtuu - ehkä hän itse kuolee. Tässä poika erehtyi. Jatkosota syttyi 15 **kuukautta** myöhemmin.

Olisi mielenkiintoista tietää jotakin Kuusamon pojan myöhemmistä vaiheista ja ennustuksista. Valitettavasti en tiedä edes hänen oikeaa nimeäänkään, joten yhteyttä on vaikea ottaa. Aikaakin on kulunut paljon, yli 40 vuotta.

Edellä kertomillani paikoilla, Suomussalmen Akonjärven rannalla pataljoonamme sitten oli sodan loppuun saakka vartioimassa

³³ Mummi oli kirjoittajan äidin, Iida Koskisen lapsenlasten hänestä käyttämä kutsumanimi.

vastakkaisella rannalla olevia vihollisjoukkoja. Minä olin varsinaisesti pataljoonan viestiupseeri, joten joukkueeni oli hajallaan eri komppanioissa ja tukikohdissa. Pataljoonan puolustuslohkon leveys oli varmaankin ainakin 10 km ja syvyyttäkin luullakseni noin puolet siitä. Tästä johtuen liikuin paljon. Nukuin yönikin milloin missäkin. Maaliskuun alkupuolella, kun sotaa oli kestänyt osapuulleen 100 päivää, olin yötä pataljoonan puhelinkeskuksessa, joka oli Akonjärven rannalla Ruottasen talon saunassa. Makasin saunan lauteilla. Keskuksen päivystäjänä istui samassa huoneessa alikersantti Tammi. Heräsin klo kolmen aikaan Tammen nyhjäisyyn. Hän kuiskutteli korvaani, että oli sattunut kuulemaan pataljoonan komentajalle juuri tulleen puhelinsanomman sisällön, jossa sanottiin, että kolmen tunnin kuluttua, siis klo 6 alkaa välirauha. Käsittämätöntä, **Rauha**. Tuntui melkein mahdottomalta uskoa, mutta totta se oli. Rauha tai paremminkin aselepo alkoi todellakin maaliskuun 13. pnä.

Taistelut olivat siis tauonneet. Alkoi kova kotiin pääsyn odotus. Pataljoona kuljetettiin junalla takaisin etelään, Mikkeliin, ja majoitettiin kasarmeille. Mikkeliin tulivat myös kaksi muuta polkupyöräpataljoonaa, joitten tähteistä sitten koottiin Polkupyöräprikaati, PPPr. Me rintamaupseerit pääsimme asumaan kaupungille yksityisperheisiin. Itse asuin erään toisen kanssa Vuorikadulla Valjakalla. Anoin kuitenkin pian kotiuttamista, minkä sainkin melko nopeasti, kenties senkin takia, että koti oli täysin tuhoutunut pommituksessa. Pääsin siviiliin toukokuun alussa 1940.

Äitini vaiheet sodan aikana ja jälkeen

Isäni Juho Konrad Koskinen kuoli 28.8.1939, siis juuri ennen talvisodan puhkeamista. Olin silloin maatalousharjoittelijana Pöytyän Anttilassa koko kalenterivuoden ja äiti jäi yksin, myös terveys oli mennyt. Osaketalo Porissa, Antinlinna, missä asuimme, meni huonosti. Talo oli taloudellisissa vaikeuksissa, mikä näkyi korkeina vuokrina ja alhaisina osakkeiden hintoina. Äiti ei katsonut enää voivansa maksaa suuren asunnon vuokraa ja hän halusi myydä koko asunnon ja muuttaa asumaan pienempään. Näin tapahtui ja äiti vuokrasi itselleen kaksion Porista, vanhasta puutalosta. Osakehuoneistomme meni alihintaan, paljon alle sen, mitä olimme siitä maksaneet kymmenkunta vuotta aikaisemmin. Minä oli sodassa, enkä niin ollen voinut auttaa edes moraalisesti. En ennättänyt edes käydä äidin uudessa asunnossa ennen kuin oli myöhäistä. Vihollisen lentopommi osui näet taloon ja se paloi perustuksiaan myöten ja sen mukana äidin tavarat. Vain pihan varastossa olleet äidin mielestä huonommat tavarat säästyivät. Samoin piano ja isän kirjoituspöytä, jotka eivät mahtuneet asuntoon ja olivat siitä syystä "lainassa" naapureilla, säästyivät tulelta.

Tulipalon jälkeen äidillä ei ollut enää mitään syytä jäädä Poriin. Hän muutti Helsinkiin ja vuokrasi itselleen ja minulle pienen kaksion Vuorikatu 2:sta. Sain sodasta kolmen päivän loman ja kävin äitiä

katsomassa. Hän ei voinut hyvin. Terveys oli huono, myrkkystruuma vaivasi, oli laihtunut n. 30 kiloa ja ennen kaikkea mieliala oli matalalla, olihan isä vasta kuollut ja ainoa poika sodassa. Äiti ei koskaan toipunut täysin niistä ajoista, vaikka elikin vielä parikymmentä vuotta.

Palattuani sodasta 1940 muutin äidin luo asumaan. Asunto Vuorikadulla oli kuitenkin liian pieni meille molemmille ja epämukava. Niinpä ostimme yhdessä kaksion Caloniuksenkatu 5:stä, missä asuimme sitten yhdessä naimisiin menoni jälkeenkin ja Eeron syntymän aikoihin.

Lopun elämäänsä äiti vietti eri paikoissa: sisar Elvin luona Oulussa, Lauttasaassa Otavankadun varrella³⁴, Kymöläkodissa lähellä Mikkeliä, meillä "Kilorepoahossa" jne. Mummi kuoli 18.8.1961 Mikkelissä ja haudattiin isän viereen Tampereelle.

Jatkosota

Talvisodasta palattuani menin kesäksi 1940 Mouhijärvelle valtion laidunkoetilalle harjoittelemaan ja tekemään laudaturtyötä. Syksyllä alkoi taas yliopisto-opiskelu ja sainkin seuraavana talvena mielestäni aikaan mukavasti. Toukokuussa 1941 lähdin jatkamaan laudatur-työtä Mouhijärvelle. Meitä oli siellä mukava joukko opiskelijoita ja kaikki näytti olevan hyvin. Kesäkuussa alkoivat kuitenkin merkit viitata siihen, että uusi sota oli ovella. Me pojat päätimme jättää harjoittelun toistaiseksi ja lähteä kotiin, sillä kutsu aseisiin oli taas odotettavissa. Me helsinkiläiset ajoimme linja-autoilla Tampereelle ja sieltä junalla kohden Helsinkiä. Junassa tapasin talvisodan aikaisen pataljoonamme lääkärin tri Antti Tolvin, joka nauraen huomautti, että sotaa ei ole pelättävissä. Olihan "Kuusamon poika" niin vakuuttanut.

Helsingin kotiin ei vielä ollut tullut kutsua palvelukseen, mutta kun sotilaspassin sanottiin, että liikekannallepanon sattuessa minun tulee ilmoittautua Kulosaaren kansakoululla, lähdin oikopäätä sinne. Siellä se tuleva joukko-osastomme Kevyt osasto 1 oli jo aluillaan. Tapasin heti osaston komentajan ratsumestari Erkki Kokon sekä adjutanttin, jolta sain lähemmät ohjeet. Kevyt osasto kuului jokaiseen divisioonaan ja se oli suunnilleen jääkäripataljoonan vahvuinen. Vakanssini oli viestiupseerin. Osaston järjestelyt sujuivat nopeasti ja pian saimme käskyn siirtyä itärajalalle, ensin Joutsenoon ja sitten paikkaan nimeltä Kuurmanpohja.

Täällä oli taistelutoiminta jo alkanut ja saimme tehtäväksi suorittaa väkivaltaisen tiedustelun joukkueen voimin vihollisen aseisiin. En muista, kuka oli johtamassa joukkuetta, mutta ylimääräisenä halusi

³⁴ Veikkolan parantolassa

mukaan pastori Ensio Elovaara. Past. Elovaara olikin sitten ensimmäinen kaatunut joukostamme.

Pian alkoi varsinainen hyökkäys. Sitä oli kyllä jo etukäteen harjoiteltu, mutta kun se sitten tapahtui, tuntui kaikki vallan ihmeelliseltä. Jalkaväki suoritti läpimurron ja siitä murtumasta työnnettiin sisään Kev. Os. 1. Mitään reppua tai polkupyörää suurempaa ei ollut mukana, kun painuimme koko osasto 30 km vihollisen selän taakse. Näin alkoi n.s. hyökkäysvaihe, joka meidän kohdallamme päättyi Rajajoelle.

Voitollisen hyökkäysvaiheen jälkeen Kev. Os. 1 hajoitettiin ja minä muiden mukana sain siirron III/JR 47:n kymmenenteen komppaniaan. Pataljoonassa oli jo viestiupseeri ja minusta tuli joukkueenjohtaja kiväärikomppaniaan. Koko komppania oli entisiä kevyen miehiä. Komppania sai noin kilometrin pituisen lohkon rintamalinjasta puolustaakseen Rajajoen aseman ja rautatien molemmin puolin. Alkoi n.s. asemasotavaihe, jota sitten kestitkin ihan vuosia. Pataljoonamme II/JR 47:n komentajana oli maj. Claes Gripenberg, marsalkka Mannerheimin sisaren poika. Pataljoonamme oli erillinen ja se alistettiin tarpeen mukaan milloin millekin rykmentille.

Heti alusta alkaen oli meidän komppaniassamme ollut ryhmä, jonka muodosti kymmenkunta virolaista poikaa, jotka olivat tulleet meren yli Suomeen. Vähitellen tuli lisää virolaisia yli lahden veneillä ja jätit pois saksalaisten muonista ja heidät ohjattiin sitä mukaa ensin 10. komppaniaan, myöhemmin muihinkin pataljoonan yksiköihin, kunnes koko pataljoona muuttui vähin erin virolaiseksi.

Nämä nuoret virolaiset olivat aika levotonta joukkoa, seikkailijoita, hermostuneita. Esim. ampumistapauksia oli alinomaa. Vanhimpana joukkueenjohtajana jouduin vakinaisen päällikön sairauden tähden ottamaan komppanian päällikön tehtävät moneksi kuukaudeksi, ja se oli vallan hermoille käypä homma näitten nuorien hulivilien kanssa. Ajoin siirtoa ja sainkin sen II/JR 48:n viestiupseeriksi, mutta silloin rykmentin komentaja kieltäytyi irrottamasta ennen kuin tilalle löytyy joku toinen sopiva ja siihen meni kolme kuukautta. Kun sitten olisin päässyt lähtemään, oli vakanssi jo täytetty. Nyt sain siirron ihan toiseen divisioonaan, Lin.P.IV:ään. Lähdin sinne. Pataljoona oli Inoniemessä, meren rannalla vastapäätä Kronstadt'n linnoitusta. Komentajana oli maj. Harry Guster. Sain taas viestiupseerin tehtävät, mutta kun pataljoonan esikunnassa ei ollut komentajan ja minun lisäksi kuin adjutantti ja talousupseeri, sain runsaasti muitakin tehtäviä. Muuten olo siellä rannikon varmistuksessa oli lokoisaa. Asuttiin taloissa ja syötiin pöydissä, saunottiin ja käytiin lyhyillä lomilla Viipurissa. Viihdyin hyvin. Tämä tapahtui keväällä 1944.

Loppukevällä näytti asemasota, jonka rauhallista vaihetta oli kestänyt jo pitkään, muuttuvan levottomammaksi. Vihollinen oli tuonut raskasta kalustoa meidän rintamaosallemme, tykistötuli ja ilmapommitukset lisääntyivät. Samaan aikaan sai pataljoonamme Lin.P.4 käskyn siirtyä rannikonpuolustuksesta maarintamalle, Siiranmäki nimiseen paikkaan Karjalan kannaksella. Ensimmäisessä

autokuljetuksessa lähti kaksi komppaniaa ja komentaja Guster niiden mukana. Meidän loppujen, jonka muodosti yksi komppania sekä viestijoukkue ja huoltopuoli, piti tulla heti perässä. Talousupseeri Hartikainen oli saanut vettä polveen juuri tällä tärkeällä hetkellä, ja minut määrättiin hoitamaan myös hänen tehtävänsä oman toimeni ohella. Sota alkoi taas oikein toden teolla, alkoi venäläisten n.s. kesähyökkäys koko Karjalan kannaksen alueella ja pian pohjoisempanakin.

Me "rintamajermut" olimme jo pitkään tienneet, että jotain tämän kaltaista oli tulossa. Jostain syystä ylhäällä korkeissa portaissa ei näytetty uskovan, ja niin sitten kävi, että koko puolustusjärjestelmämme joutui kaaostilaan ja tilanne näytti jo vallan pahalta.

Pataljoonamme Lin.P.IV oli siis kahtia. Osa oli matkalla maarintamalle mukanaan komentaja, ja toinen osa, yksi komppania ja huoltopuoli, oli Inoniemessä. Yritimme komppanianpäällikön luutn. Toikan kanssa saada tietoja lähteneistä, mutta viestiyhteydet Kannaksella olivat kerrassaan sekaisin, joten yhteyttä ei saatu. Komentopuoli oli hävinnyt. Lopulta muutaman päivän kuluttua saimme yhteyden ylempään johtoportaan, joka lupasi lähettää autoja, joilla meidän piti siirtyä erääseen määrättyyn tienhaaraan, missä pataljoonamme toisen osan piti olla ja missä meidän tuli ilmoittautua erään rykmentin komentajalle. Niin tapahtui, mutta komentava eversti ei tiennyt asiastamme mitään eikä liioin meidän etujoukoistamme. Toikan komppanian hän otti tietenkin mielellään vastaan, mutta kun minä ilmoittauduin suurine tavaramäärineni, jotka rekka-autoilla oli tuotu tienhaaraan ja purettu sinne, käski eversti minun painua kuumaan paikkaan, sillä hänellä oli harmeja tarpeeksi ilmankin meitä. Sovimme kuitenkin, että minä huollan Toikan komppanian ja Toikan kanssa sovittiin, että yritän parhaani pataljoonan toisen osan löytämiseksi. Slobojen rajut hyökkäykset jatkuivat koko ajan ja uljas armeijamme vetäytyi taaksepäin. Maailma tuntui niin hankalalta.

Tilanne Suomen puolustustaistelun kannalta kesällä 1944 oli muuttunut huonompaan suuntaan. Myös tilanne minun omalta vaatimattomalta kohdaltani oli erikoislaatuinen. Olin käytännöllisesti katsoen oma herrani, sain mennä ja tulla ja toimia, miten parhaaksi näin. Olin "huoltopäällikkö" ilman koulutusta ja ilman kokemusta. Komennossani oli parikymmentä miestä: viestimiehiä, muuta esikunnan väkeä, ilmatorjuntaporukka ja kaksi pientä it-tykkiä, kaksi sotasaaliskuorma-autoa ja suunnaton määrä tavaraa, m.m. pari autokuormallista raskaita konekivääreitä. Paras apulaiseni oli vääpeli Eero Jäppinen, talousvääpeli, siviilissä Helsingin yliopiston vahtimestari. Liikuskelin autolla Karjalan Kannasta ristiin rastiin etsiskellen ruokaa ja ampumatarvikkeita Toikan komppanialle ja meille esikunnan väelle. Solmin parhaani mukaan suhteita eri johtoportaisiin: divisioonien ja rykmenttien huoltoihin ja koetin utsia selville, mihin suuntaan taaksepäin vetäytyminen lähiaikoina tapahtuisi. Useimmiten sain tarpeelliset ja oikeat tiedot, jotta sain ajattaa molemmilla kuorma-autoilla tavaraa oikeaan suuntaan. Yhden ainoan kerran sain vääriä tietoja ja ajatin muutamia kuormia tavaraa

Vuosalmelle, missä alkoi juuri pahimmoilleen suuri taistelu, mutta kuin ihmeen kautta sain aina viimeisen kuorman toimitettua seuraavaan etappiin, ennen kuin viimeiset omat joukot vetäytyivät sen paikan ohi. Oli tosiaan niin, että kukaan ei välittänyt hommistamme. Toikkakin oli tyytyväinen, sillä onnistuimme hyvin hankinnoissa. Ja tietenkin Toikalla oli yllin kyllin huolia omasta takaa komppiansa kanssa.

Kun eräänä päivänä olimme Raivolassa kuormaamassa tavaraa autoon, tuli tuntematon sotilaspastori juttelemaan ja kertoi, että hänellä oli siinä lähellä Kivennavan kirkon kello, joka pitäisi saada toiselle puolelle rajaa, pois tappelujen jaloista. Kellon tarina oli sellainen, että Kivennavan kirkon kello oli talvisodan aikana otettu alas ja upotettu järveen odottelemaan parempia aikoja. Sitten kirkko paloi. Jatkosodan aikana saivat rintamajoukot kuulla kellon olinpaikasta ja kun oli hyvää aikaa ja paljon miehiä paikalla, rakennettiin Kivennavan kirkko uudestaan. Toteuttajana olivat kenr. Aaro Pajarin divisioonan yksiköt. Kun kirkko oli valmis, etsittiin kello määrästä piilostaan, nostettiin paikalleen torniin ja sitten kirkko vihittiin tehtävänsä juuri vähän ennen venäjäläisten viimeisen hyökkäyksen alkua. Kun sitten joukot vetäytyivät Kivennavalta, päättivät ottaa kellon mukaan ja niin sitten nuori sotilaspastori tarjosi sitä minulle toimitettavaksi niin pitkälle länteen, että olisi turvassa.

Niinpä sovin pastorin kanssa, että otamme kellon mukaan. Meillähän oli hyvät kokemukset suurten tavaramäärien siirtämisessä pois vihollisen tieltä. Se kello ei tosin ollut näöltään kovin suuri, mutta painava, niin että tarvittiin miehiä melkein ryhmän verran ennen kuin se saatiin auton lavalle. -Muutaman päivän kuluttua tapasin kuitenkin kuorma-auton, joka oli menossa Lappeenrantaan tyhjänä ja sen kuljettaja lupasi huolehtia kellon Suomen puolelle, nostimme kellon autoon ja sinne se hävisi silmistämme. Tietymätöntä on sitten, minne kello joutui. Kerroin kerran tarinan piispa Alajalle, joka lupasi ottaa selvää, missä Kivennavan kirkon kello nyt on, mutta siitä asiasta en ole sen jälkeen kuullut mitään.

Sitten eräänä päivänä talousalikersanttimme palasi kuorma-auton kanssa tavaranhankintamatkalta ja kertoi tavanneensa komentajan, maj. Gusterin lähetin. Lähdin tietenkin heti siltä paikalta peräämään asiaa ja sieltä se pataljoonan toinen puolikas löytyi. Maj. Guster oli niin ilahtunut, että vähältä piti, ettei kaulaani hypännyt. Pian pataljoona oli taas koossa.

Venäläisten hyökkäys alkoi vähitellen laantua ja tilanne rintamalla rauhoittua. Tappiot olivat olleet suuret, mikä mielestäni johtui osittain myös siitä, että olimme niin pitkään olleet asemissa ilman, että joukkoja olisi koulutettu. Meille oli suuri yllätys, että vihollisen taistelutekniikka oli pitkän asemasotavaiheen aikana ratkaisevasti muuttunut. Meidänkin pataljoonassamme olivat komppaniat käyneet niin pieniksi, että toisissa oli jäljellä enää muutamia miehiä, suurin osa oli kaatunut tai haavoittunut.

Tapahtui, että pataljoonamme Lin.P.IV yhdistettiin toiseen samanlaiseen, Lin.P.V:een. Sen vieraan pataljoonan komentaja tuli

uuden, yhdistetyn pataljoonan komentajaksi ja hänen upseerinsa saivat varsinaiset vakanssit, ja meidän upseerimme saivat tyytyä toisarvoisiin tehtäviin. Minustakin tuli viestiupseerin apulainen. -Pian kuitenkin tapahtui, että sain komennuksen talousupseerin tehtäviin II/JR 200:aan, joka sijaitsi ihan toisella puolen Karjalan Kannasta. Olinhan junaillut talousupseerina viimeiset kuukaudet.

Matkustin siis erilaisilla kyydeillä poikki Kannaksen Käkisalmen kautta ja löysin sieltä uuden työmaani, joka oli jalkaväkirykmentti 200:n toinen pataljoona. Komentajana oli evl. Savonen, rykmentin komentaja ev. Kuusela. Hämmästykseni oli melkoinen, kun uusi joukko-osastoni oli sama III/JR 47, josta olin muutamia kuukausia takaperin anonut siirtoa muualle. Se oli nyt jo paisunut rykmentiksi, oli entistä virolaisempi, sillä nyt oli suomalaisia mukana enää nimeksi.

Rykmentti oli siirretty vastikään taakse lepäämään ja ennätinkin olla mukana vain joitakin viikkoja, kun tuli päämajan käsky, että koko rykmentti lastataan junaan ja lähdetään. Niin tehtiin ja juna vei meidät Hankoon. Täällä majoituttiin joillekin kouluille, pihalle kasattiin pataljoonan varastot, ja asetettiin vartiot. Itse majailin jossakin yksityiskodissa. Näin oltiin pari vuorokautta, kun tuli käsky, että seuraavana yönä kaikki virolaiset astuvat laivoihin ja lähtevät tuntemattomaan paikkaan. Me harvat suomalaiset jäimme tietenkin Hankoon. Niin tapahtui. -Yöllä lähtijät kuitenkin ryöstivät koulun pihalla olleet varastot, etenkin elintarvikkeet, tupakat jne. Emme edes tienneet asiasta ennen kuin se oli myöhäistä. Luullakseni vartiomiehet, virolaiset, olivat mukana juonessa.

Tämä ryöstö oli toisaalta onneksi meikäläiselle ja säästi paljon vaivoja. Olin näet jo aikaisemmin todennut, että pataljoonan varastokirjanpito ei ollut ajan tasalla, paljon tavaraa puuttui, kuten varmaan monilla muillakin joukko-osastoilla, jotka olivat olleet taisteluissa, missä tavarat helposti voivat jäädä huntingolle. Nyt sai panna kaikki öisen ryöstön tilille, mikä ei ihan väärin ollutkaan. Pari viikkoa siinä kuitenkin meni.

Emme silloin vielä tienneet, että rauha tai paremminkin aselepo oli tulossa, mistä kenties johtui sekin, että Viron pojat niin äkkiä lähetettiin meren toiselle puolen.

OMAN PERHEEN PERUSTAMINEN

Jatkosodan taistelut olivat tauonneet

Porukkamme majaili Rauhan parantolan suurissa rakennuksissa odottelemassa kotiuttamista. Tuntui hyvältä vuosien jälkeen asua oikein taloissa, joissa oli mukavuudet, hyvät sängyt jne.

Lyhyen matkan päässä Rauhan mielisairaalaista, missä asuimme, oli Tiuruniemen keuhkotautiparantola, missä oli kenttäsairaala. Siellä oli suuri määrä lääkintälöttiä erilaisissa tehtävissä. Nämä lotat, joista

suuri osa oli lääketieteen opiskelijoita, kutsuivat meidät, rintamajermut, kerran iltaa istumaan. Tarjosivat mukavaa seuraa ja myös hyvää syötävää niissä puitteissa, kuin se silloin pulan vallitessa oli mahdollista. Kuinka ollakaan, niin ihastuin siellä erääseen pyöreähkөөn lottaan. Tapasimme pian uudelleen. Tämä Liisa-lotta kotiutettiin kuitenkin pian, mutta sitä ennen sovimme, että kirjoitellaan. Niin tehtiin ja pian koitti minullekin kotiin lähdön päivä.

Kirje E. Paukkalalta Rauhasta Neiti Liisa Nikulalle Riihimäelle

27.10.44

Solidago virga-aurea^{β5}

Voit kuvitella olevasi maalattu totempaalu Monte Zuman kultaisen kaupungin keskusauealla (obs! maalattu huulipunalla). Täydessä sotamaalauksessaan, tiikerintalja vyöllään astuu eteesi vanha indari ja tervehtii sotilaallisesti, kuten pian siviiliin menevä indari ainakin, huu-u-u-pul-puu-uu! Olkoon tervehditty hän, jonka kasvot ovat kuin liljankukka, ääni kuin vuoripuron solina ja vartalo notkea kuin suolinkaisella.

Älä pelästy, minä se vain olen. Näitten pienten tervehdysseremonioitten jälkeen voimme siirtyä päivän tekstiin. Joo, tietenkin unohdin antaa Sinulle sen absentie-anmälanin, minkä lupasit förata messissäsi uliopistolle. Jottei viivästymistä tapahtuisi postitan sen oheisena ja pyydän sen aiheuttamista toimenpiteistä viipymättä ilmoittamaan allekirjoittaneelle osoitteella 1/1570 tai puh. 144.

"Mitä enemmän tunkiota pöyhii, sitä enemmän se haisee". Agraarina en kuitenkaan välitä. Pöyhäisempä noin hiukan kun sattuu olemaan tadikko käsillä. Tarkoitan tietenkin sitä eilistä iltaa. Oli vähän ikävä, että juttu sattui juuri viimeisenä iltana. Tietenkin olen sokea kapinen mato, oikea lapamato ja marsu. Tuntuisi vaan ylivetosuurenmoisen ihanalle tuolla keuhkojen eteläpuolella ja voisit ilmoittaa, että kaikki on entisellään vanhan indarin ja totempaalunsa kesken, siis kuten aikana 21-26.10.44. Joo ja kirjallinen todistuskappale olisi välttämätön.

Toivoakseni olet rasittavan matkan jälkeen ollut tarpeellisen ajan pitkät luut vaakasuorassa, tajuttomana ja vuoteen omana ja olet nyt virkeä kuin taivaan tipu. Itse nukuin kuin murmeli heräten klo 8 kiusalliseen puhe-elimen pärinään. Luulen, että saan harmaita hiuksia vielä sen myllyn takia. Tietenkin sen voisi, ainakin tilapäisesti, vaientaa esim. tuolia käyttäen. Pelkään vain, että ystävämme viestiupseeri tulisi surulliseksi sellaisesta. Joko 698 on pyytänyt Sinua moneen kylään?

Olemme viime aikoina luutn. Luotosen kanssa keksineet uuden hienon arvauspelin. Se on jonkinlainen putslen ja pasianssin välimuoto vaatien koko joukon kärsivällisyyttä ja ennen kaikkea

³⁵ Solidago virgaurea = kultapiisku

mielikuvitusta. Pelin ytimenä on, miten paljon rautatievaunuja tarvitaan ennen kuin Haminan piiput näkyy. Se on mielenkiintoinen peli ja sitä paitsi hyödyllinen.

Olinpa välillä nauttimassa korvikkeet tuolla hyvin tuntemassasi "ravintolassa". Se teki sen, että muutenkin ohut paperinaru eli ns. punainen lanka katkesi. Samassa yhteydessä menivät noniukset ja derivaatat sekaisin. Inspiratio puuttuu. Koska en itse erikoisemmin lemmi lyhyitä kirjeitä, en mielelläni lähetä sellaista toisellekaan. Tietenkin yksipuolinen monisanaisuus tympäsee ajan oloon, mutta kokemuksen puutteessa vetelen nyt aluksi ainakin 2 pladia. Sittenhän voi jutun entrada konjunktuurien mukaan.

Vahinko, ettei tullut aikaisemmin puheeksi se, mitä nyt rupean hommailemaan pitkien iltojeni ratoksi kun KS:n ovet ovat lukossa ja totempaalu poissa. Tietenkin voin vaikkapa kastella kukkasia t.m.s. Muuten hieno Pelargoniumimme on vetreytynyt kovasti. Odottelemme jännityksellä saammeko vielä ennen "suurta illuusionia" tuntea nenässämme fosgeenin tympeän tuoksun, mikä on ominaista k.o. kasvin kukille. Niin ja onhan vielä yksi ajantappamistapa. Voi ostaa kanttiinista puntin tulitikkuja ja raapia niitä.

Luulen, että nyt olen jo tarpeeksi ladellut typeryyksiä, jotka niin vuolaina valuvat tyhmästä päästäni. Ensi kerralla lisää.

Voi parhaiten äläkä anna kynäsi sammaloitua! Pusu punaiselle poskellesi.

*Terv. Esko
Varmuuden vuoksi muutama fritsari.*

Helsingissä tapasimme taas pian, Liisa ja minä, tapasimme usein, melkein joka päivä. Niin sitten kävi, että päätimme mennä kihloihin, mikä tapahtui 29 päivää vapautumiseni jälkeen. Sormukset saatiin hankituksi, ja minä pääsin Riihimäelle tutustumaan tuleviin sukulaisiin. Se oli salamasotaa, mistä lehdissä niihin aikoihin niin paljon puhuttiin.

Thelma ja Antero olivat olleet kihloissa jo jonkin aikaa ja heidän tarkoituksenaan oli siirtyä aviosäätyyn vasta helluntaina. Meillä oli toiset ajatukset ja ehdotimme heille ja vanhemmille, että häät vietettäisiin Kallenpäivänä, 28.1.1945, kuten sitten tapahtuikin. Niin meidät molemmat parit vihittiin Riihimäen kirkossa ja toimituksen suoritti kirkkoherra K.W. Kuuliala.

Komeat häät olivat Nikulat järjestäneet Riihimäen kansalaisopistolle, eikä ihme, saivathan kaksi kärpystä yhdellä iskulla. Juhlien jälkeen lähdimme me, nuoripari, "häämatkalle" Helsinkiin, Caloniuksenkatu 5:een, vaatimattomaan asuntoon, kaksioon, jonka jaoimme Mummin kanssa.

Alkoi ahkera opiskelu. Olivathan vanhemmat hieman paheksuneet, että menimme avioon ennen kuin kumpikaan oli kiinni leivän syrjässä,

mistä johtuen halusimme näyttää, että asiat olivat kunnossa myös taloudelliselta kannalta. Sain suoraksi kaikki kandin lopputentit samana keväänä. Sain myös heti paikan, 1. kesäkuuta Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitossa konsulenttina.

Oma koti kullan kallis

Vastasyntyneen perheemme ensimmäinen asunto oli siis Caloniuksenkadulla, IV kerroksessa, kadun puolella, asunto A 21. Siihen kuului kaksi huonetta, alkoovi, kylpyhuone, keittosyvennys. Mummi sai isomman huoneen, mihin myös alkoovi kuului ja meille tuli pienempi huone keittosyvennyksineen.

Olin siis toimessa SKTL:ssa, os. Kluuvikatu 4. Työhöni kuului melkoisesti matkoja Etelä-Suomea pitkin ja poikin. Liisa opiskeli ahkerasti ja valmistui lääk. kandidaatiksi vielä samana syksynä 1945. Kun sitten esikoisemme Eero syntyi 23.1.1946, ryhdyimme suunnittelemaan asuntoa maalle. Tähän vaikutti osaltaan sekin, että Caloniuksenkadun talo oli kultalainoitettu ja liikkui sellaisia huhuja, että niille taloille, joilla oli kultalainat, saattoi käydä hullusti ennen pitkää. Kun asunto ei myöskään ollut enää mukava kasvaneelle perheellemme, myimme osakkeen pois ja rahat pantiin puoliksi Mummin ja meidän kesken.

Päiväämätön kirje, osoite: Rouva Liisa Paukkala ja poika n° 22, Kätilöopisto os 3

Rakas pikku Liisukkan!

Lähetän oheisena lehdet sekä puuttuvan rasvakortin.

Soitin illalla R-mäelle. Olivat kovin iloisia kaikesta. Thelma & Co tulevat tänään kaupunkiin. Annoin puh. numeroni liittoon. Vanhempasi tuskin tulevat ennen kuin olet kotona. Täti on kirjoittanut Sinulle ja mahd. soittaa terveisensä. Thelma tulee illalla katsomaan Sinua. Muista silloin aviomiestä, joka odottaa käytävässä.

Olen ajatellut asiaa ja tullut siihen tulokseen, että on parempi, että pysyt vielä sängyssä mahd. paljon. Älä siis kekkuloi puhelimeen, oma rakas pikkuiseni!

Sano pojalle n° 22 terveisiä ja anna suukki isän puolesta!

Rakkaan pienen vaimon parasta tarkoittaen

Esko

P.S. Täti oli vähän huolissaan siitä, ettet vain luule heidän Sinut unohtaneen kun eivät tule käymään. Ajoin itse asiaa tähän suuntaan, kuten illalla oli puhe. Tulevat ehkä tänne vastaanottamaan Sinua sairaalasta!

Sata suukkia rakkaalle vaimolleni! Ikävissään huokaileva

Sama.

Kiire on!!!

Rakas Liisa!

Onnea Sinulle ja Pojulle oikein paljon! Jumalan siunausta, sitä parasta Teille toivon. Olen niin kauhean utelias näkemään pojan ja tulenkin katsomaan jos se on mahdollista, muussa tapauksessa täytyy odotella kotiin tuloanne.

*Rakkaat terveiset Teille molemmille
lida täti
Mummi.*

Saimme sitten kuulla, että Hels. Suomalainen Säästöpankki ja vakuutusyhtiö Pohjola olivat yhdessä ryhtyneet rakennuttamaan omakotialuetta Espoon Mankkaalle. Ostimme sieltä juuri valmistuvan omakotitalon, ja pankki auttoi rahoituksessa. Iloisina muutimme uuteen, tilavaan ja siistiin taloomme, jonka osoite oli Kilo, Repoaho. Tämän nimen esikoinen sanoi sitten yhteen, Kilorepoaho, minkä nimen talo sitten sai. Muutto tapahtui 4.9.1946.

Talomme sisälsi keittiön lisäksi suuren huoneen, kaksi pienempää huonetta, apulaisen huoneen sekä tarpeelliset eteiset ja kellaritilan. Lisäksi oli eri rakennuksessa puuvaja ja "pussa" sekä yhteinen kaivo naapurimme toimittaja Gunnar Henrikssonin kanssa. Mitään mukavuuksia ei ollut, vesi kannettiin sisään ja ulos, uunilämmitys.

Ennen pitkää kävi selville, että talomme oli sangen kylmä, sitä piti lämmittää kovasti. Naapurimme kertoivat, että rakennusmiehet olivat olleet jatkuvasti humalassa sitä tehdessään. Olimme silti hyvin onnellisia, kun oli tilaa ja rauhallinen mieli. Talon ympärillä oli tonttimaata muistaakseni 1100 m², joten saatoimme kesällä viljellä siinä marjoja ja vihanneksia ja perunaa tietenkin myös. Pian oli talon ympärillä myös runsaasti kukkia kasvamassa, jopa suurehkon koivunkin toin metsästä lisäämään viihtyvyyttä pihalla.

Rovasti Muroman saarnat ja mitä ne vaikuttivat

Liisan opiskellessa hammasklinikalla saimme samalla ystäväperheen. Ani Finne opiskeli myös hammaslääketiedettä ja hänen miehensä Johan eli Jukki Finne oli kuvanveistäjä. Olimme paljon yhdessä. Tytöt olivat päivät hammasklinikalla ja siellä puhuttiin, että Töölön kirkossa on joka viikko iltatilaisuus, jossa puhuu rovasti Urho Muroma ja hänen

puheensa ovat hyvin mielenkiintoisia ja vaikuttavia. Päätimme Finnen perheen kanssa mennä katsomaan ja kuulemaan. Niin tehtiin. Kirkko oli tupaten täynnä. Jäimme istumaan kirkon perälle ulko-oven viereen, ehkä ajatellen, että siitä on helppo livahtaa ulos, jos tilaisuus käy liian pitkäksi. Heti alkuun Muroma sanoi: "Älkää luulkokaan, te siellä perällä, että olette tulleet tänne omasta halustanne, kyllä se niin on, että Jumala on teidät tänne vetänyt". Se vaikutti, ja niin kävi, että me kaikki neljä istuimme siellä koko kevään joka ainut viikko. -Monet muutkin tuttavistamme tulivat mukaan, etenkin dentistit ja pian olivat keskustelut muuttuneet, kristilliset kysymykset olivat tulleet tärkeiksi. Kokoonnuimme usein muulloinkin keskustelemaan ja laulamaan.

Muutto Rajamäelle

Valmistuttuaan lääketieteen kandidaatiksi huomasi Liisa, että hammaslääkäriin ammatti sopisi paljon paremmin perheenäidille, kuin lääkäriin. Niinpä hän muuttikin hammaslääkäripuolelle, dentistiksi. Kuljimmekin sitten molemmat päivittäin Kilorepoahosta Helsinkiin ja illalla takaisin. Esikoista kotona hoiti Hilja-täti Saarinen, jo kypsyneeseen ikään ehtinyt rouva, jonka mies oli kaivinkoneen kuljettaja ja melkein aina matkoilla. Hän oli hyvä ja tunnollinen hoitaja. 16.10.1947 alkaen hänellä oli hoidettavana myös toinen poikamme Olli.

Liisa valmistui sitten hammaslääkäriksi 13.9.1949. Kilorepoaho oli sopimaton hammaslääkäriin vastaanottoa ajatellen, joten oli etsittävä taas uusi asunto. Vähän haikein mielin erosimme omasta kotitalostamme.

Uuden asunnon etsintään ryhdyimme omalla tavallamme. Sanomalehti-ilmoituksen mukaan me ajoimme linja-autolla Nurmijärven suuntaan myytävää taloa katsomaan. Se ei miellyttänyt. Niinpä nousimme seuraavaan linjuriin, joka oli menossa Rajamäelle. Kuljettajalta tiedustelimme asuntoa niiltä seuduin, ja saimmekin eräältä matkustajalta vihjeen poiketa erääseen taloon Rajamäellä. Se oli kaksikerroksinen kivitalo lähellä maantietä, linja-autokorjaamon takana. Omistaja oli eläkkeellä oleva metsätyönjohtaja Hallala, joka asui itse talon alakerrassa. Yläkerta oli juuri vapautunut ja hän vuokraisi sen mielellään meille. Asia sovittiin heti. Yläkerta käsitti kolmen huoneen ja keittiön asunnon ynnä sopivat tilat hammaslääkäriin vastaanottoa varten. Tuntui aivan siltä, että hyvä Jumala oli hyvin tehokkaasti johtanut meitä löytämään uuden asunnon.

Huoneisto tarvitsi kuitenkin ensin remontin ja me pääsimme marraskuun ajaksi 1949 asumaan Nikulaan Riihimäelle.

Sitten oli saatava hammaslääkäriin instrumentit. Teimme toiviomatkan setä Juliuksen luo Tampereelle ja hän järjesti tarpeellisen lainan KOP:sta.

Liisa pääsi alkamaan hammaslääkärinuransa Rajamäellä Hallalan talossa 1.1.1950.

Työelämän piirissä

Ensimmäinen varsinainen työpaikkani valmistumisen jälkeen oli siis Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liiton konsulentin toimi 1.6.1945 alkaen. Tämän paikan sain siten, että kotieläintieteen professori Lauri Paloheimo oli suositellut minua maist. Yrjö Helvelle, STKL:n toiminnanjohtajalle ja paikka tuli näin kuin tarjottimella. Tähän toimeen liittyi kuitenkin kovin paljon matkustamista ja sopi näinollen mielestäni huonosti perheelliselle miehelle, joka olisi mieluummin viettänyt iltansa kotona perheen parissa kuin jonkin vieraan talon nurkissa. Kerran kuitenkin ei ollut niin. Jouduin nimittäin lähtemään matkaan Kotkan-Loviisan seudulle, turkistarhoille. Tuntui, että paras tapa tehdä matkaa oli käyttää polkupyörää, tarhat kun siellä olivat lähellä toisiaan. Sovimme, että Liisa tulee mukaan ja opiskelee lääketiedettä ne ajat, kun minä olen tarhoilla. Niin tapahtui. Ajoimme ensin junalla Kotkaan ja sieltä sitten pyörillä Loviisaan. Kävin useilla tarhoilla, yövyimme majataloissa ja hotelleissa, kerran heinäladossakin, kun majatalon sängyssä tuntui olevan täitä. Hauskasti kaikki kuitenkin sujui. Sehän oli ikään kuin myöhästynyt häämatka, kuten leikillämme sanoimme.

Koneella kirjoitettu teksti monistetun paperin takana. Paperin etupuolella on päiväys Helsingfors den 15 november 1945, allekirjoituksena FINLANDS PÄLSDJURUPPFODARES FÖRBUND ja alkusanoina "Ärade farmare".

Helsingin Mannerheimintietä kulki päätön mies, ei kylläkään sanan mukaan päätön sillä hänellä oli hattu päässään ja komea hattu olikin, mutta hän kulki kuin päätön kana. Ei silti että pää olisi välttämätön kun on kysymys kulkemisesta Mannerheimintiellä, eikä miehemmekään kulkenut päällään, vaan lyhyillä ja tukevilla jaloillaan, lisäksi hiukan väärillä sanokaamme malli rococo jossa on aavistuksen verran chippendalea joukossa. Kulkiessaan Kaivokadun poikki piti vähältä, ettei mies oikaissut vääriä koipiaan eli kuten sanotaan kuollut. Sen sijaan ajoi kuorma-auto hänen muutenkin heikon vatsansa yli. Se olikin suuri onni sekä miehelle että meille, jotka pahimmassa tapauksessa olisimme saaneet lukea vain lyhyen uutisen sanomalehdistä kun sen sijaan nyt saamme lukea jännittävän kertomuksen miehemme myöhemmistä vaiheista. Kuorma-auton kuljettaja, gentlemanni kun oli, pyysi ensin anteeksi mieheltämme, kirosi sitten hartaasti jalankulkijain huolimattomuutta, nosti muutamien avuliaitten kansalaisten avustamana miehen auton lavalle ja ajoi sairaalaan. Sairaalassa todettiin, että yliajettu oli perusteellisesti kylmettynyt mutta voi muuten hyvin. Hän lähti kävelemään ja suuntasi kulkunsa lähimpään ravintolaan torjuakseen kylmettymisen vahingolliset seuraukset konjakin avulla. 5 tuntia myöhemmin kulki

pääton mies Mannerheimintietä, ei kylläkään sama pääton sillä pää hänellä oli ja se oli ihan täynnä. Konjakkia.

Virallinen postikortti: Maisterinrouva Liisa Paukkala, Helsinki, Caloniuksenk. 5. A. 21

Turku 19.6.45

R. Liisa! Joo, joo tässä se menee. Majoitus ja muonitus on sikäli järjestyksessä, että asun Olavi-serkun luona, syön ulkona ja päivät vietän Tuulan minkkilässä. Talon isäntä kyllä kuulemma aikoo järjestää mulle myöhemmin majoituksen sinne maalle. Vakinainen minkinhoitaja näet lähtee huomenna kesälomalle ja se olisi hieno veto. En vain aijo olla täällä enää "myöhemmin" kuin pari päivää. Olen hieman suunnitellut perjantai-iltaa. Juna tulee Hesaan siinä 23 korvilla illalla. Tietenkään en vielä ole varma, mutta niin luulen. Aurinko on lämmin ja ilma paistaa. Niin kai sielläkin.

Eipä sitten muuta kuin voi hyvin ja ole kilttinä! Terveiseni äidille!

Esko

Jos on asiaa voit soittaa iltasella Olaville!

Vuoden matkustelun jälkeen olin jokseenkin kyllästynyt ja kun sitten sanomalehdestä näin, että SOK haki turkismiestä palvelukseensa järjestämään ennen olematonta turkiskauppaa, panin paperit vetämään. Sain paikan käytyäni ensin näyttämässä naamaani asianomaiselle johtajalle. Näin uudeksi työmaakseni tuli SOK:n pääkonttorin Teollisuustavaraosasto Helsingissä, Vilhonkadulla, Rautatien torin laidassa.

Pidin kovasti työstäni SOK:lla, sillä esimiehet ja työtoverit olivat oikein mukavia. Ajan mittaan alkoi kuitenkin tuntua siltä, että turkiskauppa ei koskaan tulisi merkitsemään suuria SOK:n myynissä. Onhan selvää, että maalaisosuuskaupassa, missä myydään jauhoja ja suolasillejä, ei pidetä kaupan minkkiviittoja tai piisamiturkkeja. Erikoismyymälöitä taas tulisi olemaan vain harvoilla osuuskaupoilla suurissa kaupungeissa. Näistä syistä johtuen aloin tuntea työni ja ponnisteluni turhiksi.

Sitten seuraavana kesänä 1950 menimme Liisan kanssa Kansan Raamattuseuran järjestämälle "Sanan ja sävelen virkistyskurssille" Suolahden kansanopistoon. Siellä saimme yhteyttä muihin kristittyihin sekä kansan raamattuseuralaisiin, joista useat olivat jo ennestään tuttuja. Asuihan Repoahon omakotialueella kolme, myöhemmin useampiakin Raamattuseuran pappia tai muuta työntekijää, ja olimme olleet heidän kanssaan yhteisissä keskusteluilloissa jo aikaisemmin.

Suolahdesta, Keski-Suomen opistosta sain sitten myös ajatuksen pyrkiä kansanopistoalalle, mikä sitten pian toteutuikin.

Otavan opistossa

Tutustuimme siis KR:n virkistyskurssilla Suolahdessa minulle tähän asti täysin outoon laitokseen, kansanopistoon. Pian kurssin jälkeen oli sanomalehdissä ilmoitus, että Otavan Opisto hakee maatalousopettajaa. En ollut koskaan kuvitellut, että minusta tulisi opettaja, mutta niin vain kävi. Hain paikkaa, veimme paperit henkilökohtaisesti Otavaan johtaja Antti Leinoselle ja kun serkkuni Olavi Kares oli ystävällisesti suositellut, sain paikan, vaikka hakijoita oli paljon. Niin työni alkoi Otavassa 15.10.1950.

Ensimmäisen talven olin Otavassa yksin, muu perhe oli edelleen Rajamäellä, missä Liisalla oli vastaanotto Hallalan talossa. Tämä tilapäinen järjestely johtui siitä, että opistolla oli rakennustöitä käynnissä. Samana syksynä oli nimittäin kansanopistokurssin rinnalla aloitettu kansankorkeakoulu ja siihen liittyvä kodinhoitajakoulu, kolme uutta opettajaa oli otettu, lisätiloja tarvittiin yksi kerros lisää kivitaloon³⁶ sekä johtajalle asunto erilleen omaan taloonsa.

Jouduin asumaan tilapäisesti eräässä oppilashuoneessa "Männistössä", kun rakennustyöt olivat tavarapulan takia myöhässä. Kävin kuitenkin niin usein kuin mahdollista Rajamäellä "kelloa vetämässä" ja Liisakin oli joskus vuorostaan sunnuntain tienoissa Otavassa.

Kirje Hammaslääkäri Rouva Liisa Paukkalalle, Rajamäki, Hallalan talo

Otava 14.12.1950

Rakas omani!

Kiitos mukavasta kirjeestäsi, joka juuri äsken minut yllätti niin mieluisalla tavalla. Tuntuu aina hyvältä kun saa tietoja Sinulta, ja mainittakoon, että mielestäni olet hoitanut tiedoitus toimintasi tänne päin viime aikoina kerrassaan hienosti. Kiitos kultaseni! Tuotat niin paljon iloa minulle täällä yksinäisyydessäni.

Valitit, että mitään erikoista ei ole ehtinyt tapahtua. Voin sanoa ihan samaa. Päivämäärä vain on vaihtunut toiseksi ja tunneilla käsitellään uusia asioita. Ilmakin näyttää pysyvän ennallaan, juuri sellaisena kuin pitääkin kun osa talosta on ilman ikkunalaseja. Liukasta on täälläkin. Uskon, että teet viisaasti kun matkustat junalla. Matka kaupunkiin on sentään melko pitkä ja aikataulu kireä, joten ei ihme jos toisinaan mennään ojaankin.

Tarkoituksenani oli mennä tänään Mikkelissä pistäytymään. En kuitenkaan taida viitsiä lähteä. Keli on täälläkin huono ja lisäksi on

³⁶ Otavan opiston kahta päärakennusta nimitettiin "puutaloksi" ja "kivitaloksi".

nilkkani vähän ärtynyt. Liekö ollut pahassa asennossa yöllä vai onko eilisellä päivällä jotakin osuutta siihen, en tiedä.

Meillä on täällä opistolla tänään Lähetysompeluseuran myyjäiset ohjelmineen. Kuluuhan siinä taas ilta mukavasti. Ei täällä tarvitse pelätä ikävystymistä kun vain ottaa kaikkiin tilaisuuksiin osaa.

Sain myös Artturilta pitkän selostuskirjeen viime tapahtumista SOK:lla ja etenkin Teoll. osastolla. Eetu on kuulemma "Mehiläisessä" jo toista viikkoa jostakin munuaisviasta. Hänen elämänsä on kyllä ollut sellaista, että sitä ei kenenkään terveys ajan pitkään voi kestää. Muuten voivat hyvin. -Minusta tuntuu siltä, että Artturissa jokin itu Jumalan puoleen alkaa kasvaa. Kirjoitin hänelle jokin aika sitten pitkän kirjeen, missä kerroin omasta kannastani näissä asioissa. Panin mukaan myös punaisen lapun hänelle. Ei hän mitään suoraan sanonut, mutta kiitteli vain kauniin samoin kirjeestä ja erikoisesti siitä että olen häntä ajatellut, joten minulla on määrätty tunne hänen suhteensa. Saat lukea hänen kirjeensä kun tilaisuus sen sallii. Täytyy taasen sopivassa välissä sysätä hänelle muutama rivi jos siten hyvinkin voisi olla välittämässä hänelle parasta joululahjaa mitä maailmassa on.

Kultaseni! On niin hauska kirjoittaa Sinulle, vaikka ei oikeastaan ole mitään varsinaista asiaakaan. -Saa nähdä saanko huomennakin kirjeen! Sinä ainakin saat.

Jumalan haltuun taas teidät kaikki jätän!

Esko

Olen kyllä alustavasti Mummille kirjoittanutkin Rajamäelle tulosta jouluksi. On kilttiä puoleltasi kun käyt siellä. Teet iloa hänelle ja minulle myös. Oma rakas kultainen vaimoni!

Työni oli kyllä alkuun rankkaa. Varsinaisia opetustunteja oli muistaakseni 34 viikossa, mihin tuli lisäksi osanotto opistoelämään, mikä tarkoitti siihen aikaan sitä, remmissä oltiin ihan aina, aikaisesta aamusta myöhään iltaan. Eivät edes pyhän ajat olleet vapaat. Lauantai-iltana oli aina miesten kokous, sunnuntaina yhteinen kirkkomatka, usein päiväseurat ja illalla aina illanvietto jonkin asian merkeissä. Kun vielä ottaa huomioon, että en ennen ollut opettanut ja monet kirjaviisaudetkin olivat kuluneen viiden vuoden aikana unohtuneet tai tiedot vanhentuneet, sain tehdä työtä todella ihan olan takaa, valmistaa tunteja etukäteen jne.

Opiston johtajana oli rovasti Antti Leinonen, niillä seuduin hyvin tunnettu mies. Hän vaati meiltä opettajilta paljon ja itseltään myös. Kova hän oli, mutta oikeamielinen. Tulin kuitenkin mielestäni verraten hyvin hänen kanssaan toimeen.

Työtä oli siis kovasti, mutta se oli mielenkiintoista. Kansankorkeakoulussa oli samana syksynä aloittanut myös

maataloudellinen linja, jonka ohjelma noudatteli pääpiirtein maamieskoulun teoreettista kurssia. Sain olla panemassa tätä alulle. Vankkana tukenani oli naapurikoulun, Otavan Maatalousoppilaitoksen opettaja agr. Väinö Kytölä. Linjalla oli oppilaita yleensä vain 10-20 verran, melkein vain poikia, mutta he olivat poikkeuksetta lahjakkaita tai ainakin ahkeria, joten työ oli mielekästä ja johti tuloksiin. Monet näistä pojista ovat päässeet hyviin asemiin maatalouden piirissä tai yhteiskunnassa.

Tullessani Otavan Opiston opettajaksi Antti Leinonen, opiston johtaja heti alkuun huomautti, että kun hän aikanaan siirtyy eläkkeelle, tulee opiston johtoon pastori Eero Mikkonen. Otavassa puhuttiin, että sellainen sopimus oli johtokunnassa tehty, kun eräs johtokunnan jäsenistä, Antonia Topelius oli Eero Mikkosen anoppi. Niin sitten kävikin 1958, kun Antin vuodet oikeuttivat eläkkeeseen ja hän siirtyi kappalaisen virkaan Hartolaan, tuli opistolle uusi johtaja Pohjois-Karjalan Opistosta pastori Eero Mikkosen muodossa.

Eero oli Antin täydellinen vastakohta melkein kaikissa suhteissa, mikä näkyi pian myös opiston toiminnassa. Meidän vanhojen mielestä asiat kulkivat huonoon suuntaan, mikä ilmeni jonkinlaisena vastaan hangoitteluna. Pahin kanto kaskessa Eeron kannalta oli varmaan johtajatar Aino Veikkola, lujatahtoinen äidinkielen maisteri.

Tämä rasitti tietenkin Eeroa kovin ja kun lisäksi opiston taloudellinen tilanne heikkeni jatkuvasti, oli Eero Mikkonen valmis lepäilemään Moisioon talvella 1967/68. Minut oli jo Antti Leinosen toimesta valittu opiston varajohtajaksi. Näin jouduin äkkiä ottamaan vastuun kaikesta oman opettajantyöni lisäksi. Eero palasi kuitenkin työhön keväällä 1968 ja kaikki näytti taas menevän hyvin hänen kohdallaan. Kun sitten kesällä palasimme ulkomaanmatkalta Italiasta kotiin, sain heti kuulla että johtokunnan puheenjohtajalla oli asiaa ja Eero oli taas sairaana. Puheenjohtaja Niininen sitten kertoi, että lääkäri oli määrännyt Eero Mikkosen lopullisesti luopumaan johtajan tehtävistä Otavan Opistossa ja johtokunta oli valinnut minut va. johtajaksi. Pian sitten paikka julistettiin haettavaksi ja minut valittiin.

Luulen että harva miehenpuoli on pahoillaan saadessaan ylennyksen toimessaan. Niinpä minäkään en tohtinut kieltäytyä, kun johtajan paikkaa tarjottiin. Olihan se samalla tunnustus johtokunnan luottamuksesta ja taloudellisestikin edullinen. Liisa oli kuitenkin vastaan. Hänen mielestään rauha perhe-elämän piirissä on tärkeämpi kuin työ. Nainen ajattelee varmaan monessa muussakin toisin kuin mies. Kenties olisi ollut onnellisempaa, jos olisin kieltäytynyt. Mene ja tiedä.

Paukkalan perheen kesänviettoa

Avioliiton solmimisen jälkeen ensimmäisenä kesänä 1945 me, nuoripari, retkeilimme ja kävimme sukulaisia tapaamassa. Teimme

polkupyörämatkankin, joka samalla oli konsulenttitoimeeni liittyvä työmatka. Ajelimme turkistarhoja tutkailemassa Kotkasta Loviisaan, mistä olen jo kertonutkin muussa yhteydessä.

Kesällä 1946 olivat asiat jo toisin, olihan meillä jo puolivuotias pojanvesseli, Eero. Sanomalehti-ilmoituksen mukaan sitouduimme muistaakseni kuukauden ajaksi hoitamaan Kauniaisten suomalaisen kansakoulun opettajapariskunta Paasosen vauvaa päivisin ja saimme sen korvaukseksi asua kansakoulun tyhjässä luokahuoneessa ja viettää vapaa-aikamme halumme mukaan. Ei se kovinkaan hemaisevaa kesänviettoa ollut, mutta saipa Eero olla ulkona auringossa, mitä niissä oloissa pidimme tärkeänä.

Samana syksynä ostimme omakotitalon, "Kilorepoahon", ja olimme tavallaan maalla koko ajan, ympäri vuoden, emmekä siis tarvinneet erikoista kesäasuntoa. Samaa on sanottava seuraavasta asunnostamme Hallalan talosta Rajamäellä, jonne muutimme 1949. Liisalla oli siellä vastaanotto.

Vasta Otavassa ollessa tuli kesäasunto taas uudelleen kysymykseen. Asuimme opistorakennuksessa ja kun toimintaa riitti ympäri vuoden, oli hyödyllistä olla loma aikanaan jossakin muualla kokeakseen loman vapaa-ajaksi.

Kesällä 1953, tarkemmin sanottuna ajalla 12.6.-30.6. lähdimme Liisan kanssa ensimmäiselle ulkomaanmatkalle. Lapset sijoitimme siten, että Eero ja Olli olivat Piikkiössä Vaaramain hoivissa ja pienet pojat Timo ja Ilkka olivat luotettavan kotiapulaisemme Mailan hoidossa hänen kotonaan Hietasessa. Matka suuntautui ensin laivalla Turusta Tukholmaan, sieltä junalla Malmön kautta Köpikseen, mistä edelleen junalla Hampurin, Hannoverin, Würzburgin kautta Wieniin. Asuimme siellä keskellä kaupunkia Pension Jandasekissä, Wickenburggasse 23. Täältä jatkoimme ensin siipiraslaivalla Tonavaa pitkin Linz-nimiseen kaupunkiin ja sieltä junalla Innsbruckiin. Siellä asuimme yksityisperheessä. Kotimatka suoritettiin junalla Frederikshavenin ja Göteborgin kautta Tukholmaan ja edelleen Turkuun. Matka oli meille molemmille ensimmäinen oikein manner-Eurooppaan ja osasimme nauttia siitä täysin rinnoin. Tietenkin pitkin matkaa vähän ajattelimme, miten pienet perheenjäsenet kotona Suomessa jakselivat, ja mukavalle tuntui taas olla kotonakin omien murujen luona.

Kansanopistoretkeily Saksaan 26.5.-11.6.1955

Otavan Opiston johtaja Antti Leinonen oli innokas matkailija ja samalla toimekas järjestelijä. Niinpä Antti suunnitteli yhdessä kansanopistoyhdistyksen kanssa kesäksi 1955 kansanopistonopettajille retkeilyn Länsi-Saksan kansanopistoihin. Tietenkin hän halusi mukaan myös omia opettajia ja niin me Liisan kanssa pääsimme mukaan. Lähtijöitä oli yhteensä 20.

Ajelimme ensin laivalla Turusta Tukholmaan ja sieltä junalla etelään Gedseriin, mistä laivalla yli Saksan puolelle Großenbrodeen. Laivalla oli mitä ihanin ruokapöytä, jota käytimme myös hyväksemme, mutta kaikki sairastuimme mahatautiin, joka onneksemme meni kuitenkin nopeasti ohi. Sitten jatkoimme junalla Oldenburgiin ja edelleen Rastedeen, missä oli kansanopisto. Vuokrasimme sieltä pienen bussin, millä retkeiltiin ympäri lääniä viikon ajan, minkä kuluessa näimme kaikenlaista, kuten Wiesmoorin suuret turvesuot ja siihen liittyvän sähkövoimalaitoksen sekä Euroopan suurimman lasinalaisen puutarhaviljelyksen. Kävimme tutustumassa Rhododendron-metsään, jossa oli 10 ha samannimisiä kasveja, mm. "Rhododendron Suomi", joka oli tuotu sinne Tornioista. Katselimme kaloja vedenalaisessa akvaariossa ja "Zauberflöte"-oopperaa Oldenburgin oopperassa.

Rastedesta ajoimme Goslariin Harz-vuoristossa, siellä asuimme kansanopistossa vuoren rinteellä. Kävimme Wolfsburgissa tutustumassa Volkswagen-tehtaisiin. Wolfenbüttelissä kävimme m.m. kirjastossa, missä oli näytteillä ikivanha Raamattu. Tutustuimme myös suureen Hannoverin kaupunkiin. Itse Goslar oli ikivanha piparkakkutalokaupunki, josta osa oli rakennettu jo keskiajalla.

Paluumatka tehtiin Kööpenhaminan kautta. Siellä ihmettelimme polkupyörien runsautta ja autoliikenteen vilkkautta. Poliisi oli hyvin tarkkana jalankulkijoihin nähden. Kerrankin eräs ryhmämme ylitti kadun väärin, jolloin poliisi tuli hurjana. Joht. Eero Rautavirta selvitti kuitenkin tilanteen sanomalla Suomeksi: "Juu, juu, mutta kun on niin kova kiire", jolloin poliisi viittasi meitä kohteliaasti jatkamaan matkaa.

Kotimatka sujui sitten samaan tapaan kuin menomatka, Ruotsin kautta Tukholmaan ja Turkuun.

Vuosina 1955 ja 1956 olimme kesää maalaistalossa Suojärven Tuukkasessa, 5 km Koivakkalan tietä Otavasta. Olimme vuokranneet talon päärakennuksen toisen pään. Talo oli tavallinen maalaistalo, josta Suojärven rantaan oli matkaa vajaa ½ km ja Sarkanen-nimiselle suurelle lammelle suunnilleen saman verran. Suojärvässä oli kalaa ja venettä saimme lainata talosta. Näinä kesinä matkustelimme paljon, mistä isäntäväki ei tuntunut jostakin syystä pitävän. Kun muutenkaan emme erikoisen hyvin viihtyneet siellä, aloimme etsiskellä omaa paikkaa, jossa ei olisi vieraita ihmisiä niin lähellä, eikä niin tavattomasti karpäsiä kuin Tuukkasessa, missä karja oli muutaman metrin päässä.

Keväällä 1957 jatkoimme mökin paikan etsiskelyä. Lehti-ilmoitukseemme tuli useita vastauksia, mutta kaikissa löytyi vikaa. Eräsikin oli niin kaukana Hirvensalmella, että emme lähteneet edes katsomaan. Pian saimme kuitenkin uuden kirjeen, jossa kehuttiin paikkaa seudun parhaaksi ja jossa autolla pääsi perille. Lähdimme Skodalla³⁷ katsomaan. Matka isolta tieltä oli 7 km, kaamean huonoa, mutta perillä odotti mitä ihanin etelään pistävä niemi koivumetsineen. Sitä halusi isäntä Esa Kalmi, Karjalan siirtolainen, myydä meille noin hehtaarin verran hintaan 175 000 mk (nyk. 1750). Kaupat tehtiin ja

³⁷ Škoda 440 - henkilöauto vuosimalli 1956

niin siirtyi Kastikaisniemi, Hirvensalmen Malvaniemen kylästä omistukseemme.

Kun sitten erottamisen piti tapahtua, tulikin eteen pieni vaikeus. Olimme sopineet isäntä Kalmin kanssa, että meille erotetaan niemen kärjestä alkaen hehtaarin pala. Kun sitten ins. Mättö tuli määräalaa erottamaan, tiedusteli hän, miten on sovittu, pitikö alan olla 1 ha vesijätön kanssa vai ilman. Minä tietenkin olin sillä kannalla, että ilman vesijättöä, Kalmi taas päinvastaista mieltä. Insinööri totesi, että hän ei voi erottaa maata ennen kuin asiasta on sovittu. Niinpä minä sitten ehdotin, että erotamme meille maan laitumen aitaa myöten, mihin Kalmi suostui ja niin päästiin mittaamaan.

Niin alkoi sitten rakennuksen suunnittelu, jossa varsinaisen aivotyön teki äiti Paukkala, näissä asioissa kyvykkäin. Isäntä Kalmi taas oli luvannut rakentaa talon hantlankkarinaan allekirjoittanut, jolla ei ollut entuudestaan kokemusta rakentamisesta. Työt aloitettiin Vapun jälkeen 1957 ja puutavara tilattiin Paarman sahalta Hirvensalmelta.

Kesämökin rakentaminen 1957

Olin sopinut johtaja Antti Leinosen kanssa siitä, että saan käydä päivittäin Hirvensalmella mökkiä rakentamassa, vaikka ei vielä olekaan varsinainen lomani, kunhan huolehdin siitä, että opiston maataloustyöt tulevat tehdyiksi. Pidimme joka aamu "käskynjaon" talonmiesten kanssa, minkä jälkeen ajoin Hirvensalmelle ja illalla takaisin Otavaan. Rakentaminen Kalmin kanssa sujui hienosti, kunnes noin kolmen viikon kuluttua Kalmin piti mennä käymään Mikkelissä metsärahoja nostamassa. Päätin sinä päivänä jatkaa rakentamista yksin. Kalmi ei tullut mukaan seuraavanakaan päivänä eikä sitä seuraavana. Hän tuli vasta kahden viikon kuluttua ja ilman metsärahoja. Oli käynyt tuomari Merenheimolta lainaamassa rahat kotimatkaan. Minä olin rakentanut koko ajan yksin oman pääni mukaan ja kun Kalmi sitten tuli, sanoin, että koetan jatkaakin yksinäni, jos voin käydä tarpeen vaatiessa häneltä neuvoa kysymässä. Tähän Kalmi suostui mielellään, hänellä kun alkoi olla jo kiire kevättöihin pelloille. Niin sitten rakentelin koko kesän yksin ja välillä pojat apunani. Heti kun saatiin vesikatto päälle, muutti perhe taloon asumaan ja tilat paranivat sitä mukaa kuin rakentaminen edistyi.

Koko kesä siihen hommaan hupeni, kuitenkin en saanut syksyyn mennessä saunaa kuntoon enkä taloa maalattua. Muuraukset kävi Kalmi tekemässä. Hän oli hyvin taitava rakentaja ja sai m.m. takkauunin heti vetämään, mitä kaikki takat tässä maassa eivät suinkaan tee. Suuluukut takkaan tilasin kuuluisalta mikkeliiläiseltä seppämestarilta Sarkonsalolta, kassakaappien ja lukkojen avaajalta. Yläkerta Mökistä oli alunperin tarkoitus jättää avoimeksi tai makuupaikaksi pojille ja kulku sinne ajateltiin tapahtuvaksi tikapuita myöten. Ylös ullakolle muodostui kuitenkin sangen suuri tila, joten suunnitelmaa muutettiin ja sinne rakennettiin kaksi huonetta. Sitten ne

portaat sinne ylös. Se oli mielestäni koko rakennuksen vaikein tehtävä. Tein portaat kolmeen kertaan ennen kuin onnistuivat. Ei luulisi mokomaa niin vaikeaksi tehtäväksi.

Lopullisesti talo valmistui vasta seuraavana kesänä 1958.

Se, että rakentamista riitti ei ollut ollenkaan paha asia, päin vastoin. Rakentaminen oli oikein hauskaa, suorastaan parasta vapaa-ajan askarrusta mitä ajatella saattoi. Keksittiin aina uusia tarpeita ja niin sitä riitti useammaksi kesäksi.

Norjan matka 1958

Manner-Eurooppaan olimme jo tutustuneet, mutta lähemmät naapurit olivat jääneet vähemmälle huomiolle. Näin ollen suunnittelimme matkan katsomaan, miten norjalaiset elävät. Se ei ollut mikään valmismatka, vaan suunnittelimme sen ihan itse alusta alkaen. Oikeastaan koko matkan lopullisena päämääränä oli kristillinen kansanopistokokous Norjassa.

Lähdimme suomesta laivalla Vaasan kautta Sundsvalliin, mistä jatkoimme junalla poikki Ruotsin Östersundiin, missä pysähdyimme. Sieltä jatkoimme junalla edelleen rajan yli Norjan puolelle päämääränä Trondheim (tai Trondhjem, kuten norjalaiset itse sitä nimittävät). Junavaunussa oli suomalaisten nuorten ryhmä, joka kovaäänisesti puhui sopimattomia luullen, ettei kukaan heitä ymmärrä. Trondhjem oli ihastuttava kaupunki, missä olimme muutamia päiviä. Jatkoimme sitten rannikkolaivalla Atlanttia pitkin etelään Bergeniin. Merimatka oli erittäin mielenkiintoinen, sillä laivamme "Nordtjernen" ei ollut mikään turistialus vaan välitti vakinaisesti liikennettä Kirkenesistä pitkin rannikkoa alas Bergeniin. Olimme laivalla kaksi yötä. Bergenistä ostin sadetakin, sillä Bergenissä sataa aina. Täälläkin olimme pari päivää. Sitten junalla Osloon.

Kansanopistokokous oli Norjan eteläkärjen tuntumassa Birkelandin kansanopistossa (ungdomskole). Siellä oli mukana osanottajia kaikista pohjoismaista, Suomesta vähiten ja niistäkin suurin osa ruotsinkielisten opistojen opettajia. Oli sentään joitakin supisuomalaisiakin, kuten johtaja Pesonen rouvineen. Kokous kesti 3-4 päivää ja huipentui yhteiseen Jumalanpalvelukseen paikkakunnan kirkossa, missä ehtoollista jakoi pappi kustakin pohjoismaasta kukin kansallisessa papinpuvussa.

Kokouksen päätyttyä tehtiin merimatka rannikkolaivalla, jonka päätyttyä kukin matkusti kotiinsa. Meillä oli varattuna lentoliput Helsinkiin Oslost Tukholman kautta.

Oli mielenkiintoista tutustua Norjaan, sen kansaan ja luontoon, joka melkoisesti poikkeaa meikäläisestä luonnosta. Mainittakoon, että matkalla Bergenistä Osloon sukelsi junamme tunneliin 170 kertaa.

Kesän 1959 camping-matka Eurooppaan.

Olimme saaneet aikamoisen matkakuumetartunnan. Vaihdettuamme vanhan automme Skodan uuteen "sitikkaan"³⁸ alkoi matkustushalu itää yhä voimakkaammin. Kun Vaaraman perheen pää oli saanut apurahan tutkimuksia varten Itävallassa, jonne lähtivät oikein koko perheen voimalla kesällä 1959, heräsi meissä ajatus mennä katsomaan, miten he siellä olivat ja elivät. Niinpä ostimme laivaliput "Oihonnaan" Helsingistä Lyypekkiin koko perheelle ja autolle. Mukaan pakattiin leirintävarusteet ja muukin tarpeellinen ja lähdettiin matkaan ajamaan läpi Euroopan.

Vaaramat asuivat pienessä Lunz-nimisessä kylässä vuorialueella, mikä oli myös meille mielenkiintoinen tuttavuus. Sieltä lähdettyämme ajelimme kotiin Saksan, Hollannin, Tanskan ja Ruotsin kautta. Matkasta tehtiin myös filmi. Loppukesä vietettiin omalla mökillä Hirvensalmella.

Uusi camping-matka kesällä 1962

Kesäkuun alussa 1962 lähdimme jälleen kertaalleen leirintämatkalle koko perheen voimin ja entisin autoin. Tällä kertaa ajoimme läpi Ruotsin, Saksan, Belgian kautta Ranskaan, missä viivymme Pariisissa joitakin päiviä leirytyen Le Bourget'n lentokentän laitaan. Sieltä ajelimme sitten metrolla eri paikoille kaupunkia siten tutustuen Pariisiin.

Täältä matka jatkoi etelään aina Barcelonaan. Tarkoituksena oli käydä etelämmässakin, mutta käännyimmekin takaisin. Tilanne oli näet sellainen, että Ilkan kasvojen toinen puoli ei ollut enää samanlainen kuin toinen. Se oli alkanut oikeastaan jo Ranskassa, mutta sitten Barcelonassa äityi niin pahaksi, että toinen silmä ei mennyt enää kunnolla kiinni. Emme uskaltaneet mennä lääkäriin Espanjassa, siellä kun näkyi kaduilla niin paljon kaikenlaisia: silmäpuolia, yksijalkaisia jne, vaan päätimme varmuuden vuoksi etsiä lääkäriä esim. Sveitsin puolelta. Matkalla Sveitsiin, Etelä-Ranskassa, pienessä Séten kaupungissa Ilkan silmä tuntui kuitenkin niin pahalta, että hakeuduimme ranskalaiselle lääkärielle. Hankaluutta oli ennen kaikkea siinä, että ainoakaan kaupungin 15:sta lääkäristä ei puhunut muuta kieltä kuin ranskaa. Selvisimme kuitenkin lääkäristä ja palattuamme leirintäalueelle naapurinamme majaileva saksalainen lääkäri halusi nähdä ranskalaisen lääkärin kirjoittaman reseptin. Hän oli sitä mieltä, että diagnoosi oli oikea, vaikka pitikin lääkkeitä tarpeettoman kalliina. Se ranskalainen lääkäri sanoi, että halvaus johtuu vedosta autossa ja paranee parhaiten B-vitamiinilla noin kahdessa viikossa. Niin kävikin. - Ajelimme läpi Ranskan Rivieran (Cote d'Azur) Sveitsiin, mistä sitten Hampurin kautta Ruotsiin ja kotiin.

³⁸ Citroen ID 19 vuosimalli 1959

Mikkelissä ajattelimme käydä vielä suomalaisella lääkärillä siitä Ilkan asiasta. Menimme lastenlääkäri Partaselle. Hän totesi asioitten olevan kohdallaan, mutta sanoi, ettei halvaus johtunut vedosta, vaan oli jonkin viruksen, luultavasti polioviruksen aiheuttamaa. Ranskalainen oli kieltänyt uimasta, mutta Partanen vakuutti, että uida kyllä saa, ei tauti siitä uusi. Niinpä Ilkka meni heti mökillä uimaan, ja toinen puoli kasvoja oli taas vinossa heti seuraavana päivänä. Ranskalainen oli ollut oikeassa.

Sitikan käytyä ruosteesta heikoksi ja kun kaikki toimenpiteet osoittautuivat pätemättömiksi, ostimme kev. 1964 sinisen Ford Taunus 17 M:n, 4-ovisen auton, rekisterinumero MCK 64.

Saman keväänä pääsi esikoisemme Eero ylioppilaaksi. Hän lähti syksyllä Turkuun opiskelemaan lääketiedettä. Kun tarvetta tuntui olevan, hankimme hänelle yhteistoimin ajopeliksi ikivanhan Austin-merkkisen auton. Ollin seurattua jäljessä kaksi vuotta myöhemmin, siis 1966, piti hänellekin saada kulkuneuvo. Niinpä vaihdoimme Taunuksen tammikuussa kahteen pikkuautoon. Olli sai Fiat 600 ja itsellemme ostimme hieman isomman Fiat 850. Rekisterinumerotkin olivat perättäiset, meillä MCK 82, Opolla 83. Liian pieneksi se fiu meille kahdelle suurelle osoittautui. Tavaratilaakaan ei ollut juuri nimeksikään, joten vaihtamista isompaan alettiin suunnitella melkoisen pian. Pidimme autoa vain runsaan vuoden, jonka jälkeen toukokuussa 1968 ostimme uuden auton, joka oli Volvo Amazon favorit, rek. n:o MNH 22. Kauppahinta oli 17 600 mutta aleni vielä myöhemmin 16 700:ksi. Tämä Volvo osoittautuikin sitten vuosien varrella lujaksi ja hyväksi autoksi, joka palveli pitkään ja vaelsi paljon kilometrejä.

1968 kaksi eri matkaa Italiaan

Vuoden 1962 jälkeen emme olleet autoilleet Euroopassa, mikä osittain johtui siitäkin, että pienellä Fiatilla ei suurta tavaramäärää kuljetella. Saatuamme uuden suuren auton, Volvon, tuli taas mieli matkallekin. Isot pojat Eero ja Olli olivat jo omissaan, mutta Timon ja Ilkan kanssa päätimme kesällä 1968 jälleen yrittää.

Ajoimme taas kerran läpi Euroopan: Ruotsi, Tanska, Saksa, Sveitsi. Zürichiin ihastuimme ja siellä leirintäalueella viivyimmekin koko viikon retkeillen lähikaupungeissa, kuten Luzernissa, mistä muistona on Inkaprinsessan pää kotimme seinällä. Jatkoimme sitten matkaa etelään läpi St. Gotthard-solan ja edelleen Italian puolelle. Autostradaa ajoimme hyvää kyytiä ohi Milanon, 20 kilometrin päästä ja päädyimme Veneziaan. Majoituimme siellä mantereen puolelle eräälle majatalon pihalla olevalle leirintäalueelle, mistä sitten retkeilimme varsinaiseen kaupunkiin. Venezia viehätti kovasti, mutta ilmat olivat silloin täällä Pohjois-Italiassa tavattoman helteiset niin, että öisin teltassa oli sellainen kuumuus, että emme saaneet nukuksi.

Niinpä perheneuvottelussa päätimme palata kipin kapin takaisin Sveitsiin, jonka ilmastoon olimme niin mieltyneet. Ajoimme siis samaa tietä takaisin ja Majoituimme jälleen Zürichin järven rannalle tutulle camping-alueelle. Sieltä jatkoimme matkaa länteen Boden-järvelle, joka myös oli meille miellyttävä elämys. Erikoisesti on jäänyt mieleen hienot uima-altaat, purjeveneet ja ennen muuta myrsky ja erikoiset varoituslaitteet, jotka käynnistettiin myrskyn uhatessa varoittamaan järvellä olijoita sekä voimakkain äänimerkein että valomerkein, minkä silloin näimme ihan käytännössä. Sitten ajoimme lossilla yli Boden-järven Saksan puolelle ja edelleen autolla Reinin laaksoa pitkin pohjoiseen ja sitä tietä kotiin.

Kotona sitten poikamme Eero huomautti, että hänkin olisi mielellään nähnyt Italian. Niinpä päätimme, että lähdemme vielä samana kesänä Eeron kanssa lentäen Italiaan. Meitä mairitteli, että esikoinen halusi vielä lähteä vanhempien kanssa matkaan. Syyskuun lopulla ryhdyttiinkin sanoista tekoihin. Olimme viikon Roomassa ja toisen Ischian saarella. Kesäkin jatkui näin kaksi viikkoa ja retkemme oli mitä onnistunein.

Autolla Ruotsiin ja Norjaan 1969

Kesällä 1969 kävimme "pikkupoikien" Timon ja Ilkan kanssa Volvolla Ruotsissa ja Norjassa. Pojat eivät olleet aikaisemmin käyneet Norjassa, joten sinne piti päästä, kun kerran otollinen tilaisuus tuntui aukeavan.

Laivamatkan jälkeen jatkoimme Ruotsin puolella autolla poikki maan Göteborgiin ja siitä rajan yli Osloon, missä asuimme ylioppilasasuntolassa, joka kesäaikana palveli hotellina. Tietenkin tutustuimme kaupunkiin ja ympäristöön: Holmenkolleniin, ulkomuseoihin jne.

Kotiin palasimme samaa tietä.

Pohjois-Karjalan matka kesällä 1970

Timon päästyä ylioppilaaksi 1970, jäi Ilkka vielä kotiin. Timo oli kesällä Sana-laivalla laulamassa. Me vanhemmat päätimme lähteä Ilkan kanssa tutustumaan Pohjois-Karjalaan. Kiersimme Pielisen, kävimme Joensuussa, kiipesimme Kolille sekä tutustuimme muihinkin nähtävyyksiin m.m. Ilomantsissa.

Joulumatka Israeliin 21.12.1970-5.1.1971

Joulu 1970 lähestyi ja alkoi näyttää siltä, että perhe ensi kertaa ei enää kokoontuisi kokonaisuudessaan vanhaan kotiin. Toisaalta ajattelimme, että voisimme kokeilla joulun viettoa matkoilla. Siinä säästyisivät suuresti sekä emännän vaivat että rahat, kun jouluruuat ja lahjatkin jäisivät pois. Niinpä ajattelimme, että joulu voisi olla paras siinä maassa, mistä joulu on kotoisin, Israelissa. Olisi hienoa käydä juuri niillä paikoilla, mistä joulun tapahtumat olivat tuttuja kaikille kristityille. Kun sitten kävi selville, että peruutusten takia oli sopivasti paikkoja vapaana 21.12. alkavalla matkalla Israeliin, päätimme lähteä. Nella³⁹ saatiin täysihoittoon Asikaisen perheeseen Mikkelissä.

Helsingin lentoasemalla koimme ensimmäisen yllätyksen, samaan koneeseen olivat tulossa serkkuni Aineli Koskinen sekä vanha tuttava tri Aune Lindström. Aunea en ollut juuri tavannut moniin vuosiin, joten tuttavuuden uudistaminen oli tarpeen.

Lensimme suurella norjalaisella koneella, joka vaikutti kovin vanhalta ja ränsistyneeltä. Lento sujui kuitenkin hyvin. Perillä Lod'n eli Lyddan lentokentällä saimme kuulla, että ryhmämme menee ensimmäiseksi viikoksi Tiberiaaseen, Aineli ja Aune menivät toisen ryhmän mukana Jerusalemiin.

Majoituimme Tiberiaassa Hotel Hartmaniin Kinneretin (Genetsaret) rannalle. Paikka oli ihana niin kuin koko Galilea. Retkeilimme runsaasti kulkien ikään kuin Vapahtajan jalanjäljissä. Ilmat olivat mitä parhaat, vuodenaikaan nähden suorastaan tavattoman hienot. Lämpötila ei juuri laskenut alle +20 asteen koko aikana eikä satanut tippaakaan, vaikka oli sadeaika.

Viikon kuluttua ajoimme linjurilla Jerusalemiin, jolloin toinen ryhmä tuli puolestaan Tiberiaaseen. Aineli oli kuitenkin jäänyt Jerusalemiin myös toiseksi viikoksi. Asuimme arabihotellissa nimeltä Holy Land. Täällä Jerusalemissa oli niin kovin erikaista kuin Galileassa. Täällä oli likaista, meluavia ihmisiä, kivierämaata, hajuja jne. Monet ns. pyhät paikat olivat mielenkiintoisia, vaikka pyhyyttä olikin usein vaikea nähdä kaiken "saastan" takaa. Kuitenkin se, että jotkin paikat olivat todella Jeesuksen ajalta, tekivät vaikutuksen.

Tehtiin myös matkoja Judeassa. Paljon mielenkiintoista näimme: Jeriko, Kuollut meri, Betania, Betlehem, Mamren tammisto.

Kotimatkamme myöhästyi yhdellä päivällä koneen rikkoutumisen takia. Näin saimme tilaisuuden tutustua m.m. Tel Aviviin ja Joppeen. Matka kotiin sujui onnellisesti.

Ensimmäinen kosketus kotimaahan oli vähemmän miellyttävä. Lähtiessämme Lyddasta näytti lämpömittari +30 astetta, Seutulassa⁴⁰ 7 tuntia myöhemmin -26 astetta.

³⁹ Dobermanni, perheen järjestyksessä toinen koira

⁴⁰ Helsinki-Vantaan lentoasema

Seuraavana päivänä kotona opiston talonmies Pentti Aulaskoski kysyi, mitä Bahamasaarille kuului. Olihan niin, että se kone, jolla lensimme menomatkan, lähti seuraavaksi Bahamasaarille, mutta teki matkalla pakkolaskun Islantiin. Savonsanomien etusivulla oli suuri kuva onnettomuuskoneen sisältä muka ennen lähtöä matkaan ja siinä etummaisena istui meidän perhe. Ilmeisesti lehdellä ei ollut kuvaa onnettomuusmatkalta ja käytti meidän matkaltamme otettua kuvaa ajatellen, että kuva kuin kuva.

Wirilanderien kanssa Italiassa kes. 1972

Ilkan ja Merrun⁴¹ avioiduttua 24.6.72 olimme saaneet sukuun uuden perheen, Liisa ja Olli Wirilanderin, joihin paremmin tutustuaksemme päätimme lähteä yhdessä matkalle. matkasuunnitelmanamme oli mennä 2 viikon seuramatkalle Italiaan kuitenkin omin ohjelmin.

Ensimmäinen viikko oltiin Roomassa, missä otimme osaa myös muutamiin retkiin. Iltaisin istuimme aina yhdessä illastaen. Mieleen on jäänyt erikoisesti mahtava oopperaesitys Caracallan termeillä, missä 10 000 katsojaa seurasi Aidan esitystä. Näyttämöllä ajeli sekä hevosnelivaljakko että kameelit.

Viikon kuluttua jatkoimme Napoliin, missä asuimme rannalla olevassa hotellissa Santa Luciassa. Tutustuimme kaupungin elämään. Kävimme Vesuviuksella ja Pompeijissa, Sorrenton niemellä ja laivalla Caprilla.

Kotiin palasimme sitten yhdessä muun joukon kanssa, ensin autolla Roomaan, sitten lentäen Seutulaaan.

Matkamme oli hyvin onnistunut joka suhteessa ja sen tarkoituskin oli saavutettu. Olimme tulleet hyviksi ystäviksi ja päätimme, että tämä Italianmatka ei saa jäädä viimeiseksi yhteiseksi yritykseksemme.

Miten Kastikaisniemen kesämökillä elettiin

Hankittuamme kesämökkipalstan Hirvensalmen Malvaniemen kylästä, joka erotettiin Mäntyniemen tilaan kuuluvasta Niemelän tilasta, huomattiin, että siellä oli toinenkin palsta valmiina mökkeineen myytävänä, Lepola, osittain hirrestä osittain laudasta rakennettu. Mielestämme se sopi hyvin Vaaraman perheelle ja niin kävi, että Vaaramat ostivat Lepolan ihan samana kesänä kuin meidän mökkimme rakennettiin eli v. 1957. Tietenkin Mummoa⁴² ja Ukkia

⁴¹ Merja Elsa Hildur Paukkala e Wirilander

⁴² Elli Nikula e Lankinen, Liisa Paukkalan äiti, lapsenlapsille ja muullekin suvulle "Mummo".

myös kaivattiin mukaan, kun molemmat tyttäret perheineen olivat samalla paikalla kesiään viettämässä, ja tämä ratkesi siten, että Vaaramat päättivät rakentaa Puulan rantaan saunan ja siihen saunakamarin vieraita varten ja myös Anterolle työhuoneeksi. Kalmin isäntä sen poikineen rakensi ja niin Nikulat saattoivat tulla sinne Ukin loman ajaksi.

Mummon ja Ukin huolto järjestettiin siten, että he olivat vuorotellen aina viikon kummankin perheen muonissa, mutta asuivat Lepolan saunalla. Joka päivä olimme koko joukko yhdessä iltakahvilla, minkä tarjosi kukin perhe vuorollaan, myös Nikulat. Meitä oli aina kahvipöydässä 13 henkeä, joten esim. pullia piti aina kaupasta ostaa 13 kappaletta. Kun joku meistä kävi ostoksilla esim. Hirvensalmen kirkolla, osti hän joka perheelle aina 13 pullaa. Tämä merkitsi sitä, että kaupan koko pullavarasto tyhjeni melkein sillä kertaa. Samoin ruokaleivät vähenivät kaupan hyllyltä samaa vauhtia, kun joku kävi kaupassa.

Tämän kaltainen seurustelu perheiden kesken oli oikein mukavaa ja virkistävää, joskin emännälle joskus rasittavaa, kun piti joka kolmas päivä olla kahvit tarjottavana. Samoin oli emännille aina raskaampi se viikko, jolloin perhe oli suuri ruokapöydässä, sillä omalle joukolle olisi riittänyt vähempikin koreus pöydässä.

Minusta kesät siihen aikaan olivat mukavia ja luulen, että myös lapset olivat onnellisia, vaikkemme tainneet siitä koskaan keskustellakaan. Kuitenkin tuli joskus pientä väsymystä, kun aina oli seurusteltava. Liika on aina liikaa, sanotaan.

Monia hauskoja asioita niinä kesinä tapahtui. Moottorit oli molemmilla ja niillä retkeiltiin. Lapset oppivat uimaan ja soutamaan. Saunottiin myös kovasti.

Yhdeksän kesää elettiin näin yhdessä kaikki kolme perhettä. Vähitellen Vaaramien pitkä matka Turusta Hirvensalmelle alkoi tuntua liialta ja taisi olla muitakin asioita vaikuttamassa. Joka tapauksessa näiden vuosien jälkeen, luullakseni 1966, Vaaramat myivät Lepolan tai Simpukan, kuten he sitä nimittivät ja ostivat itselleen huvilan Seilin saarelta Turun saaristosta.

Näin oli myös Nikuloilta mennyt kesäpaikka, missä he olivat viihtyneet niin hyvin. Toisaalta kesämökin tarve heillä oli vain suurentunut, olihan Ukki jäänyt eläkkeelle v. 1964, joten heillä oli nyt vapaata koko kesän ajan. Toisaalta isovanhemmat alkoivat olla jo vanhoja ja palelevaisia ja huonosti liikkuvia kivisessä Hirvensalmen maastossa.

Kun meidän mökkimme oli alun perin rakennettu vain yhtä perhettä silmällä pitäen, esittelimme, että Nikulat rakentaisivat itselleen oman pienen mökin, tai oikeastaan makuuaitan Kastikaisniemeen kuumimman kesän ajaksi. Asiasta puhuttiin paljon puoleen ja toiseen, mutta päätös oli kuitenkin lopulta myönteinen ja mökki päätettiin rakennuttaa parilla ammattimiehellä meidän tontillemme. Säästäväisyssyistä olivat miehet mukana vain niin kauan, että talo

saatiin hahmolleen. Viimeistelytyöt samoin kuin vajarakennus vessoineen jäi oman joukon tehtäväksi.

Ratkaisu tuntui aluksi hyvältä, mutta pian löytyi varjopuoliakin. Mökki oli puiden alla sankassa metsässä. Mummo paleli aina, hän kun ei juuri liikkunut tuolistaan. Esittelin, että puita vähennettäisiin rakennuksen ympäriltä niin, että aurinko pääsisi lämmittämään taloa, mutta Mummo ei suostunut. Heidän lämpömittarinsa näytti niin alhaisia lämpötiloja, että nimitimme sitä sabotaasimittariksi. Suunnittelimme jo Liisan kanssa talojen vaihtoa, koska meillä oli kunnolliset lämmityslaitteet, mutta niin pitkälle ei koskaan päästy. Mummo ja Ukki olivat maalla entistä vähemmän ja meistä aina tuntui, että niin kauan kuin ilmat olivat kauniit, he pysyivät kaupungissa, mutta heti kun tuli kylmää ja auringotonta, he ilmestyivät maalle palelemaan. Tämä kaikki vaikutti siihen, että mekään emme enää oikein viihtyneet maalla.

Kesä 1974 oli hyvin sateinen, minkä seurauksena talon perustukset kallistuivat eteläiseltä nurkalta ja uusi pitkä laituriranta irtaantui myrskyssä ja rikkoutui pahoin.

Tämän jälkeen emme kolmena seuraavana kesänä juuri oleskelleet maalla. Tähän vaikutti myös se, että omakotitalon piha ja puutarha vaati osansa, eikä ihminen voi kahtia jakaantua.

Kesällä 1975 Ukki ja Mummo luovuttivat kesämökkinsä kaikkine irtaimistoineen Timolle ja Kaarinalle tietääkseni 5000 markan kauppahinnasta. Mitään käyttöä mökille ei nuorella parilla kuitenkaan tahtonut löytyä. Timon seuraava kesä meni sotaväessä ja sitä seuraava 1977 työssä, lomaa kun ei seurakunnalta vielä tippunut.

Näytti jo siltä, että myöskään me vanhemmat emme enää tarvinneet kesäasuntoa. Oli vähän sairautta ja muutakin. Lisäksi tuntui omakotitalossakin riittävän työtä yllin kyllin. Annoimme kesällä 1977 mökin myytäväksi Säästönotariaattiin Mikkeliin. Ostajaksi ilmoittautui "lakkokenraali" Jorma Reini Helsingistä. Emme kuitenkaan päässeet sopimukseen hinnasta ja muita ostajia ei sitten löytynytäkään. Talvella peruutimme myyntisopimuksen Säästönotariaatin kanssa.

Kesämökkimme nimi Kastikaisniemi tuli siitä, että Kalmin emäntä ehdotteli Kastikaisniementä, koska niemessä oli niin paljon kastikoita (=suurehko heinä). Eero puolestaan esitteli nimeä Hauenhammas. Kun sitten kartoittajat kävivät kesällä 1974 ja tiedustelivat paikan nimeä, mainitsin Kastikaisniemen. Kun kartta sitten ilmestyi, oli siinä pantu paikalle nimeksi Katiskaniemi. Rakkaalla lapsella saakin olla monta nimeä.

Perheenäitimme Liisan sairastuminen

Syksyllä 1976 alkoi Liisa silmin nähden hiljalleen hoikentua. Oli itse siitä hyvillään, laihtuminen kun oli aikaisemmin ollut hänelle kovan

takana, kun oli luonnoltaan sellaista pyöreähköä lajia. Vatsan seutu ei kuitenkaan ohentunut samassa tahdissa. Tästä hän ei näyttänyt olevan huolissaan, vaikka se meistä toisista tuntui levottomuutta herättävältä. Lääkärin puheille hän ei myöskään halunnut lähteä, vaikka yksi ja toinen siihen kehottelikin. Vasta helmikuussa suostui Eeron puututtua asiaan ja sovittua ajasta tri Martikaisen kanssa, joka passitti heti Mikkelin keskussairaalaan os. 10:lle tutkittavaksi.

Sairaalassa tutkittiin ja otettiin röntgenkuvia, mutta selvyyttä ei tullut. Ainoa keino oli leikkaus, jonka suoritti ylilääkäri Lehto aamulla 8.3.1977. Todettiin pitkälle kehittynyt syöpä. Tri Lehto sanoi, että tilanne oli vakava ja hänen pitkäaikaisen kokemuksensa mukaan aikaa oli jäljellä korkeintaan kaksi vuotta. Hän sanoi myös, että perna tuntui suurentuneelta.

19.3. pääsi Liisa kotiin selvästi pirteämpänä ja terveempänä. Kävimme mm. Sulkavalla katsomassa Timon vastasyntyntä vauvaa.

23.3. alkoi hoito sairaalan os. 6:lla. Tiputettiin solumyrkkyä suoneen parin viikon ajan. Sitten kahdeksan viikon loma. Jälleen jatkettiin solumyrkkyhoitoa.

Eeron kehotuksesta matkustimme Helsinkiin HYKS:n sairaalaan, jonne menimme aamulla 23.8. Tutkittiin. Asuimme Puotilassa Ilkan luona, kunnes 29.8. palasimme sairaalaan, missä leikkaus, jonka suoritti tri Junno Hästbacka. Todettiin pesäkkeitä ruoansulatuselimissä niin, että mm. ohutsuolta piti poistaa n. 60 cm. 6.9. päästiin sairaalasta Timon luo Kallioon ja 9.9. kotiin Mikkeliin, missä solumyrkyn tiputus suoneen jatkui.

26.2. lähdimme Liisan kanssa viikon matkalle Israeliin. Ihmeen hyvin hän jaksoi olla mukana, joskin rasittavimmilta matkoilta jäimme pois.

Matkalta palattua jatkui hoito Mikkelin keskussairaalassa entiseen tapaan.

Tilanne huononi kuitenkin nopeasti. Liisa halusi vain maata. 26.8. illalla katselimme yhdessä TV:tä kodin kirjastohuoneessa. Liisa ei paljon jaksanut katsella, vaan makasi sohvalla silmät kiinni. Noin klo 19 tiedustelin, eikö olisi parasta mennä sänkyyn, mihin hän vastasi, että tulee liian pitkä yö, jos näin aikaisin menee nukkumaan. Klo 21 aikoihin sanoi kuitenkin olevansa niin väsynyt, että halusi vuoteeseen, minne hänet autoin. Katselin yksinäni TV:tä puoleen yöhön asti.

Ennen omaan huoneeseen siirtymistä kävin katsomassa Liisaa. Hän makasi selällään ja hengitti tiheään lyhyin vedoin. Sanoin tulevani alas nukkumaan, jolloin Liisa pudisti päätään ja mutisi jotain. Kiipesin yläkertaan, mutta luettuani muutaman minuutin lähdin takaisin alas ja kävin makuulle toiseen sänkyyn vierashuoneessa, eri seinälle kuin missä Liisan sänky oli. Kuuntelin Liisan nykivää hengitystä. En tiedä nukahdinko välillä. Joka tapauksessa kuulin kellon lyövän kolme ja sitten kuulin, miten Liisan hengitys lakkasi. Hän liikahteli ja kakisteli jotenkin. Nousin katsomaan. Liisa makasi liikkumatta silmät auki

vasemmalla kyljellään. Käänsin hänet selälleen ja yritin puhaltaa suusta suuhun menetelmällä ilmaa keuhkoihin, mutta huomasin sen hyödyttömäksi. Soitin MKS:n⁴³ os. 6:lle, josta kehoitettiin soittamaan ambulanssi ja tuomaan potilas nopeasti sairaalan poliklinikalle.

Ambulanssi tuli klo 3.20. Ajoin itse perässä Volvolla sairaalaan, missä todettiin, että mitään ei voida enää tehdä.

Liisan pitkästä sairausajasta seurasi myös, että ennätimme puhella ja sopia kaikki asiat. Hän eli kaiken hyvin voimakkaasti ja hänen itsetuntonsa oli vahva. Muutamaa päivää ennen kuolemaansa Liisa sanoi olevansa vakuuttunut, että Jumala ottaa hänet luokseen taivaaseen, mikä asia on minua suuresti lohduttanut surussani. Viimeistä edellisenä päivänään hän pyysi minua rukoilemaan, että ei kestäisi enää kauaa. Rukoilimme myös, että loppu ei olisi vaikea. Liisa toivoi myös, että saisi kuolla kotona.

Nämä rukoukset kävivät käsittääkseni toteen aivan täydellisesti, mistä Jumalalle kiitos.

⁴³ Mikkelin keskussairaala